

591769103

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Mag. 09.463 P1

RHB

LIVET I KJØBENHAVN

FOR EN MENNESKEALDER SIDEN

AF
I. PLENGE.

DEN GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL)

KJØBENHAVN.

F. HENDRIKSEN & Co.

NOGLE TRÆK

AF

LIVET I KJØBENHAVN

FOR EN MENNESKEALDER SIDEN.

AF

J. PLENGE.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL.

G. S. WIBES BOGTRYKKERI.

1873.

KØBENHAVNS

LIVET I KØBENHAVN

FOR EN MENNESKALIG SIDER

1968

KØBENHAVN

UDGIVET AF RÅDHUSBIBLIOTEKET I KØBENHAVN

1298/68

KØBENHAVN

RÅDHUSBIBLIOTEKET

Indhold.

	Pa g.
Indledning	1
I. Kjøbenhavn i 1840.	4
(Byen og dens Forstæder. — Butiker og Ud- salgssteder. — Færdsel paa Gaderne.)	
II. Huslig Indretning og daglig Levemaade . . .	35
(Huslejlighed. — Møblement. — Levemaade. — Klædedragt. — Huslighed. — Klubber. — Børne- Opdragelse. — Tyende. — Prisen paa Livsfornøden- heder.)	
III. Selskabelige Adspredelser og offentlige For- lystelser	81
(Aftenselskab. — Bal. — Theatret. — Kanekjørsel. — Frederiksberg. — Skovture. — Sommerlejlighed. — Rejser.)	
IV. Politiske og religiøse Tilstande. — Kunst og Videnskab. — Forskjellige sociale Forhold. .	139
(Provindsialstænderne. Røret ved Frederik den Sjettes Død. Trykkefrihed. Tallotteriet. — Christe- ligt Familieliv. Kirkegang. Konfirmation. Ligbe- gængelse. — Digtekunst. Musik. Maler- og Billed- huggerkunst. Studenterlivet. — Handel og Indu- stri. Penge-Instituter. Postvæsen. Dagblade.)	

En Menneskealder — hvilken uoverskuelig lang Tid synes det ikke for Mange! og dog, du unge sextenaarige Pige med de bølgende Lokker ned ad Nakken, der svinger dig saa let i Dandsens Hvirvler og føler dig saa ung som den »nyfødte Sol, der i Østen gløder«, du har allerede gennemlevet en halv Menneskealder uden at tænke derpaa, og kan snart som en moden Jomfru skue tilbage paa en hel. Thi se, en hel Menneskealder er jo dog, naar Alt kommer til Alt, kun omtrent 33 Aar, eller ganske nøjagtig: 33 Aar 4 Maaneder og 8 Timer, og det er da ingen Evighed. Vi Mænd, som nu ere i vor kraftigste Manddomsalder, vare jo blomstrende Ynglinge for en Menneskealder siden, og hin endnu saa frisk udseende Moder, der sidder i Stilhed og glæder sig over sine opvoxende Døttre, kan uden at rødme tænke sig ligesaa langt tilbage i Tiden.

Men naar nu en Menneskealder er saa kort en Tid, der saa snart gjenneumløbes, hvad er det da Umagen værdt at fremmane Billeder fra en saa nær-

liggende Periode, der vel neppe kan være saa meget forskjellig fra den nærværende Tid, end sige frembyde nogen grel Modsætning til den. Og dog er dette Tilfældet med hvad vi her ville tale om. Livet i Kjøbenhavn i 1873 er saa gjennemgaaende forskjelligt fra Livet der i 1839—40, at den unge opvoxende Slægt vil ved at læse en Skildring af det sidste tro sig hensat i længst forsvundne Tider, om hvilke kun en eller anden gammel Oldemoder kunde have en dunkel Erindring. Grunden hertil er let at finde, nemlig, at fra Slutningen af Aaret 1839 og med Begyndelsen af 1840 gryede som en ny Dag og et nyt Liv over Danmark og fremfor Alt over dets Hovedstad. Da Frederik den Sjette lukkede sine Øjne den tredie December 1839, skrinlagdes »den gode gamle Tid«, og en ny Æra begyndte for Danmark med de første Dage af 1840, hvilken bragte en saa rask fremskridende Udvikling med sig i borgerlig, politisk, kommerciel, agronomisk, social og religiøs Henseende, at alle Forhold synes ligesaa meget forandrede i de sidste 33 Aar, som ellers i et helt Aarhundrede. Der kunde derfor synes nogen Anledning til netop nu, netop i 1873, at kaste Blikket tilbage paa Forholdene for en Menneskealder siden, saadan ved det Lag henad 1840, thi saa ganske nøje paa Dage eller Uger kommer det heller ikke an ved en saadan Betragtning. De efterfølgende lette, flygtige Skizzer kunne maaske for de Ældre opfriske kjære Minder fra Ungdommens

Dage, og give de Yngre et Begreb om en Tid, der dog ligger dem saa nær. Til deres rette Forstaaelse og Bedømmelse er det nødvendigt at erindre, at de kun omtale Livet i Kjøbenhavns Middelstand: den velstaaende Borgerklasse og tarvelig aflagte Embedsstand.

Nu er Indledningen forbi, — derfor til Sagen!

I. Kjøbenhavn i 1840.

Livet i en By staaer i en saa mangfoldig Vexelvirkning med Byen selv, at det bliver nødvendigt her at kaste et flygtigt Blik paa Kjøbenhavn, som den saa ud for en Menneskealder siden. Vi ville da se en paafaldende Forandring fra Nutidens By.

For omtrent 30 Aar siden var Kjøbenhavn en lille afsidesliggende Hoved- og Residensstad af 9de eller 10de Rang, der kæmpede en Kamp paa Liv og Død mod de allevegne optrædende, maaske meget hensigtsmæssige, men forbistret kostbare kommunale Forbedringer. Med Undtagelse af den polytechniske Anstalts ensomme Lygte var Gas ukjendt, og Byen oplystes tarveligt, men ret net, ved en Del Tranlamper, der ilsomt slukkedes, naar Maanen traadte frem eller dog ifølge den gode Professor Olufsens Anvisning burde vise sig. Vi hentede vort Vand i Spande nede fra Opstanderen i Gaarden og fyldte en Gang daglig dermed den i ethvert velordnet Kjøkken uundværlige Vandtønde. Vandet var koldt og friskt nok om Vinteren, om Sommeren derimod mildt tempereret og undertiden frembydende for det forbavsede Øje underlige Sø- og Landuhyrer

i grønne Dragter; de kom nok fra de lange Trærør, hvori Vandet ledtes ind fra Damhussøen o. a. St. Brolægningen var langt fra at være god; man kjendte den Gang endnu ikke de nettilhuggede, firkantede Brostene med flade Hoveder, og sparede meget paa Flisestene. Fortovene vare forsynede med en enkelt Række af disse, der fulgte langs med en ofte temmelig dyb Rendesten, fuld af noget underligt, sortegraat, flydende Stof blandet med faste Partikler af Halm, Kartoffelskrællinger, gamle Støvlesaaler o. s. v., hvis hastige Bevægelser fulgtes med stor Interesse af Datidens Gadedrenge. Disse nu forsvundne Smaastrømme dækkedes enkelte Steder, f. Ex. paa Østergade af fortløbende Planker, meget velsete af ømme Fødder, og nødvendiggjorde Brugen af en stor Mængde større og mindre Rendestensbrædter foran alle Porte og Døre. De lugtede ikke godt, allermindst om Aftenen, naar Garverne oppe ved Volden og Koholderne omkring i Byen lode deres Spildevand have frit Afløb; de kunde blive helt farlige, naar et voldsomt Regnskyl pludlig fyldte dem og Strømmen satte Rendestensbrædterne i Bevægelse for snart efter at gaae over sine Bredder og paa de lavere Steder, som i Pilestræde, Gothersgade o. s. v. oversvømme Gaden og trænge ned i Kjælderne.

Der var i hin Tid ingen saa fremtrædende Kunststillinger eller videnskabelige Samlinger i Kjøbenhavn, at de ret kunde tiltrække fremmede

Rejsende, allermindst da Byen ikke ved Jernbane og Dampskibe stod i Forbindelse med det øvrige Kontinent. Handelen med Udlandet laa ogsaa i Dvale eller gik over Hamborg og kunde kun lokke en Slump tydske »Probenreutere« ind over Grændsen.

Hvor ganske anderledes dog nu saa faa Aar efter! Kjøbenhavn er nu en smuk, livlig Hoved- og Residensstad med henved 200,000 Indvaanere, i daglig god Forbindelse med det hele Udland, vel beliggende paa Ruten baade til Stokholm og Petersborg, og i direkte Handelsforbindelse ved ugentlige Dampskibe med Europas første Handelspladser. Gaderne ere vel oplyste ved Gas, Vand er i rigelig Mængde overalt i Husene, Brolægningen er god, Afsivningen gjennem Kloaker fortrinlig; Byen har i det Mindste to Kunstsamlinger at byde, der ikke finde deres Lige i den hele Verden, og et Forlystelses-Etablissement saa godt som neppe nogen anden Hovedstad. Videnskabelige Møder kunne nu samle Lærde her fra hele Europa og lade dem befinde sig saa vel som kun faa andre Steder, medens en international Udstilling for nylig tildrog sig Opmærksomhed nær og fjern, og en Verdens-Telegraf har sit Centralpunkt her.

Og dog er der underlig nok kun faa synlige Spor af denne Forvandling at se indenfor Volden i den egentlige gamle By, der seer ud nu omtrent som for 30 Aar siden. Gaa vi Ældre igjennem Frederiksberggade, over Gammel Torv, kastende et Blik op ad Nørregade og ned ad Raadhusstræde,

videre igjennem Vimmelskaftet med dets Sidegader, ad Østergade eller Lille Kongensgade med deres Omgivelser lige til Gothersgade og Holmens Kanal, over Kongens Nytorv ud ad Store Kongensgade, Bredgade eller Amaliegade, føle vi os ganske som hjemme; det er med en enkelt Undtagelse de gode, gamle, os saa vel bekjendte Huse, hvis Nederdele vel ere en hel Del omkalfatrede til Butiker og Udsalg, men hvis Overdele ere de ægte gamle i den saa yndede tarvelige Chiffouniere-Stil uden Udsmykning eller Forziring paa lidt Maling nær. Med Undtagelse af Universitets-Firkanten med dens nye Museum og Bibliotheksbygning, er det eneste egentlig Nye, der møder Øjet i den gamle By, Kvarteret mellem Knippelsbro og Nyhavn, men det er rigtig nok ogsaa tilgavns forandret. Her søge vi forgjæves efter den gamle Bankbygning mellem Børsen og Kancellibygningen, og den bagved samme liggende forfaldne Slotholms-Vagt og sumpige Børsgrav; her lede vi forgjæves efter vor gamle Ven, den rigtige Knippelsbro, der som alle andre uartige Børn blev os saa kjær netop ved de mange Bryderier den voldte os, naar vi pludselig standsedes i vor Fart ved dens opladte Klapper, indtil en kjedsommelig lang Skonnert lykkelig og vel var halet igjennem, ikke at tale om den Ængstelse, hvoraf vi lede, naar vi vare nødte til at passere den tilvogns, at den skulde synke sammen under os. Her ere vi helt vildfarende, naar vi istedetfor Kanalen, der gik op til Theatret og paa hvis anden Side et langt

gult Pakhus skjulte Holmens Værksteder og frodige Græsmarker, finde det stolteste Kvarter af hele Hovedstaden, saa storartet og smukt, at selv den største By kunde være det bekjendt.

Men naar saaledes den gamle By paa en enkelt Undtagelse nær har for største Delen bevaret sit gamle Fysionomi, saa er Forandringen desto mere iøjnefaldende, saasnart man blot gaaer lidt ud af Porten, som vi sagde i vor Ungdom, men som nu ingen Mening har. Udenfor Voldene er Forvandlingen saa gennemgaaende, at Ingen vilde tro den fuldført i den korte Tid af 30 Aar. Den Unge vil maaske anse det som en Legende fra Kong Hanses Tid, naar vi ville beskrive ham en Spadseretur ud af Vesterport i Aaret 1840.

Halmtorvet var dengang udadtil aflukket ved den høje Vold, der ikke her tillod anden Udgang end gennem den dybe, om Natten forsvarligt til-lukkede Vesterport, fra Toppen af hvilken vi sang det sidste Farvel til salig Kong Frederik den Sjette, da han i sin Kiste førtes til sit sidste Hvilested. Lige indenfor Porten var et gammelt forfaldent Vagthus, til hvis kommanderende Underofficer enhver Postillon havde at afgive en Liste over sine Passagerer, hvilken om Aftenen bragtes tilligemed Portnøglen op til den gamle Konge, at han kunde kontrollere de notable Rejsende, der besøgte hans By, og undertiden gjøre sine underlig bogstaverede Bemærkninger derved. Saasnart man ad det yder-

lig smalle Fortov var kommen lykkelig igjennem Porten med dens vældige sømbeslagne Fløjdøre, fandt man sig indesluttet af et Par lave Mure forsynede med Skydeskaar og to Gitterdøre ind til Kirsebærgangen, der var tilgængelig for Enhver, der vilde løse Tegn dertil, hvilket Ingen gjerne vilde uden dem, der havde en Flok Børn at sole der. I Snirkelgang førtes man nu ad Vindelbroer over den ydre og indre Grav, begge omgivne af de træbevoxede Voldskrænter og dannende tilsammen et meget smukt Terrain. Det eneste ikke Fæstningsagtige, man mødte paa denne Strækning, var det lange lave Hus, hvorfra Accisebetjentene lurede paa deres tilfods, tilhest eller tilvogns forbigående Bytte, og udenfor hvilket de stakkels Fragtmænd maatte baade ved Ud- og Indgaaende aflæsse og atter paalæsse deres taarnhøje Læs, sammensatte af de forskjelligste baade levende og døde Ingredienser. Skraas overfor laa et allerkjæreste Bomhus med en god forsvarlig Landevejsbom, hvor Enhver, der paa en Søndag eller Helligdag eller paa en Hverdagsaften vovede sig ud tilvogns, maatte erlægge en ret anselig Tribut! Hvilket prægtigt Greb man dog havde dengang paa at spærre Folk inde!

Naar man endelig vel havde passeret alle disse paa en ganske kort Strækning anbragte levende og døde Forskandsninger, udvidede Terrainet sig pludselig; Ærestøtten knejsede frit og stolt mellem de to dengang saa frodige Alleer, hvis totale Ødelæg-

gelse det blev en mere kultiveret Tids Opgave planmæssig at gennemføre ved at lægge Gas under Træernes Rødder og et stenhaardt Gruslag over dem. Tivoli og Banegaarden vare ubekjendte Størrelser i hin Tid, hvorimod Petolettis Theater, Tømmerpladsen og Klubbens Lokale med den skønne Nattergalesang forlystede de Spadserendes Øine og Øren. En gammel Ven her er ogsaa Trommesalen, hvis Lokalteter den velvise Magistrat har ment det rigtigt at bevare i den samme Udstrækning nutildags, da der er en overordentlig stor Omsætning af Kvæg, som til den Tid, da al slig Handel laa stille. Derimod har Hjørnehuset ud til Vesterbro undergaaet en hel Forandring; der hvor man nu kan spise Frokost baade i Stuen og i Kjælderen, og hvor man kan glæde sig ved at beskue og maale den kæmpe-mæssige Jomfrus Lemmer og ved mange andre Gøglerier, der var før Vesterports officielle Accisebod. Her maatte Bønderne op i den midt paa Huset anbragte Søjlehal for igjennem en Laage i en af Vinduesruderne at angive Vægten paa deres Flæsk, Smør, o. s. v., og betale Accisen derfor. Ja, vi Andre maatte ogsaa dertil, naar vi vilde indføre for et Par Mark af »Hamburgers« bekjendte »Hjerter«, hvilke dengang ansaaes for en Delikatesse, men som nu Ingen vilde røre. Fra Acciseboden til Værnedamsveien strakte sig den egentlige Vesterbro, en bred Gade temmelig vel bebygget paa begge Sider, men i Regelen kun med eenetages Bindingsværks-

huse, da man hvert Øieblik kunde faa Ordre til at bryde dem ned, naar en indtrængende Fjende stod for Døren. De faa Huse, der havde sat sig ud over dette Skræmmebillede, var »Løven,« »Bjørnsdal«, Skydebanen, Bager Pipers Sted og Hjørnet af Værnedamsvejen med de grønne Træer udenfor, og maa ske et Par flere. Der er endnu saa meget levnet paa Vesterbro i sin gamle Skikkelse, baade af de lave Huse og den ikke altid vellugtende Rosenaa og det af Jordvej og Stenbro sammensatte Fortov paa højre Side, men meget er jo rigtignok forsvundet for evig: ikke alene Prices Morskabstheater med sit uforlignelige Personale, men ogsaa den for Vesterbro tidligere saa ejendommelige Slagter-Trafik. Næsten gjennem alle de smaa lave Porte kunde man faa et Indblik i et Slagteris mindre behagelige Mysterier; Rendestenene vare ofte farvede røde af Blod og udbredte ligesom de i Gaarden opdyngede Uhumskheder en slem Stank, der dog var for Intet at regne mod den, som det privilegerede Gasværk og andre Værker nutildags forpeste Broen med. Kjørebanelen befærdedes idelig af de smaa Slagtervogne med de udsøgte Traverser, og Fortovene vare ofte belejrede med bloddryppende opløbne Drengene — en Rædsel for os fredelige Smaaafyre, naar vi kom hjem fra Skole om Aftenen.

Naar imidlertid Vesterbro selv uagtet sin paa-faldende Udvikling dog ikke er mere forandret, end at man nok endnu kan gjenkjende store Partier af

dens gamle Skikkelse, saa er dette ikke Tilfældet med dens Omgivelser, navnlig dem paa dens sydlige Side. Alle Gaderne her ligefra Viktoriagade til Øhlenschlägersgade ere som voxede op af Jorden i de sidste 30 Aar; hvor vi Ældre i vor Ungdom fandt vidtstrakte Haver og Marker med en enkelt lille Hestemølle eller anden Bygning, har nu rejst sig en hel ny By med Tusinder af Indvaanere, og vi søge forgjæves de Steder, hvor vi nøde mangan landlig Glæde fjernt fra Byens Larm.

Naar man i hine Tider havde passeret den solbeskinnede Vesterbro og var kommen til dens Ende ved Værnedamsvejen, var man ikke i Tvivl om, hvilken Vei man fremdeles skulde vælge. Roeskilde Landevej, der begyndte her, havde intet Tiltrækkende ved sig, med mindre man havde et Ærinde ud i det enlig beliggende Værtshus: Sorte-Hest, eller i det fjernere Valby, og at besøge »Gamle Kehlet« paa Rosenlund paa Værnedamsvejen var jo ikke hver Mands Sag. Vandrerne valgte derfor uden nogen Betænkning den skyggefulde Alle, til hvilken Indgangen var gennem »Jernporten«. Ja, denne nutildags imaginære Jernport, der hundrede Gange om Dagen nævnes af Sporvognspassagerer som Maalet for deres Befordring, denne forunderlige Skyggeskikkelse uden nogen tilsvarende Virkelighed, den var virkelig til dengang i al sin Styrke og Herlighed. Det var den ydre Indkjørselsport til det kongelige Residensslot Frederiksberg; og Alleen, der

førte op til dettes Have, var ikke som nu alfar Vej for al Slags Kjørsel, men kun aaben for Fodgængere og lettere Kjoretøjer. Det var en dejlig skyggefuld og landlig Spadseregang gennem Haver og indhegnede Marker med et Par ganske enkelte, mest som Sommerlejligheder brugte Steder, hvor man kunde nyde Naturen uforstyrret af Hornmusik og skrigende Sangerinder.

Ligesaa stille og maaske endnu mere stille var da Gamle Kongevej, som til den Tid var saa at sige ubeboet og ubebygget, hvilket ej var at undre over, da baade den og Alleen ofte vare i en ufremkommelig Tilstand og ikke belyste uden ved Maaneskin. Den hele lange dobbelte Husrække langs Gamle Kongevej, og det hele saa vildsomme Villa-Kvarter med dets Veje, Hoved- og Sidegader, er som groet op af Jorden i de sidste 30 Aar!

Det Samme kan da siges om Nørrebro, der fra at være en Forstad med et Par Tusinde Mennesker i Løbet af den samme Tid har svunget sig op til en By paa henved 30000 Indbyggere! Man kom i hine Dage meget lidt ud ad Nørrebro uden ved Ligbegængelser, ved hvilken Leilighed man fulgte Forstadens saa godt som eneste Gade, thi de talrige Gader, der nu findes paa begge Sider af denne, vare dengang ikke til. Til dagligdags naaede man ikke længer end til Søerne, hvor man om Vinteren fornøjede sig kostelig ved fri Skøjteløbning og de dermed forbundne Glæder, og om Sommeren ved Sej-

lads med Ro- og Sejlbaade, hvilket det var tilladt de omboende Privatfolk at holde. Stien langs Blegdammene, hvor Vægterne om Natten tudede i deres Horn, var aflukket; derimod var der dengang som nu en smuk Spadserevej langs den indvendige Side af Søerne fra Vesterbro til Østerbro. Denne saa i hin Tid omtrent ud som nu, men det hele Rosenvængekvarter var dengang en herlig skyggefuld Have. Dog det er nu paa høje Tid at komme ind ad Porten igjen, inden den bliver lukket,

---

Om ogsaa den indre By i sine store Hovedtræk er bleven temmelig uforandret i den sidste Menneskealder, saa er der dog een Henseende, i hvilken den er undergaaet en stor Forvandling i de sidste 30 Aar, og det er med Hensyn til Butiker og Udsalgssteder. Den er bleven fra en tarvelig lille Kjøbstad til en ret anselig Hovedstad. Om endog Kjøbenhavn i Butikernes Storhed, elegante Udstyring og rige Indhold endnu langt fra kan maale sig med Europas større Stæder, saa indtager den dog nu i Forhold til sin Størrelse en passende Plads i denne Henseende blandt Europas Byer, men hvor ganske anderledes saa det Hele ud i Slutningen af Trediverne og Begyndelsen af Fyrretyverne! Alt var dengang tarveligt og smaat hertillands, Handelen stille, Agerdyrkingen forsømt, Konjunkturerne uheldige, Kommunikationsmidlerne med Udlandet

usle. Landet var ogsaa dengang, som det altid maa være ifølge sin Naturbeskaffenhed, ret velstaaende, men der var dog ingen Penge imellem Folk, og »nu vilde vi jo Alle spare!« Det var derfor intet Under, om Butikerne havde et tarveligt Udseende i hine Tider, da Fornødenhederne vare faa og simple. I faa andre Henseender har derfor maaske den netop siden hin Periode indtraadte almindelig forøgede Velstand vist sin kjendelige Indflydelse saa meget, som netop i den her omhandlede. Ikke alene er det gamle Butikscentrum: Østergade, bleven beriget med to til tre Gange saa mange Butiker, Udsalg, Handeler, Forretningslokaler, Kontorer, Oplag, Etablissementer, o. s. v. i For- og Baghuse, Stuer, Kjeldere og høje Sale, men fra dette Centrum udgaa jo nu Radier til alle Verdens Hjørner, helt op ad Vimmelskaftet, gennem Nygade og Frederiksberggade, ned ad Kjøbmagergade og Pilestræde, ud ad Store Kongensgade og Bredgade, ikke at tale om de storartede Oplag i det nye Kvarter. Desuden har man gjort Alt for at gjøre de smaa Rum tilsyneladende saa store som mulig: Vinduerne ere jo saa høje og dybe og dækkede med Glasskiver af en Størrelse, at man næsten kan blive bange derfor, og fremvise en saadan Mangfoldighed af Artikler, at man aldrig kan blive kjed af at stirre derpaa. Alt dette var ubekjendt i hin Tid, og det unge Menneske, der i 1840 forlod Kjøbenhavn og først nu kom tilbage, vilde neppe tro, at det var

den samme By. Han vilde blive glad ved at gjenfinde Egholms gamle Butik paa Hjørnet saa temmelig uforandret, om end en hel Del stadseligere, Johansens Blanksværtbutik paa sin gamle Plads, kun vadsket og pudset, og Mitchells og Varburgs Udsalg saa aldeles uforandret de samme, som da han forlod dem i længst forsvundne Dage. Men paa disse og et Par andre enkelte Undtagelser nær, vilde han føle sig ganske fremmed overfor den hele Række elegante Udsalgssteder og ikke vide, hvor han turde henvende sig.

Er der nogle Udsalg, der ligesom med en vis Nødvendighed og Berettigelse maa træde frem med en større Elegance og tiltrækkende Pragt, saa maa det da være Mode- og Manufakturhandlernes Butiker og Galanterihandlernes Udsalg. Disse ere jo beregnede paa Folk, der have lidt godt med Penge i Lommen og ikke indskrænke sig alene til Kjøbet af Livets første daglige Fornødenheder. Man havde i hin Tid ogsaa saadanne ret anselige Forretninger, men dog i en tarvelig Stil uden meget Tiltrækkende for Øjet. En Dame kunde dengang baade hos Holm og Brandes købe sig en fin Ulden eller en ret smuk Silke-Kjole og et kjønt Shavl, men i Vinduerne var Intet at se, der kunde lignedes ved den nu udstillede Rigdom af de forskjelligste Stoffer baade i Uld, Silke og Fløjl, henlagt eller op-hængt saa bedaarende for et ungt ubefæstet Kvinde-hjerte. Og allermindst kunde man da tænke sig

at se forskellige Dragter opstillede fix og færdige i Vinduet. Der var intet Sted, hvor en Dame kunde liste sig ind i sin Morgendragt for et Kvarter efter at paradere ud i en stadselig Spadseredragt med Under- og Overkjole, Skjød og Skjørt, eller hvor en ung Pige med friseret Hoved og hvide Balsko kunde paa Vejen til Onkels Bal holde udenfor en Kræmmer, for at gaa op og iføre sig en Balkjole, struttede af Piber og Garneringer. Nej, vi maatte i god Tid have indkjøbt Stoffet, at Familiens Syjomfru kunde have nogle Dage til at lave en Dragt deraf. — Der var ogsaa i hine Tider en enkelt Galanterihandler, hvem man i Regelen dog kun nærmede sig, naar man skulde købe en Present eller en Brudegave, og i den Anledning maatte gjøre Udvej for et Par »Specier«, hvorefter slige Ting gjerne beregnedes, men de nu saa talrige stadselige Butiker med Vinduer bovnende af Portemonnaier, Tegnebøger, Knive, Cigarholdere, og utallige andre Nips- og Brugsgjenstande, vare dengang ubekjendte, ligesaa vel som alle Udstillinger af Fotografier og dertil hørende Albummer.

Naar Udsalgene af Luxusgjenstande ere simple og usmykkede i en By, saa er det intet Under, om dette er endnu mere Tilfældet med de Steder, hvor Livets daglige Fornødenheder forhandles. Her behøves jo strengt taget Intet for at fængsle vor Opmærksomhed: vor Mave skal nok fortælle os, at vi trænge til noget at spise og drikke og vort Instinkt

lære os, hvor det er at søge og finde. Og dog er det saa velgjørende for Øjet og alle Sandser, naar man seer det, man i en nær Fremtid skal ernære sig af, renlig og pyntelig opstillet og behandlet; det var som fik man endnu bedre Appetit til sine Maaltider. I den Retning stiller unægtelig vor Tid store Fordringer til Forhandlerne af Livsfornødenheder. For en Menneskealder siden var Alt ogsaa i denne Henseende tarveligt og simpelt. Man kjendte Intet til »Kolonialhandlere«, og endnu mindre til »Materialister«, der saa nydelig kunne lave Stjerner af Puddersukker i dettes forskjellige Kvaliteter og saa tillokkende udstille Kejserfigen og Kongeblommer, Æsker med Sardinier og Glas med Aspargespidser og de underligste Flasker med Gud ved hvad; nej, man nøjedes med slette og rette Urtekræmmere, der solgte Sukker og Bønner og The og Kryderier; de havde ikke meget at stille ud i Vinduerne og nøjedes derfor med at betegne deres forskellige Artikler ved malede Skilter, hvorpaa man kunde finde de mest naturtro Afbildninger af Sukkertoppe, Citroner, Kanelstænger, Rom-Ankere, o. s. v. Endnu tarveligere vare dog Udsalgene for de mere nærende Fødemidler, der kjøbtes hos Spækhøkerne. Disse boede i dybe Kjældere, fulde af en varm animalisk Dunst, udgaaende fra det ophobede Forraad af Flæsk, røgede Skinker, Gjæs, Smør og Æg i Forbindelse med nogle uhyre Bundter af rigtig gammel Svovlstikker, næsten et Kvarter lange og

besatte med Svovl i begge Ender. Nutidens Viktualiehandlere med de dejlige Udstillinger af vel-smagende, tilberedte Fødevarer, der kunne bringe Ens Tænder til at løbe i Vand, vare dengang saa godt som ubekjendte. Da Beauvais i hine Tider aabnede sin Kjælder paa Østergade, maatte der hver Aften rekvireres Politi for at holde Gaden ryddelig, saa stor var Tilstrømningen for at se en kogt Oxetunge og et Stykke Leverpostej!

Bagerne havde dengang Udsalg fra Stue-Etagen i Bagergaardene uden nogen tom Stads eller Udstilling af deres Varer. Albeck havde endnu ikke foretaget sin epochegjørende Rejse til Vien, og det hele Indhold af en Bagerbutik indskrænkede sig derfor til Rugbrød, 2 og 4 Skillings Fransk- og Surbrød, Tvebakker, Kommenskringler og Boller; voilà tout! Disse Historier med at ville have friskt Brød tre Gange om Dagen og alle mulige Slags Sukkerbrød og Kager havde man endnu intet hørt om og var ligesaa glad ved sin friske Hvedetvebak, som nu ved et Stykke Vienerbrød eller et Horn. Kjød købte man hos Slagterne i deres rødmalede Træboder omkring Ulfeldts Støtte eller ved Nikolaj Taarn, Fisk hos Kjællingerne ved Gammel Strand eller, naar det skulde være noget extra godt, i et mørkt Skur over en smudsig Gaard sammesteds; Grønt fik man hos Amagerkonen henne i den store Port. Kjølige Slagterboder, lyse Fiskehaller, sirlige Grøntudsalg var det forbeholdt vor Tid at frem-

stille. Tobaksudsalgene vare uden nogen Tiltrækning, deres bedste Pryd var de store Dørskilte forestillende en Neger eller en Mulat eller en rygende Matros; Hørkræmmerne, der mest følte sig »oplagt til Bondehandelen«, holdt sig gjerne til Byens Udkanter, de vare kjendelige paa de to opretstaaende Jernstænger og et Par velsnurrede Ruller Hør udenfor Butiksdøren, der altid baade Sommer og Vinter var aaben og lod En skue ind i et mørkt, smudsigt udseende Lokale, fuldt af Sildetønder og Jern, med et stort Rum til Salt i Baggrunden; et lille Hjørne dannede et Aflukke til Kontor. Og saaledes var det med Et og Alt: den hele Udstyring var tarvelig, den hele Fremtræden simpel og fordringsfri. Hvor forandret er dog Alt blevet paa nogle faa Aar!

En Byes karakteristiske Præg beroer dog ikke alene paa dens Huses særegne Bygningsstil eller dens Butikers mere eller mindre luxuriøse Udstyring, men nok saa meget paa Livet og Færdselen i dens Gader og Stræder. Ogsaa i denne Henseende har Kjøbenhavn sin Ejendommelighed, som har vekslet med de forskjellige Tider og er en ganske anden nu end for 30—40 Aar siden. Hvor mange nye Fremtoninger har vor livlige Tid ikke frembragt! Se der de om Mandagen saa hvide Bybude af alle mulige Størrelser og Aldere og fysiske og aandelige

Beskaffenheder, se dem i deres Hvile staa paa Hjørnet og i deres travle Virksomhed op og ned ad Gaderne med Pakker paa Armene eller dragende Trækvogne fulde af Kasser og Kister, eller følgende gamle Tanter hjem om Aftenen fra Kasino! Og hvilken Skare af netmalede Smaaavogne, udsendte af Bagere, Øltappere, Mineralvandsfabriker, Kaffebrænderier, litografiske Anstalter o. s. v. Og saa denne Vrimmel af Droscher, der synes evig paa Farten, af Sporvogne med og uden Spor, af Omnibusser og alle andre Befordringsmidler. Det er Altsammen Nyheder for den gamle Kjøbenhavner, voxede op af Jorden som Paddehatte. Vi kjendte Intet af det i vor Ungdom og — løjerligt nok — savnede det ikke heller. Man havde ikke saa mange Pakker og Ting at sende omkring, og hvis man havde noget at sende, lod man sit eget Tyende besørge det; var det for svært at bære, maatte man laane Urtekræmmerens tunge Trillevogn eller lade to Mænd bære det paa en Bærebør, thi Smaaavogne til 4 Skilling Timen fandtes ikke. Man tog selv med sig hvad man kjøbte hos Kræmmeren eller lod sin Pige hente det i den store Torvekurv, for dengang havde de stakkels Tjenestepiger da endnu Lov at gaa paa Gaden i deres lovlige Ærinde; deres arrigste Fjender vare de graadige Toldbodhunde, der ikke undsaa sig ved at æde dem op, naar de kunde faa fat paa dem. I hine gode gamle Tider kjøbte hver Familie sit Brød hos nærmeste Bager og denne

havde intet Udsalg at forsyne paa andre Steder i Byen, saa at han kunde spare de kostbare Transportmidler. Man fik sit lille Træ med hvidt Øl hver ottende eller fjortende Dag og havde sjelden Brug for aftappet Øl, end sige for Bayerisk do, som man kun kjendte af Navn; Soda- og Seltservand vare ukjendte Rariteter, og behøvede derfor ikke at slæbes omkring i store Kvantiteter. Og saaledes med alt Andet!

Især er dog det hele indenbyes Befordringsvæsen undergaaet en total Forandring i den sidste Menneskealder. Man havde ogsaa tidligere en hel Del Droschker, der navnlig havde Stade paa Byens Torve, men de vare ofte meget simple og brugtes forholdsvis meget lidt, dels paa Grund af at man følte sig meget mere oplagt til at gaa i hine Tider, dels fordi man, naar man endelig skulde kjøre til Bal, Komedie, Lig, Bryllup o. s. v., foretrak at leje en Karret, der kun var otte Skilling dyrere, og dog var et ganske anderledes herskabeligt Befordringsmiddel. Den Tanke at lade Vogne glide henad Spor, nedlagte i Gaderne, var endnu ikke opkommen i nogen Mands Hjerne, hvorimod en Vognmand i Møntergade havde Mod nok til at lade en kuglerund Omnibus, kaldet Solen, vise sig i Gaderne for de forbavsede Kjøbenhavneres Blik. Den forsvandt snart igjen fra Firmamentet, men Ideen optoges og udførtes i en lidt forandret Skikkelse, og det varede ikke ret længe, før man kunde et

Par Gange om Dagen kjøre i Omnibus til Frederiksberg! dermed var et stort Savn fuldstændig udfyldt; hvor nøjsomt dog! —

Der er visse staaende Typer saa ejendommelige for Kjøbenhavn, at man slet ikke kunde tænke sig Byen uden dem; de have bestaaet i umindelige Tider og ville som saa mange andre Ting i denne forgængelige Verden bestaa »til evige Tider«. Man behøver jo blot at tænke paa de kjære Ladegaardslemmer, der danne denne mørke trevne Flok, naar de om Hverdagen kommanderes til Arbejde kolonnevis, men ere de lystigste Fyre, naar de om Søndagen sendes ud i spredt Fægtning, fra hvilke de saa sikkert vende hjem med en ny Blyhat, men ofte uden Ladegaardens gamle Skjorte. Der er endvidere Mælkekudskene, der endnu den Dag idag fortsætte deres Aarhundreder gamle Hverv i deres smaa Enspændere at drage omkring fra Hus til Hus for at forsyne hver Familie med landlig Mælk ud af de store, klodsede, gammeldags Træbeholdere med Jernbaand om, og med »Fløde« af de smaa uskurede Blikdunke eller de forseglede Flasker, endnu som altid tilforn skammelig mistænkte for at bringe deres hvide Varer til at strække sig videre, end deres Husbonde havde tænkt sig. Og saa have vi vore egne Skraldemænd, samlende ved deres melodiose Instrument alle Gadens Piger midt om Dagen for at udtømme deres Askespande og Skarnbøtter med Halvdelen i den uformelige Kolos af

Vogn og med Halvdelen i de Forbigaaendes Øjne. Se, disse og andre lignende Figurer ere uadskillelige fra Kjøbenhavn, som staaer og falder med dem, men der er andre, der tilhøre en kortere eller længere Periode og derfor i deres Vexel komme og gaa med denne. Den Periode, som vi her nærmest tænke paa, havde ogsaa sine ejendommelige Typer, der nu ere sporløst forsvundne, men vel fortjene en Erindring af dem, der voxede op med dem og mangen Gang endnu vemodig savne dem.

Som saadanne for en svunden Tid ejendommelige Figurer skal her blot i Forbigaaende nævnes »de smaa Jøder i Læderstræde», der handlede med gamle Klæder, og »de rigtige gamle Sæbekjælderfolk», der boede i »den [rigtige gamle Sæbekjælder] paa Ulfeldtsplads, og mindes om de Personligheder, der enten paa Grund af deres altid rede Vittigheder og Bonmots eller paa Grund af deres bizare Ydre eller Væsen vare kjendte — og satte en Ære i at være kjendte — af Alle og Enhver. Med ligesaa let Haand skal ogsaa berøres den dengang saa vældige Bryggerfamilie og ligesaa ansete Slagterfamilie, begge med talrige mandlige Skud, der kunde afgjøre mangan Disput ved et Ord i rette Tid eller ved et vel anbragt Puf og kunde knalde med en Kane-pidsk trods Nogen. De vege i almindelig Anseelse kun for den gamle Stamfader for alle Brændevinsbrændere, der satte Kunsten at brænde Brændevin i System. Alle disse Personligheder ere endnu i

for frisk Erindring til at tilhøre Historien og at kunne betragtes i et upartisk Lys. Der er derimod andre for hin Tid ejendommelige Gadefigurer, der kunne behandles med ubunden Frihed, da de ere aldeles forsvundne fra Skuepladsen uden at efterlade Slægt og Venner, der frede om deres Minde.

Der var saaledes i hine Tider de ægte Flæske-Sjouere paa Gammeltorv, der om Morgenen i en Fart fortjente sig et Par Mark ved at transportere Flæskesider, Gjæs, Smørbøtter og andre fedtede Varer fra Bøndervognene hen til Spækhøkerne, og dernæst gave sig til at nyde et ægte Lazzaronliv, hvilende sig paa den solbeskinnede Trappe og Dørtærskel paa Hjørnestedet ved Nørregade og kun rokkende sig derfra for at gaa hen at nyde en frisk halv Pægel. Det var i sig selv ret gemytlige Folk, der toge Livet fra den lette Side og havde mangt et godt Indfald, men de vare højst besværlige for dem, der skulde ud og ind ad den af dem besatte Gadedør, da de vare aldeles uvillige til at flytte deres af Fidt glindsende Personligheder. — Der var ogsaa i hine Tider en stor Velsignelse paa rigtige Gadedrenge. Man har visselig ogsaa nutildags et godt Antal Gadedrenge, ikke alene blandt de talrige Børn ude i Smaagaderne, men nok saa meget i de velklædte Bander, der efter endt Skoletid drive Hærværk paa Gader og offentlige Pladser. Men hin Tids opløbne, pjaltede Drenge med bart Hoved og bare Fødder og forresten meget lidt Klæ-

der paa, som laa og rodede i Rendestenene, som sloges om at slikke Urtekræmmernes tømte Sukkerfæde og som med et Minuts Varsel kunde samles i Hundredevis for at assistere ved ethvert Gade-Op-løb med deres Piben i Fingrene, — se, dem seer man ikke nutildags saa meget til, de holdes strengere til Skole og kunne lettere finde Anvendelse i Fabriker. Hvis Nogen undrer sig over, hvorledes hine Fyre kunde faa fat i Urtekræmmernes Sukkertønder, saa ligger Forklaringen i, at slige Tønder tømtes paa Gaden og foreløbig henlagdes over Rendestenene. Gaderne vare i hine gode gamle Dage mere hver Mands almindelige Eje, end nutildags: man savede og huggede 4—5 Favne Brænde ganske ugenert selv i de smalleste Gader, Hørkræmmeren aflæssede sine Kul, Vinhandleren sine Fustager, Porcelænshandleren sine store Kurve o.s.v. paa Gaden og Fortovet udenfor sit Udsalg, og enhver Familie benyttede Gaden og da navnlig de offentlige Pladser til at sole sine Sengeklæder paa. I hine Tider holdt man nemlig af at lufte sit Sengetøj et Par Gange om Aaret; hver velordnet Familie havde derfor et Sengelad, der sloges ud paa den nærmeste Plads og her soledes, bankedes og børstedes da Dynerne. Det var et ret livligt Skue for de Omkringboende, de kjendte til Punkt og Prikke Gros-serer A.s blomstrede Overdyne og Justisraad P.s sribede Krølhaars-Madratter. Der var i det Hele taget langt mere Frihed til at bevæge sig paa Of-

fentlighedens Omraade, og netop derfor trivedes vel ogsaa dengang de rigtige Gadedrenge bedre end nu. — En karakteristisk Person i hine Tider var ogsaa den saakaldte Hunderakker, en fra Veterinærskolen udsendt Mand, der fangede alle i Hundedagene uden Tegn omløbende Løsgængere ved at kaste et Net over dem, og derpaa stak dem ind i sin tillukkede Vogn for at bringe dem ud paa »Skolen«, hvor de dræbtes, hvis de ikke indløstes inden tre Dage. Hvilken Scene af det kjøbenhavnske Folkeliv dog, naar han viste sig i Nyboders Gader, ledsaget af en Flok pibende Drenge, medens Nyboderskonerne flygtede med deres gjøende lille »Perle« paa Armen for at frelse den fra den sikke Undergang. En mere højtidelig og gravitetisk Person var den fløjelsklædte Herold, der ved Foraars-tid drog omkring med en lille Afdeling Hestgardere og et Par Paukeslagere, for paa alle Stadens offentlige Pladser at forkynde, at nu vilde Kongen selv kjøre i Højesteret i Guldkarreten for at gjøre Ret og Skjel mellem sine Undersaatter. Mere fremfussende vare Slagterdrengene, naar de paa givet Brand-signal kom farende tilhest med den lille røde Sluffe med Vandtønden efter sig; det gjaldt da at komme lidt hurtig af Vejen.

Kjøbenhavn havde i hine Dage i sin Egenskab af Fæstning, altid rede til at modtage enhver fremstormende Fjende, et meget militært Anstrøg. Der var Vagtposter ved alle Portene og paa flere Ste-

der i Byen, de talrige her i Byen kasernerede Regimenter og Eskadroner saaes saa jevnlige at marschere ud og ind med deres herlige Janitschar-Musik i Spidsen, og Officerer og Menige saaes vimle paa Gaden i deres dengang langt mere afstikkende Uniformer. Hvor ofte mødte man ikke da en »Borger» i sin gammeldags, røde Uniformskjole og den lave Chacot, eller en Student i den sorte Kjole med de røde Bryststykker, med den høje Chacot med Minervabilledet og den lange Fjeder, men endnu oftere saa man dog de rigtige Soldater, alle i røde Kjoler, men med Opslag og Bryststykker af forskjellig Farve: hvide, gule, blaa, grønne og sorte, eftersom de hørte til Kongens eller Kronens eller Prinds Christians eller et af de jyske- eller af Liv-Regimenterne. Man havde dengang langt mere Nytte af disse Karle i det private Liv, da de efter endt Tjeneste med stor Glæde udførte privat Tjenergjerning og navnlig paa Flyttedagene gave en god Haandsrækning med deres lange Bærebære.

Det kan maaske synes underligt, at man til de særegne Fremtoninger fra en svunden Tid ogsaa kan henregne Kjøbenhavns Politi, men det er sandelig ikke uden god Grund: Politiet i 1873 og Politiet i 1840 ere to himmelvidt forskjellige Ting. Ordenspolitiet bestod i hin tidligere Tid af to Faktorer: Betjentene og Vægterne under Opsyn af Polit-Assistenterne og Inspektøren. Betjente have vi

jo endnu, men rigtignok i en ganske ny og moderne Skikkelse. Hvor se de dog godt ud, disse høje, velvoxne og veluniformerede Mennesker, hvor kunde man have Lyst til at trykke deres sirlige, hvidhandskede Haand og bede dem komme op at drikke en Kop Kaffe med os, de vilde jo pynte ved ethvert Bord, og saa vilde den lange Tid da ogsaa blive dem lidt kortere. Der er nutildags noget saa Venligt og Tiltrækkende ved en Politibetjent, at man ikke kan lade være at holde af ham, ja ikke engang Kvindekjønnen synes bange for ham. Hvor ganske anderledes dog i tidligere Dage; hvad enten de kom i deres egne daglige Klæder med »Brystnaalen» skjult indenfor Frakken, eller de viste sig i den røde Uniformskjole med den grønne Krave, vare de lige afskrækkende: den tykke gule Spansk-rørs Stok var nok til at gjøre En bange. De havde ingen Instrux om at være belevne, forekommende, hjælpsomme, kort sagt at være enhver Borgers Trøst og Støtte, Ven og Hjælper, men kun Befaling til at skaffe Loven streng Lydighed enten med det Gode eller med det Onde, og man tyede derfor meget hurtig til den sidste Udvej, der dengang syntes den naturligste. Politi, Stok og Prygl vare just ikke Synonymer, men de kom ofte ligesaa hurtigt efter hinanden, som naar man tæller En, To, Tre! Hvor kunde de Fyre fare ind iblandt Folk og uddele en Regn af Stokkeprygl til Højre og Venste! Nutildags kan man dog i Regelen tale sig

tilrette. Men jo bedre man kan undvære hin Tids »Betjente», desto mere savner man nu de brave Natvægtere. Hvor saa de dog prægtige ud i deres store mørkeblaa Vams med Kongens Navne-Ciffer, den tykke Kabuds paa Hovedet og Morgenstjernen i Haanden; hvor var det dog hyggeligt at høre deres venlige Paamindelse om »at slukke Lys og Ild» og deres midnatlige Forkyndelse af Frelserens Fødsel; hvor pudsigt dog at se dem binde en drukken Kjælling paa deres Lygtestige og bære hende trods alle Demonstrationer op paa »Kammeret»; og hvor følte man sig tryk paa sin enlige Nattevandring, thi Vægteren var dog altid nær sovende eller vaagende, og kunde ved sin Dørnøgle hjælpe En ind, naar man havde glemmt sin egen. Det vilde være en stor Forbedring, om man atter indførte det brave Vægterkorps! Derved vilde man maaske ogsaa kunne fornye den Tillokkelse, som en gammeldags Ildebrand havde for en rigtig Kjøbenhavnner. Ja, i hine Tider havde man Ildebrand, saa at det havde Fynd og Klem; hvad er det Altsammen nutildags? Man kan jo paa første Sal sove rolig i sin Seng og høre til sin Forundring næste Morgen, at anden og tredie Sal i Natens Løb ere brændte af. Nej, dengang skulde man nok faa Lov til at komme ud af Sengen, længe før Ilden kunde naa den. Saasart en af de brave Vægtere i et vaagent Øjeblik bemærkede noget Mistænkeligt, som en stærk Lysning, en sve-

den Lugt, en usædvanlig Røg, o.s.v., gav han strax et Stød i sin lille skingrende Pibe og brødede af fuld Hals: Brand! Det var da, som om en elektrisk Traad forbandt alle Vægterbatterierne, thi i et Nu hørtes Piben skingre over den hele By, ja ud igjennem de lukkede Porte til de øde Forstæder, medens alle Kirkeklokkerne klemtede og Lygter hængtes ud til Signal paa Taarnene. Al Verden kom paa Benene og i alle Etager stak en Nathue eller Natkappe Hovedet ud gjennem det paa Klem aabnede Vindue for at spørge: »Hvor er Ilden, Vægter?» »I St. Gjertrudsstræde!» og saa igjen Piben og Brandraab. Snart begyndte Gaderne at blive livlige: en enkelt Sluffe viste sig allerede og officielle Brandfolk og frivillige Tilskuere styrede deres Gang til det betegnede Sted. Maaske blev det dog efter et Kvartertid atter saa underlig stille; Pibningen og Klemtningen standsede, thi det Hele havde været blind Allarm: det var kun et Par Gnister fra Sherfigs Bagerskorsten eller et antændt Vinduesgardin i General T.s Balsal, der havde sat hele Kjøbenhavn i Uro. Men værre blev det, naar Ilden tog fat for Alvor; gik en Skorstensild over til rigtig Husild, saa begyndte den gamle Larm paany, kun forøget med den frygtelige Trommehvirvel, der nu lod sig høre gjennem alle Gaderne for at signalisere: Alle Mand ud! Nu havde den hele Borgervæbning at møde i Uniform for at holde Vagt, og den hele Brandstyrke af Sprøjter, Sluffer, sorte og

graa Brandfolk, Redningschor og Nedbrydningschor o. s. v. at give Møde for at slukke. Det var en skrækindjagende Scene; den røde Himmel, de klemtende Klokker, de galoperende Brandsluffer, de sig tungt bevægende Sprøjter trukne af Soldater, de idelige Raab og Spørgsmaal om Brandens Udstrækning og Beskaffenhed, de Tusinder af uniformerede og civilklædte Skikkelser, der ilede gennem Gaderne til det samme Maal: Alt dannede et gruppvækkende Ensemble i den usikre, natlige Belysning og tillod Ingen at gaa til Hvile igjen saa snart. Men var der saaledes Uro i den ganske By, selv i de fra Brandstedet fjerneste Egne, hvor var Forvirringen da grændseløs, naar man kom nærmere til Stedet selv i den snevre Gade. Knittren og Bragen, Røg og Gnister, Kommanderen og Udskjelden fortunlede her alle Sandserne, medens man næsten trykkedes ihjel af den Masse Mennesker, der med Vold og Magt vilde trænge sig frem for at se Skuespillet, men ofte til Straf bleve pressede til at tage en Haand i med for at lange de røde Brandspande med Vand fra Sluffen til Sprøiten. Tilsidst kunde hele den talrige Borgervæbning neppe holde den urolige Mængde tilbage; da hedder det pludselig: der er Kongen! og nu bliver Alt stille. Den gamle Mand viser sig tilhest med en af sine Adjutanter, og snart kommer Alting rigtig tilgangs: Brandfolkene arbejde med dobbelt Iver i den gamle Konges Paasyn og Enhver er villig til at hjælpe til,

og snart er Ilden slukket eller indskrænket til et enkelt Hus. Saa, nu kunne vi gaa til Sengs igjen og sove i det Mindste en Timestid, til der maaske bliver Ildebrand et andet Sted og Larmen begynder paa ny! En Smule Forstyrrelse af Natteroen kunde dog let opvejes af den stolte Bevidsthed, at Kjøbenhavns Brandvæsen var det bedst ordnede og vore Brandfolk de flinkeste i hele Verden, — thi det bildte vi os i det Mindste ind dengang.

I een Henseende bliver Kjøbenhavn sig selv altid lig, og det er i Mængden af dens Gade-Spadserende. Vel har ingen tidligere Tid kunnet opvise en saadan Skare af fix paaklædte unge Damer, som vor Tid seer travlt bevæge sig mellem Vimmelskaf-tet og Kongens Nytorv, eller af unge Herrer, hvis Forretningsvej netop falder i dette Distrikt af Byen. Men ogsaa i tidligere Tider havde de unge Piger ofte et Ærinde at besøge paa Østergade hos Levin eller Schleisner eller i et Broderi-Udsalg, og de unge Herrer kom da tilfældigvis den samme Vej. Og naar det saa en Torsdag Eftermiddag om Sommeren eller en Søndag Formiddag om Vinteren var smukt Solskinsvejr, kunde man se Bredgade sort af pyntede Herrer og Damer, der ilede ud paa Langelinie, hvis de havde »Tegn« dertil, eller ogsaa nøjedes med at glæde sig ved Udsigten over Søen fra Toldboden. Man kastede et stolt Blik ud paa det velbefæstede Trekroner og følte sig saa betrygget mod ethvert Angreb fra Søsiden ved de mægtige

Linieskibe med deres 84 Kanoner, og kom der saa et Dampskib, fulgte man det, saa langt Øjet kunde række, og fortalte til Venner og Frænder, hvilken Glæde man havde havt. Hvor tarvelige og nøjsomme vare vi dog dengang! Med hvilken rivende Hurtighed har dog Alt forandret sig siden da! Toldboden med alle dens Land- og Sø-Omgivelser er som en hel ny Verden.

II. Huslig Indretning og daglig Levemaade.

Ligesom den nationale Ejendommelighed med Hensyn til den daglige Levevis afspejler sig i den forskjellige Maade, hvorpaa de forskjellige Nationers Huse ere byggede, indrettede, udstyrede og møble-rede, saa vil ogsaa hver enkelt Tidsperiodes karakteristiske Kjendemærke i denne Henseende vel vide at gjøre sig bemærket i den vxlende Maade, hvorpaa til de vxlende Tider Beboelses-Lejlighederne ere indrettede og udstyrede. Dette gjælder i fuldt Maal om Kjøbenhavn, naar vi ville se Livet her for en Menneskealder siden i dets Forskjel fra nu. Vi ville finde en stor Forandring, og navnlig saaledes, at Alt dengang var langt tarveligere og simplere end nutildags. De kjøbenhavnske Lejligheder havde gennemgaaende et helt andet Præg i Aarene 1830—40 end nu. Det var netop i den Periode, at man f. Ex. paa Nørregade begyndte at opføre Huse af

den nu saa brugelige Konstruktion med to til tre Værelser til Gaden, en større oval eller kantet Spisestue med et enkelt Vindue til Gaarden, og dernæst et Par Sovekamre, bag hvilke en Korridor fører fra Spisestuen til Kjøkkenet. Denne Sondring af Værelserne til et vist bestemt Brug, saa at man strax kan se, hvor Dagligstuen, hvor Spisestuen og hvor Sovekamrene maa være, var ikke saa gennemført i de ældre Huse, hvis Lejligheder bestode foruden af Kjøkken med hvad dertil hører af nogle større og mindre Værelser, som man da kunde bruge som man selv vilde. De langt tilbagegående Sidehuse med deres særegne Kjøkkentrappe, de mere eller mindre rummelige Entreer, den større Spisestue, de dobbelte Sovekamre o. s. v., som Nutiden fordrer, ansaaes dengang ikke for nødvendige; derimod gjorde man Fordring paa en Sal eller Stadsestue, et godt Kjøkken med et ordentligt Spisekammer, et anstændigt Pigeværelse, en kold Kjælder o. s. v., som man jo nutildags i Regelen maa give Afkald paa.

Der er til enhver Tid en stadig Vexelvirkning mellem Beboelseslejlighederne og det daglige huslige Liv, der føres i dem, og det kommer ogsaa tilsyne her. Medens vi i vor Tid vel kunne lide ved enkelte festlige Lejligheder at vise vort Hus i lidt Glands ved at aabne tre eller fire vel oplyste Værelser for vore Gjæster, saa er dog nutildags Maalet for vor Stræben og vor Kamp med de kjære

Husværter mere at faa en for det daglige Liv bekvemt og hyggeligt indrettet Lejlighed med en rummelig lys Dagligstue uden altfor mange Vinduer og Døre, et net lille Kabinet for Manden eller Fruen, en ikke for lille Spisestue, to luftige Sovekamre uden Gjennemgang, og saa, hvis muligt, et ordentligt Kjøkken og andre Udenomsbekvemmeligheder. I tidligere Tid vare Fordringerne lidt forskjellige: man ønskede meget en smuk Sal, der kunde staa urørt med Overtræk over de gode Møbler, undtagen den enkelte Gang, naar man gjorde et Selskab eller et Bal, og Husmoderen kunde slet ikke tænke sig ikke at have et stort lyst Kjøkken o. s. v., hvad der ogsaa i Regelen fandtes i de ældre Huse, hvor man ikke kneb saa meget paa Pladsen. Derimod kunde man let finde sig i Savnet af en Entre og var overordentlig nøjsom i Fordringerne til Værelsernes Mængde. En særegen Dagligstue og en aparte Spisestue ansaaes ikke nødvendige for Folk af Middelklassen, man kunde godt spise og drikke i den Stue, hvori man ellers opholdt sig, ja man kunde til Nød endog sove der. Der var endog ret velstaaende Familier, der førte deres hele Liv i den ene Stue; Fader og Moder og de halvvoxne Sønner sov der sødelig om Natten, nøde deres Morgenkaffe i den natlige Atmosfære, spiste deres Middagsmad der med den bedste Appetit og forrettede al daglig Gjerning med dens Lektielæsning, Barbering, Syning o. s. v. i den selvsamme Stue. Det var jo

næsten for meget af det Gode, og de fleste Familier havde vel derfor et særskilt Sovekammer, men et saadant kunde strække til for mange Medlemmer. Man var ikke forvænt med Børnekamre og Paa-klædningsværelser og Skabstuer, ligesaa lidt som med Korridorer, saa at Pigen havde sin jevnlige Gang gennem Soveværelset; man var nu engang vant dertil, det kunde ikke være anderledes!

Værelserne vare vel i Regelen rummeligere i de gamle Huse, men ofte belemrede med mange Vinduer og smalle Piller mellem disse. De vare solidt, men tarveligt udstyrede. Væggene vare beklædte med meget høit Panel forneden, medens Overdelen ofte var betrukket med oliemalet Lærred delt i Felter; Døre, Vinduer og Paneler vare altid malede med hvid Perlefarve, Loftet ofte ret net dekoreret; Fløjdøre vare sjeldne, forgyldte Lister endnu sjeldnere. Ligesaa tarvelig som Værelsernes Udstyring var sædvanligvis ogsaa deres Møblement, i det Mindste i Sammenligning med hvad vi se nutildags. Man fandt vel sommetider hos velstaaende Familier især af Handelsstanden en meget smukt og rigt møbleret Sal eller Stadsstue med røde Silke-damaskes Gardiner og lignende Betræk paa Sofa og Stole, et smukt skotsk Gulvtæppe paa Gulvet og en stor Krystal-Lysekrone i Loftet, samt et Par anseelige Pillespejle med forgyldte Ørne under Konso-lerne, paa hvilke ofte saaes ostindiske Bojaner med Potpourri. En saadan Sal tog sig godt ud om Af-

tenen, naar Overtrækkene vare tagne af Møblerne og den tændte Lysekronen kastede sit magiske Skjær over de forsamlede Gjæster, men Familiens Dagligstue og Sovekammer vare desto tarveligere. I Dagligstuen fandtes meget sjelden et Gulvtæppe, Vintergardinerne vare af Møbelsirts, Betrækket paa de simple haarde Bøgetræes Stole og den firkantede Sofa med Krølhaarslaget i Sædet var af sort Morin. Foran Sofaen stod et stort med et blaat og gult Bordtæppe belagt Divanbord, der ogsaa brugtes til Spisebord; under Pillespejlet en Mahognitræes Komode, ved Vinduerne Forhøjninger med een eller to Stole, der udgjorde de reglementerede Sæder for Familiens kvindelige Medlemmer og kun ved indtrædende Vakance kunde benyttes af de mandlige Personer, naar de maatte have Lyst til ogsaa at kaste et Blik paa det brogede Gadeliv. Udenfor et af Vinduerne var et stort firkantet Reflektionspejl, der indefra kunde drejes ved Hjælp af Snore; Vinduerne mod Solsiden vare ofte forsynede med store Markiser baade med For- og Sidestykker. Arm-, Læne-, Gyng-, og andre Luxus-Stole vare ubekjendte Størrelser. Ligesaa tarveligt var Møblementet i Sovekammeret. De Gamle hvilede ofte i en stor Himmelseng fuld af dejlige Dyner og Puder, Smaapuslingerne i smaa malede Senge forsynede med forsvarlige Sengeheste for at afværge Ulykker. Et Spejl ophængt paa en af Væggene, en lille Servante, der ansaaes tilstrækkelig for den hele Fami-

lie, et stort dobbelt Klæde- og Linnedskab samt et Par Stole fuldendte Soveværelsets Møblering. Nær ved Sovekamret var Kjøkkenet. Dette saa en hel Del anderledes ud dengang end nuomstunder; det var i Regelen større, men neppe saa lunt og hyggeligt som nu. Man kjendte nemlig saa godt som ikke de nu saa almindelige lukkede Komfurer, man havde kun den store aabne Skorsten med dens rummelige Ildsted. For at spare lidt paa Brændselet, der udelukkende bestod af Brænde og Tørv, hvilke dengang kunde kjøbes for den halve Pris mod nutildags, havde man een eller to Ildgryder, hvori Ilden optændtes. Paa disse stillede nu Kjelder, Gryder og Pander til Kogning og Stegning af Madvarerne. Da man ingen Bagerovn havde, brugte man den store ovale saakaldte Stegeso til Stegning af større Kjødstykker og Jydepotter til Ænder og Kyllinger; Julekage og Æblekage bagtes i en Pande dækket af et højt Kobberlaag, hvorpaa Gløder kunde anbringes. Fortinnet Kobbertøj var meget yndet og gav Kjøkkenet et vist sirligt Præg, naar det opstilledes vel poleret imellem det ligesaa skinnende Messing-Husgeraad. Paa Hylden over Skorstenen paraderede Kobber-Suppekjedelen, et Par Messing-Kasseroller, to solide Malmmortere, adskillige velpudsede Messing-Lysetager til et eller to Lys, forskjellige Stryge- og Pibejern, nogle Tintallerkener o. s. v. Paa Væggen ovenover hang Æbleskivepanden, Formen til Julekagen, Buddingeformen og

nogle smaa Kobberforme af en underlig Facon. Kobber-Maskinen med Kaffekanden og Fyrfadet af samme Metal havde gjerne sin egen Hylde. Paa Rækkerne over det løse Kjøkkenbord ved en af Væggene paraderede det Musselmodels Kjøbenhavns Porcellæn med Masser af krusede Fade og Tallerkener, hvilket dengang fandtes i ethvert Hus. I en Krog stod den store Vandtønde eller en lille Bænk med to sirlig malede Vandspande. Ved Siden af Kjøkkenet fandtes et rummeligt Spisekammer og i Regelen et lyst og godt Pige-kammer.

Saaledes saa de ældre Familiers mere gammel-dags Lejligheder ud, men netop i hin Periode for en Menneskealder siden begyndte en ny Tid at bryde sin Bane ogsaa i denne Henseende. De Unge saa sig om efter bekvemmere Boliger og lidt mere moderne Møbement. Man maatte have et særegent Spisestue-Møbement med rundt Spisebord, Rørstole og fremfor Alt den tidligere ukjendte Skjenk; man kunde ikke vel undvære to Mahogni-Senge med Krølhaars-Madratter, to Servanter, to Klædeskabe samt et Toiletbord med Spejl i Sovekammeret, og vilde gjerne have en smuk Sekretær, uldne Gardiner og uldent Betræk samt et Gulvtæppe for Dagligstuen. Et saadant for hine Tider smukt lille Udstyr kunde nok anskaffes for henved 2000 Rd., hvilket giver det bedste Bevis for, hvor tarveligt det vilde forekomme vor Tids Unge, der ikke kunne tænke sig at leve uden Fløjels Betræk og magelige Lænestole,

betæppede Gulve og lysekronede Lofter, Fjeder-Madratter og Paaklædningsspejle o. s. v., og som ikke sætte Bo under 4—5000 Rd. Hvor ere vi dog i 30 Aar blevne rige og overdaadige!

Een Ting er fælles for nye og gamle, fattige og rige, tarvelige og overdaadige Tider, nemlig den, at Menneskene saavel som alle andre levende Væsener maa have noget at spise og drikke. Det kan derfor ikke undre Nogen at høre, at man ogsaa i tidligere Tider spiste og drak, som man gjør endnu den Dag idag, og dog er der endel Forskjel at bemærke ogsaa i denne Henseende. Dagen inddeltes endnu for 30—40 Aar siden paa en ganske anden Maade, og Maaltiderne faldt derfor paa andre Tider. Alting var dengang langt tidligere end nu; man stod tidligere op, spiste tidligere til Middag og gik tidligere tilsengs, vel ikke saa tidlig som i Kong Hanses eller Christian den Andens Tid, hvor man spiste til Middag allerede Kl. 10—11 om Formiddagen, men dog langt tidligere end nutildags. Man drak sin Morgenkaffe med en Krydertvebak til omtrent Kl. 7 og spiste Kl. 10 lidt Smørrebrød med Kjød og Ost og Pølse, hvortil Husfaderen drak den for hin Tid uundværlige Snaps. Den sædvanlige borgerlige Middagstid var i Kjøbenhavn Kl. 1 og Maaltidet bestod af to Retter Mad, tillavede netop efter den Opskrift, som Madam Mangor har foreviget. Der er ikke nogen iøjnefaldende Forskjel paa hin Tids Middagsmad og den, der endnu stedse ser-

veres i Familier af den velstaaende Middelklasse, der ikke ganske have offret sig til Middagsselskabs-Livets Tilløkkelser; det skulde da kun være, at der maaske i tidligere Tid fandtes nogen mere Regelmæssighed og Ensformighed i den daglige Anretning. I mange Familier var der navnlig om Vinteren en vis ugentlig tilbagevendende Spiseseddel, der fulgtes med saa faa Afgivelser som mulig, nemlig: Mandag Grød og Fisk, Tirsdag og Torsdag Kaal eller Ærter med Kjød og Flæsk, Onsdag Grynsuppe, og Steg, Fredag Vælling og Ragout, Løverdag Øllebrød og Klipfisk, Søndag lidt finere Retter som Sagosuppe, Kalve- eller Gaasesteg o. s. v. Kl. 2 drak man en Kop Kaffe og Kl. 6 kom Maskinen paa Bordet til den saa forfriskende Eftermiddagsthe, der ofte nødes med friske Hvedetvebakker. Kl. henvend 9 spiste man en god solid Aftensmad, i Regelen bestaaende af koldt Kjøkken, men dog med en lille varm Bid for Fader, der ogsaa ved denne Lejlighed nød sin Snaps, der atter skylledes ned med godt hvidt Øl fra Kongens Bryghus. Øl var billigt dengang i Sammenligning med nu; naar man selv aftappede det, kunde man have en Flaske fortrinligt hvidt Øl for 2 Skilling; intet Under derfor, at man baade til Middag og Aften, ja ofte ogsaa baade Formiddag og Eftermiddag delikaterede sig med et Glas deraf. Hvor underlig gammeldags og simpel og usund maa dog ikke hele denne for hin Tid ejendommelige Levevis synes en af vore Dages

unge Kjøbenhavnere, der ikke har Lejlighed til at nyde sin Middag før Kl. 5 og slet ikke kan taale at spise en Bid om Aftenen, men altid føler Trang til Sodavand og Bajersk Øl for at holde den af den stærke Cigar tørre Tunge lidt fugtig! Men, spørger maa-ske Læseren, røg man da ikke Tobak i hine Tider? Jo saamæn gjorde man saa, jeg har endog selv havt en Tobakspibe, men man gik ikke med en Cigar i Munden fra Morgen til Aften, eller rettere, man kunde befinde sig meget vel og føle sig lykkelig ved Livet uden at ryge sex Havannah Cigarer om Dagen. Man røg overhovedet meget faa Cigarer dengang, endskjøndt man kunde kjøbe en ret taalelig for 2 Skilling og en meget god for 4 Skilling. Man havde derimod sin Tobakskasse med god Kanaster eller Tonnenboyer, og deraf stoppede man sig sin Merskumspibe eller sin lange Ysilanti-Pibe med Porcellænhovedet, og saa dampede man lidt om Morgenen og lidt efter Middag og lidt om Aftenen. Derimod kunde man godt gaa hen til sit Kontor eller spadsere en lille Tur eller følge en Dame hjem eller føre en lun Passiar eller læse i en Bog uden just at have en dampende Cigar i Munden. Hvor langt videre ere vi dog komne nutildags!

Den samme Tarvelighed, der kommer tilsyne paa ethvert Punkt i det huslige Liv, maatte ogsaa nødvendigvis vise sig i Datidens Klædedragt. Det var en ligefrem Følge af hele Tidens Retning og af de mere indskrænkede Pengeforhold, men fremgik vel

ogsaa for en stor Del af den mindre hyppige Berøring med Folk fra Udlandets i Henseende til Pragt mest fremtrædende Stæder, som Paris og London. Kun faa Danske besøgte disse Modeverdenens Brændpunkter og kun sjelden viste franske eller engelske Herrer og Damer sig i deres Pynt paa Kjøbenhavns Gader. Man kunde af Modejournalen gjøre sig en Ide om hvad der rørte sig i Livet, men selve Virkeligheden i al dens Pragt og Herlighed fremtraadte kun, naar en udmajet hamborgsk Dame viste sig for vore forundrede Blikke. Nutildags ere vi jo dog kun eet Aar bagefter Paris og London og Vien, men dengang troer jeg nok, at vi vare henvendte tyve Aar bagefter baade med Hensyn til Stoffer og Snit. Det er ganske paafaldende, hvorledes vi i de senere Aar have stræbt at indhente det Forsømte, og den daglige Forbindelse med alle Europas Stæder har jo vel ogsaa i disse Forhold udøvet sin nivellerende Virkning. Vist er det, at vi i hin Tid maatte se meget gammeldags og tarvelige ud i alle Udlændingers Øjne, og vor Tids Unge ville med stor Forundring høre, hvor nøjsom den Slægt var, der gik forud for dem, saavel i alle andre Henseender, som da ogsaa i Klædedragten. Dette viser sig baade ved Herrer og Damer, men dog maaske mest ved de sidste, hvor underligt det vel kan synes. Den Tids Herrer vare egentlig talt meget forfængelige, baade afhængige af den stadig vexlende Mode og meget hengivne til Brugen af kost-

bare Stoffer i skinnende Farver. Det maa man dog villig indrømme, at vor Tids Herrer ere snart paa-klædte: Enhver kan vælge hvilket Snit der bedst konvenerer ham, og Alt hvad han har at skifte med indskrænker sig jo næsten til den rummelige graa Arbejdsdragt og den sorte Klædning til Stadsbrug. Da vi Gamle vare unge, vare vi i langt højere Grad Slaver af den alt beherskende Mode: vore Benklæder skulde snart være snevre om Knæet og vide foroven og forneden, og snart lige det Modsatte; vor Kjole og Frakke skulde snart have en bred snart en smal Krave og Faconen paa Ærmer vexlede altid, om ogsaa den Tids Mode i Regelen fordrede dem smalle, hvilket til en Tid udartede til den Grad, at man neppe kunde presse en lidt større Haand gennem det om Haandleddet tætsluttende Ærme; en god Vest maatte være af Silke, Atlask eller Fløjel, det sidste ofte i de mest skinnende Farver, som blaa og ponceau. Enhver Herre maatte have en sort Kjole til Brug ved enkelte højtidelige Lejligheder, men den blev ofte meget gammeldags, da det var umuligt at faa den slidt op, eftersom man foretrak til Selskabsbrug en blaa eller brun Kjole med blanke Knapper, et meget sirligt og pyn- teligt Klædningsstykke. Herrelinnedet var overor- dentlig simpelt i Sammenligning med Nutidens: i de simple Brystlæg kunde ved Festiviteter indstik- kes et Kalvekryds, en lille ombojet Manschet syedes paa det snevre Ærme ved Haandleddet, og Kanten

af Flippen bøjedes ned over det meget høje Silkehalstørklæde. Den uendelige Forskjellighed af opretstaaende og nedadbøjede, lige og udskaarne, høje og lave Flipper med deres særegne Benævnelser er en Opfindelse af Nutidens kløgtige Spekulanter. Paa Hovedet bar man en høj sort Hat, eller undertiden en do graa om Sommeren, men kjendte saa godt som ikke de utallige bulede og ubulede, i alle Regnbuens Farver spillende, og af alle mulige Stoffer lavede Hovedbedækninger, som vor Tid er saa rig paa. Støvlerne vare altid med lange Skafter og vel saa magelige at bære, naar blot ikke Moden fordrede, at Taaen skulde løbe ud i en skarp Spids, hvilket til en Tid ansætes for kjønt. Om Vinteren bar man en god Düffelsfrakke eller en Chenille med stort Slag, der atter afløstes af den saakaldte svenske Kappe uden Slag. Man var haardfør nok til at kunne undvære en let Sommer-Overfrakke, men greb med Begjerlighed til Brug paa regnfulde Efteraarsdage de netop da fremkomne »Mackintoscher«, en Slags stive vandtætte Gummi-frakker, der stank af Tjære, og især viste deres Vandtæthed deri, at de tilstoppede enhver Udgang for Legemets frie Uddunstning.

Se, saaledes saa vi Gamle ud i vor Ungdom. Men nu det smukke Kjøen, hvad gjorde det for at hæve sin Skjønhed, at den maatte gjøre endnu stærkere Indtryk paa de haarde Mandfolkehjerter? Sandt at sige, Kvindekjønnen gjorde i hin Tid kun

meget lidt for at forhøje sin naturlige Ynde, og var vel i Grunden i sin gode Ret. Ligesaa vist som vi Mandfolk ikke tør lade haant om Toilettets smaa Hemmeligheder og maa søge ved et fiffigt Snit paa vore Klæder og lidt klædelige Farver og en sirlig Hals-sløjfe og en velstrøget Skjorte at dække noget af vor medfødte Plumshed, ligesaa lidt behøver dog den i sig selv saa graciøse Kvinde at pynte sig op med kunstige Frisürer, rigt besatte Dragter, funklende Diademer og Smykker; hun risikerer jo saa let, at alt Sligt drager Opmærksomheden bort fra hendes egen blufærdige Ynde og fæster den paa det Uvæsentlige paa en ligesaa barbarisk Maade, som naar man binder en sart bleg rød Rose op til en hvidmallet Havestok eller sætter et Kobberstik i en skinnende forgyldt Ramme. En Kvindes hele Paaklædning maa jo dog ikke tilsigte noget Andet og Mere end at indfatte og fremhæve den Ynde og Skjønhed, hvormed den moderlige Natur saa rigt udrustede hende, saa at man glæder sig over Mennesket selv og ikke over den kunstfærdige Pynt, som den menneskelige Opfindsomhed vidste at frembringe. Men i den Henseende kom dog vor nærmeste Fortid Maalet langt nærmere end Nutiden. Ogsaa vor Tid har som enhver anden Tid sine særegne Fordringer til Mode og Paaklædning, som Ingen kan ganske unddrage sig, og kun den meget Vrantne vil ikke indrømme, at ogsaa vor Tids Damer se fixe og nydelige ud, baade naar de vimle paa Gaden i de-

res Spadseredragter med forskjelligtfarvede Over- og Underskjørter, smaa lette Paletoter og Hatten paa Snur paa det opsatte Haar, og naar de svæve rundt i en Dandsesal som i en Sky af Mull og Blonder og med Hovedet omgiven af en Glorie af Krøller og Fletninger. Men naar vi ville se nøjere paa Sagen, saa er det jo dog ligefrem urimeligt, for ikke at sige vanvittigt, at stavle en Blanding af eget og fremmed Haar i et Kvarters Højde op paa Hovedet og derovenpaa befæste en lille Nøddeskal af en Hat, og det Samme gjælder dog endnu mere om de tomme høje franske Hæle, der give hele Legemet en unaturlig Stilling og kunne have mange betænkelige Følger. Naar en Kvinde selv uagtet alt Sligt og meget mere dog kan tage sig godt ud, saa bevises derved jo kun, hvor meget der skal til for at ødelægge hendes naturlige Ynde, der vilde fremhæves langt mere ved meget simplere Midler. Og i denne Henseende havde vist den svundne Tid et stort Fortrin, om den endog paa Grund af sin Ejendommelighed maaske gik lidt vel meget til den modsatte Yderlighed. En vis naturlig Simpелhed var det karakteristiske Kjendemærke for hin Tids Dame-Paaklædning. Der kunde naturligvis ogsaa dengang findes Damer i Kjøbenhavn, der udmærkede sig ved Elegance og Overdaad baade i Stoffet og i Snittet af deres Klæder; Fløjel og Atlask, Falblader og kostbare Blonder kunde ogsaa sees dengang baade paa Gaden og i Selskabssale; men den hele store,

ret velstaaende Mellemlasses Damer vilde i det Mindste i Nutidens Øjne se meget tarvelige ud. Man kan maaske tilnærmelsesvis betegne Forskjellen mellem hin Tid og vor Tid saaledes, at naar man nutildags bag en stor opsat Paryk og en Mængde Piber og Strimler kan finde et lille Pigebarn, saa fremtraadte den Tids Damer i deres dem af Naturen givne Skikkelse med sirlig kæmmet Haar og en glat, ukunslet Kjole.

En ung Pige fik dengang til sin Konfirmation en god sort Silkekjole og til anden Dag en blaa fransk Merino eller anden lys ulden Kjole, og dermed var hun da udrustet med Selskabskjoler for et Par Aar. Den sorte Silkekjole var endog Stadskjole til Brug ved højtidelige Lejligheder for mange Aar; den lyse uldne kunde maaske efter en kortere Tid afløses af en anden fin ulden, syet med tæt rynket Liv og glat Nederdel. Da den store Krinoline var ukjendt og man nøjedes med at give sig lidt Fylde ved hvide stivede Skjorter, eller allerhøjest ved et Snore- eller Hestehaars-Skjørt, behøvedes ikke saa mange Breder i Nederdelen, og der sparede ogsaa paa Stoffet ved at en saadan Stadskjole altid var nedringet og ikke behæftet med noget Slæb. Til Stadsbrug og ofte ogsaa til daglig Brug om Sommeren dækkedes Halsen med et klart »Fichu«, i hvis Broderi den unge Pige satte sin Stolthed, eller ogsaa pyntede hun sig lidt med en smuk »Bertha« af Kniplinger eller broderet Bobinet.

Paa Haaret anvendte man langt fra al den Tid, Umage og Bekostning som nutildags, hvor alle Be-
stræbelserne jo ofte ende med, at man ikke ved,
om den lille Pige har redet sit Haar eller ikke.
Man bar sit eget Haar og kun sit eget Haar, det
være nu stort eller lille. Forhaaret var undertiden
strøget helt tilbage, men i Regelen delt i Midten
og enten glat nedkæmmet eller sat i smukke fyl-
dige Krøller, der enten hang frit ned eller fæstedes
op bag Øret; Baghaaret var sædvanligvis samlet i
en eller to Fletninger, der lagdes fladt paa Bagho-
vedet. Paa et saaledes ordnet Haar kunde man nok
faa en Hat til at sidde, og hverken Hovedets Ejer
eller dets Beskuer var i stadig Frygt for, at Haar-
bygningen skulde komme i Ulave eller endog miste
sit Grundfæste.

Den unge Pige var snart klædt paa til Bal:
en simpel hvid eller lyserød Mulls Kjole med et
kulørt Silkebaand om Livet og en Buket i Brystet,
en Rose i det sirlig glattede Haar, et Par lange
hvide Handsker og et Par Atlaskes Sko, — det var
Alt! Man behøvede ikke at ty til Madam Ebstorff,
der maaske kun kunde komme tidlig om Morgenen
for saa at lade den unge Pige sidde med stivt Ho-
ved den hele Dag; ligesaa lidt behøvede Jomfru
Christensen at komme om Aftenen og klæde den
lille Pige paa, eller Stine at sidde oppe om
Natten for igjen at hjælpe hende af med Stadsen;
nej, det kunde hun Altsammen let besørge alene.

Det kan jo ikke nægtes, at det Hele var tarveligt og simpelt, men Spørgsmaalet er kun, om ikke den unge Pige dengang saa ligesaa sød og indtagende ud som nu. Vist er det, at hun følte sig langt friere i sine Bevægelser og med et ganske andet naturligt Liv hengav sig til Dandsens Glæder.

Hjemmedragten, som oftest en Muslin-de-Laine højhalset Kjole med en lille broderet Krave om Halsen, var fordringsløs, og saaledes ogsaa Spadsere dragten. Særegne Spadserekjoler, indrettede til kun at vise sig i paa Gaden, vare ukjendte; man brugte hvad man tilfældigvis havde. Det varme uldne Konfirmationsshavl, der bares Foraar og Efteraar, afløstes om Sommeren af et lille let Sommershavl eller en sort Silkemantille, om Vinteren af en temmelig lang Klædes- eller Silkekaabe, som oftest vatteret og forsynet med smaa Ærmer til Brug, hvis man vilde tage en Herre under Armen eller bære en Pakke. Havde en Dame dengang vist sig endog paa en hed Sommerdag alene i sin Kjole uden noget Overstykke, vilde man have troet, at hun havde glemt at klæde sig helt paa og seet paa hende med Forbavselse; og det Samme vilde have været Tilfældet, om man havde seet unge Piger svirre op og ned ad Gaderne i en lille kort Fløjels Trøje paa en iskold Vinterdag. Hvor forskellige ere dog de forskellige Tidens Begreb om Kulde og Varme! — Om Sommeren bar den unge Pige en Straahat, der i flere Aar efter hinanden

kunde vadskes, omsyes og forsynes med friske Baand; om Vinteren afløstes den af en sort, grøn eller brun Fløjels med en enkelt Blomst; den dækkede baade Kinderne, Issen og Nakken, og dog kunde den hele Herlighed kjøbes baade hos Glassing og Schleisner for 5—6 Rd., og endda vare mindst to Vintre. Se, det var økonomiske Tider! De smaa Fødder skjulte sig om Sommeren i et Par Sko eller Brunels Støvler, om Vinteren i et Par tykkere Læderstøvler, altid med lave Hæle.

Naar vi nu ville gjøre et Spring fra de unge Damer til de gamle, — thi dengang kunde selv Damer blive gamle, — saa troer jeg næsten, at man tør sige, at i hine Tider gamle Damer anvendte mere paa Pynt og Stads, end unge, og de vare jo i Grunden i deres gode Ret; den Gamle maa søge ved Kunst at erstatte, hvad den Unge har af Naturen. Ældre Damer vare dengang et velkomment Bytte for Frisører og kvindelige Haarkunstnere. Medens de Unge lo ad disses Kunst, som de ikke trængte til, og man ikke kjendte hele Udstillinger i Vinduerne af svulmende Fletninger og Krøller uden tilsvarende Hoveder, og neppe kjendte end sige højt og lyt konverserede om falske Fletninger og deres Indmad af Uld, saa søgte den gamle Dame jevnlig Raad og Trøst hos Frisøren. Man undsaa sig nemlig dengang ved at bære sit eget lidt graanende Haar tilsyne og vilde da for ingen Pris tillade Nogen at tro, at man var helt

graahaaret. Saa strøg mangan en ældre Dame sit skønne rige sølvgraa Haar tilbage og dækkede det med en sort Kalot, der skjultes af den store Kappe, og dækkede Forhovedet med en Toupé af kulørt Haar med nogle mindre eller større Krøller ved Siderne. Se, det syntes man nu var saa kjønt og klædeligt, men en nødvendig Følge af denne Frisüre var den store Kappe med Masser af store Piber og Blonder og brede Silkebaand baade under Hagen og i Nakken og oventil. Det var en dyr og besværlig Pynt, i hvis Skjønhed og Rigdom mangan ældre Dame satte sin Stolthed. Derimod ødte hun ikke meget paa kunstig Udsmykning af sin Mund med Hensyn til Fornyelsen af dennes naturlige Perlerader. Dentistkunsten var i hin Tid i sin første Barndom i Kjøbenhavn, enten nu Grunden var, at man da havde bedre Tænder eller at man ikke viste dem saa megen Omhu som nu. De kongelige Hof-Tandlæger Moresco og Voss kunde jo nok pudse Tænderne lidt af, forsøge om Plomben vilde være saa venlig at blive i en hul Tand, og ved Hjælp af noget grinende Guld befæste en Extra-Tand paa en ledig Plads, men deres Hjælp søgtes dog egentlig kun af de højere Klasser, og det var den dybeste Statshemmelighed, om En havde en »forloren« Tand, skjøndt Enhver kunde se et Glimt af dens Befæstning. Det blev givet en senere Tid at aabne Øjet for Tandlægekunstens Vigtighed for det almindelige menneskelige Velbefin-

dende, og Overbevisningen herom har ogsaa hos os trængt sig frem med Kæmpeskridt. Nu have vi jo Allesammen pæne og gode Tænder, nu er det jo en yndet Konversationsgjenstand at tale om de plomberede Invalider og de nyindsatte Stillingsmænd, som man tager ud og atter sætter i deres Numer efter Behag. Hvor ganske anderledes for 30—40 Aar siden! Man lod de kjære Tænder temmelig meget skjøtte sig selv, børstede dem lidt med Cigaraske og stødt Trækul, holdt lidt Brændevin ved en smertefuld hul Tand eller lod den trække ud hos Barberen, og for Resten var man glad og fornøjet med hvad Tiden medførte; den Unge havde gode Tænder, den Gamle havde daarlige eller slet ingen! Det var vel sagtens Grunden til, at mange Gamle dengang skare Skorpen af deres Brød og delte saa Krummen i Ryttere, hvorved Arbejdet lettedes.

Medens de unge Damer sjelden havde nogen anden Silkekjole end den reglementerede sorte, saa længe den kunde holde, saa havde de ældre gjerne foruden den sorte Silkekjole, der brugtes ved Altergang eller anden mere alvorlig Højtidsfærd, en lys Silkekjole, i Regelen anskaffet til Brug ved et Bryllup i Familien. Det var et smukt Syn at se en af Datidens ældre Damer komme ind i en Stue i sin Stads, med den store pyntelige Kappe, den sirlig syede Silkekjole med den store broderede Halskrave og de nette Manschetter, en Guldkjæde om Halsen og en Brillantsnaal i Brystet. Hun saa virkelig ud

som en gammel Dame, — nutildags ere vi jo alle unge! Gik hun ud at spadserere, bar hun om Sommeren en net pyntet Straahat og et let Palmeshavl, om Vinteren en mørk Fløjelshat med ægte Fjeder og en lang Silkekaabe med Slag eller Hætte og ofte foret med Foerværk. Det kan saamæn gjerne være, at de gamle Damer dengang vare nok saa forfængelige som de unge og ødte lidt mere paa Pynt end disse!

Det er vel umuligt at tale om gamle og unge Damer uden at komme til at tænke paa Kvindens skjøne Kald: Flid og Huslighed, med eet Ord paa Husflid, dog ikke i dette Ords nuværende Forstand, som Ingen synes istand til tilfredsstillende at udtyde, men i dets Betydning som stille Syslen i Hjemmet med at gjøre det daglige Liv hyggeligt og drage Omsorg for, at baade Husets og Familiens Sager holdes i god Orden og trives vel. Man tør vel nok sige uden nogen Forklejnelse for den nuværende Kvinde, at den svundne Tids Kvinder lagde noget mere Vind paa den Slags Husflid end den nuværende eller i det Mindste vare mere travlt beskjæftigede med de dertil hørende Sysler. Hver Tidsalder har sine særegne Opgaver og sine ejendommelige Fordringer til Livet, og saaledes ogsaa vor Tid. Nutildags tager den dannede og velstaaende Mand ved Valget af sin Hustru ikke saa meget Hensyn til, om hun kan forestaa hans Husholdning med særlig Dygtighed, som til de Udsigter

hun giver til at kunne være ham en trofast Raadgiverinde og en behagelig Selskaberinde, der kan gjøre hans Hjem hyggeligt for ham selv og tiltrækkende for de fælles Venner; han kunde derfor ikke 'engang ønske at se hendes Tanker hendragne til Kjøkkenet og dets Gjerning eller hendes Hænder i uafslædig travl Bevægelse med at sy og strikke; han holder af at se hende rede og villig til at tale med sig, gaa ud med sig o. s. v. Og vor Tids unge Pige anseer dog ikke sin aandelige Udvikling afsluttet med den tarvelige Skole-Undervisning; der er dog ofte en eller anden Kunst, hun har Talent for og som hun maa ofre en hel Del Tid til at øve sig i, og saa maa hun ogsaa skaffe sig den for Legemets Udvikling og Sundhed nødvendige Bevægelse i fri Luft, og saa endelig har hun jo ogsaa nutildags saa uendelig meget at besørge i Byen og saa mange Adspredelser at deltage i, saa at der ikke kan levnes hende ret megen Tid til huslige Sysler.

Forholdene vare noget anderledes for 30—40 Aar siden. Husmoderen selv i den mere velstaaende Borgerklasse og i Embedsklassen deltog personlig langt mere i Husgjerningen end nu, og maatte gjøre det, fordi det laa i hele Tidens Opfattelse og Retning henimod det Tarvelige. Hun nøjedes ikke alene med at bestemme Middagsmaden og give ud det dertil Fornødne, men hun gik ofte selv ud at gjøre sit Indkjøb paa Torvet, ledsaget af sin Pige

med den store Kurv, og deltog dernæst med sine egne Hænder i Madens Tilberedning; hun holdt mest af at lave sin Kjødvars selv og selv at rulle de runde Boller til Suppen, hun tillavede selv Sauce og stuede selv Gemysen, som man dengang kaldte alt opstuvet Grønsel, og mange andre Ting, som en Kokkepige eller Ene pige nutildags helst ønsker selv at gjøre, enten hun saa forstaaer det eller ikke. Husmoderen maatte fremdeles altid række en hjælpende Haand til Værelsernes daglige Afstøvning og ofte alene udføre al Strygningen, som Pigen sjelden forstod noget af; hun betroede ingen Anden at sylte sine Kirsebær, Asier og Blommer, og maatte forstaa i Slagtetiden at lave Rullepølse og hensalte Bede- og Oxekjød, hvormed man dengang i mange Huse forsynede sig ved Vinterens Komme. Saaledes havde hun nok at tage Vare paa fra den tidlige Morgenstund ligetil Middagstid Kl. 1, selv om hun ingen smaa Børn havde, der om Morgenen skulde vadskes og klædes paa og sendes i Skole eller beskæftiges hjemme. Naar hun efter Middagen havde hvilet sig et Øjeblik til Kaffen skulde skjenkes, bragte Eftermiddagen hende Arbejde nok med Syning: der var Mandens nye Linned at sy og det gamle at reparere, der var hendes eget og Børnenes Tøj at forandre og holde istand, der var alle Husets Sager at se efter, saa at Tiden svandt hurtig hen og det blev Aften og Sengetid, inden hun tænkte derpaa. Men hjælp da ikke hen-

des Døttre hende, naar de bleve voxne? Nej, ikke meget. Unge Piger holdt ligesaa lidt dengang som nu af den egentlige Husgjerning: at gaa i Kjøkkenet, at stryge, at lappe og reparere, og de havde desuden nok at bestille med deres eget. De skulde øve sig i deres Fortepianospil, de skulde sy deres Linned og Underklæder og strikke deres Strømper, de skulde med Syjomfruens Hjælp forfærdige deres Kjoler, og saa havde de altid et hvidt fransk Broderi eller et kulørt Stramaj Arbejde, der skulde være færdigt til denne eller hin Fødselsdag og krævede en hel Del Tid. Der syedes i hin Tid langt mere kulørt Broderi end nu, og de som yndede smukke Linninger, Manschetter og Kraver o. s. v. maatte selv møjsommeligt brodere dem, da slige Sager ikke kunde kjøbes saa nette og billige som nu. Den Gjerning, hvormed den unge Pige afsluttede sit Liv i det fædrene Hjem, var at sy sit Udstyr. Naar Brylluppet var stillet i Udsigt om et Aar eller to, begyndte hun at udmaale Lagener, Pudevaar, Haandklæder, Vidskestykker o. s. v. og trolig med de smaa Fingre uden Hjælp af nogen Maskine at sømme disse utallige Stykker foruden alt sit eget Linned baade med Bagsting og Hulsøm og forsyne det Altsammen med de sirligste Navne. Man kunde dengang ikke gaa hen til Goldschmidts og bestille sig sex Dusin af hvert Slags og Lommetørklæder med kosteligt broderede Navne; man havde ikke Raad dertil, og den unge Pige ansaa

det ogsaa for den skjønneste Tid i sit Liv, naar under denne stille Syssel hendes Tanker fløj saa vide omkring.

Naar huslig Flid og Arbejdsomhed og stor Vedhængen ved Hjemmet vist med Rette kunne nævnes som de karakteristiske Kjendemærker for hin Tids danske Kvinder, tør man maaske neppe med samme Ret tillægge hin Tids Mænd de samme Dyder. Den danske Mand er ikke af Naturen meget driftig; han er i Regelen tilfreds med Lidet og higer derfor ikke med sygelig Iver efter at udvide sin Bedrift og finde nye Veje til at forøge sin Formue. Og hin Tid skulde da ikke bidrage til at forandre hans Naturel; der var Intet i den, der skulde anspore til ny Virkelyst. Der hvilede som en tung døsigt Luft over Danmark, en naturlig Følge af de sørgelige Begivenheder i Aarhundredets første Aartier. De store materielle Tab af Landets Flaade og af en hel Landsdel, Pengevæsenets ødelæggende Forandring, den lave Pris paa Landets Produkter, Standsningen af den før saa blomstrende Handel paa Ostindien og China bidroge alle i Forening til at udøve et stort Tryk paa Landets materielle Velbefindende, og det følte vel nok saa levende som noget andet Sted i Kjøbenhavn med dens mange Mærker om Bombardementets Rædsler, synlige for ethvert Øje i de mangfoldige Tomter mellem Husene. Men ogsaa i aandelig Henseende hvilede der et Tryk paa Befolkningen; Frihedssukket fra Frank-

rig havde ogsaa gjenlydt i Danmark, men endnu var Frihedstræet ikke plantet. Der var derfor ingen livlig Borgeraad, ingen frie Associationsbestræbelser; Enhver tænkte paa sit Eget, og det almene Velfærd var ham en ligegyldig Sag. Konsortier, Aktieselskaber, forenede Handels- og Søfarts- og Bankforetagender vare ukjendte; Selskaber og Foreninger til et eller andet Øjemed med deres mange forskjellige Tillidshverv, Komiteer og Kommissioner, Møder og Generalforsamlinger o. s. v. o. s. v., kort sagt, Alt hvad der nutildags lægger saa meget Beslag paa en dygtig og driftig Mands Fritid fra hans egentlige Livsgjerning, var dengang en hel Sjeldenhed. Manden var henvist til sin daglige Bestilling, der ikke kunde give ham fuldt op at gjøre; Kontormændene, der dengang udgjorde en meget talrig Klasse i Hovedstaden, havde kun nogle Timers dagligt Arbejde; de højere Militære havde dengang som nu kun meget lidt af Embedsgjerning at tage vare paa, og selv Handelsstanden havde som en naturlig Følge af Tidsomstændighederne og Tidsaanden ikke meget travlt. Manden havde derfor i hine Tider en stor Del af Dagen til sin frie Raadighed, og da Familie-Selskabelighed ikke lagde meget Beslag paa ham og »Husflid« ikke var i Mode for Mandfolk og offentlige Forlystelser kun meget faa, saa søgte han mangan Gang for at forfriske sin Aand og sit Legeme en Timestid eller to om Formiddagen hen paa Vinkjældereren, hvor en Stue altid var

beredt til at modtage Gjæster, og hvor der meget let dannede sig en Samling af daglige Stamgjæster. Man gik ikke derhen for at drikke sig fuld, men for ved et Glas Vin i al Gemytlighed at passiare, politisere, høre Nyt o. s. v. En endnu almindeligere Tiltrækning øvede dog den Tids Klubber, hvoraf tre eller fire kunde samtidig bestaa og tælle endog et betydeligt Antal Medlemmer, uagtet Byen var en Trediedel mindre end nu. Man havde »den nye Forening« for Samfundets mere aristokratiske Elementer, »den bestandig borgerlige Forening« og »det forenede borgerlige Selskab« for de mere borgerlige Klasser, og »Rekreationen« som en Mellemting mellem begge. Om Vinteren havdes store Lokaler inde i Byen, sommetider i Klubbernes egne Ejendomme, om Sommeren drog man »ud af Porten« til Vesterbro eller Nørrebro. I disse Klubber gik grumme mange Mænd, baade Ugifte og Familienfædre, lidt hen om Eftermiddagen for at passiare, læse Avisen og spille et lille Slag Kort for derpaa at vende hjem til Familiens Aftensmaaltid; om Onsdagen og Løverdagen nød man denne i Klubben og kom først sent hjem. Det var vel umuligt andet, end at de gode Klubber mangen Gang tildroge sig lidt for meget af Mandens Interesse paa Hjemmets og Familielivets Bekostning, og vi kunne kun glæde os over, at vor Tid i den Retning har gjort et stort Fremskridt til det Bedre!

Fra Familiens gamle Medlemmer vende vi os

nu til dens unge, til de kjære, velsignede Børn. Skulde man nævne noget som det Ejendommelige for hin Tids Betragtning i denne Henseende, saa vilde det vel være det, at man dengang tog meget mindre Notits af Børnene end nutildags. Meningen hermed er naturligvis ikke, at Forældrene skulde have elsket deres Børn mindre, eller med mindre Kjærlighed vaaget over deres Udvikling og Opdragelse eller været mindre villige til at bringe ethvert Offer for dem. Man ansaa det kun ikke da for nødvendigt, at Alting i et Hus skulde dreje sig om Børnene, at Alles Opmærksomhed skulde hen- drages paa de smaa Poder, hvor søde og kloge de vare, og at de kjære Smaa skulde fra deres tidlig- ste Aar føres ind i det private og offentlige Sel- skabsliv. Hine Tidens Forældre kunde elske deres Børn og være stadig betænkte paa at fremme deres Vel uden at anse det for fornødent at indrette de- res hele Hus og daglige Liv efter Børnenes Be- kvemmelighed og navnlig deres Deltagelse i Sel- skabelighed; man bad ikke dengang Børnene til Middagsselskaber med mange Retter og fine Vine, og de Gamle til at komme om Aftenen for ved en Kop The at sidde og se paa dem, — som en gam- mel Militær, vist ikke med Uret, engang skildrede vor Tids Betragtning af Forholdet mellem Unge og Gamle. Børn vare dengang Børn; Huset, Hjem- met, Familien var Tumlepladsen for deres Delta- gelse i Livet; her lagdes i Stilhed Grunden til de-

res hele legemlige og aandelige Udvikling, her forberedtes de til engang senere at komme i Berøring med den hele Omverden, som de neppe kjendte uden af Navn. Lydighed mod Forældre, Beskedenhed og Ærbødighed for alle Ældre ansaaes for sikre Grundpiller for den vordende Bygning, hvorimod man ikke ansaa det for fornødent, at Barnet allerede tidlig ved en idelig Færden ude af Huset blandt Fremmede tilegnede sig et vist Sving i sin hele Optræden. Selv den Velstaaende mente kun at gjøre sit Barn noget Godt ved at lade det opvoxe i al Tarvelighed baade med Hensyn til Føde og Klæder og Livets Nydelser. Det synes maaske nu lidt gammeldags, men er dog derfor lige sandt, at man nok til Nød paa et senere Standpunkt i Livet kan lære at spise Østers og Trøfler og franske Kyllinger og drikke Rhinskvin og Bourgogne, om man end ikke fandt Lejlighed til at øve sig deri i sin tidlige Barndom, men at det derimod er meget vanskeligt at frasige sig Livets Luxus, naar en modnere Alder medfører tarveligere Vilkaar end dem, man voxede op i. For den store Velsignelse, ja Nødvendigheden af et sundt, stærkt og vel udviklet Legeme var Øjet derimod endnu ikke ret aabnet i hin Tid; der gjordes ikke meget for ved daglig Bevægelse i fri Luft og ved Gymnastik eller andre Legemsøvelser at gjøre Legemet til et dygtigt Redskab for Sjælen, men det hele Livs Tarvelighed og Regelmæssighed bidrog Sit til at bøde paa Manglen

i denne Henseende. Derimod var man ligesaa omhyggelig som nu for Uddannelsen af Barnets Aand og dennes Berigelse med de for Livet fornødne Kundskaber.

Disse almindelige Principer for Datidens Børne-Opdragelse ville vi gjenfinde paa ethvert af dennes forskjellige Stadier. Omsorgen for de mindre Børn paahvilede næsten udelukkende Moderen, som ogsaa fandt sin bedste Glæde i altid at have dem omkring sig. Vor Tids unge Mødre i de velstaaende Klasser føle vistnok ligesaa ømt for deres smaa Børn som hin 'Tids, men de ere mere optagne af andre Sysler; Livet, navnlig da Selskabslivet, lægger ganske anderledes Beslag paa deres Tid og Kræfter, og baade Tidsaanden og deres egen Tilbøjelighed gjøre fremmed Hjælp fornøden. I hine Tider var Pasningen af Huset og Omsorgen for Hjemmets Hygge og Velvære den gifte Kvindes Hovedbeskjæftigelse, og det faldt hende, der var bunden saa meget til Huset, saa let og naturligt selv at tage sig af Børnene. Det var vel ogsaa dengang sommetider en Naturnødvendighed for Moderen at antage en Amme for sit spæde Barn, og hvis der var flere Børn, kunde hun jo ogsaa nok ønske sig en Barnepige til Hjælp, men den egentlige Opamning af Børnene og Omsorgen for dem i deres første Aar hvilede dog paa Moderen. Børnene sov ved hendes Side i Familie-Sovekammeret, og hun lod sig ikke berøve den Glæde at klæde

dem af og paa; de holdt hende ved Forklædet, naar hun gik ud i Kjøkkenet, og vare utaalmodige efter at faa hende ind med igjen i Dagligstuen at lege med sig. Hun syede selv Tøjet til sine Smaa eller rettere omsyede det fra de større til de mindre, da man købte saa lidt nyt Stof som mulig til Børnene. Faders gamle Sommerfrakke kunde laves til Trøjer og Buxer til den ældre Peter og senere vendes og gøres mindre til lille Christian, og Mine kunde godt nøjes med den Kjole, som Marie havde slidt paa i to Vintre! Det gjaldt om, at Børnene altid vare rene og ordentlige, men paa Stadsen ødedes ikke meget, og det gjordes heller ikke nødvendig, da Børnene kun viste sig lidt ude af Huset paa Gaden eller i Selskaber. Det kneb ofte at faa de Smaa ud i den friske Luft, især naar man ikke holdt en regulær Amme, da det saa maatte bero paa Enepigens Tid og Lejlighed. Man kjendte ikke den gang de smaa sirlige Børnevogne til baade at skyde og trække, i hvilke mangan ung Moder nu finder Fornøjelse i selv at kjøre sit Barn; den Tids Børnevogne vare smaa grønmalede Pindevogne med en lille Madkasse bagpaa, hvilke man kunde købe for nogle faa Mark. Det var den i hin Tids Adresseavis stadig averterende Vognfabrikant Knudsen man kan takke for, at disse Smaakjøretøjer fik et ædlere Snit, forsynedes med Forlæder og Kalesche og fremfor Alt med »Dumlinger« i Hjulene, som ingen menneskelig Sjæl ret vidste hvad var, men som ef-

ter hans Sigende var noget ganske Fortrinligt. — Kom Børnene kun lidt i Luften, saa kom de dog endnu mindre i Selskab. Ja, man vil nutildags undre sig over at høre, at for 30—40 Aar siden ikke alene de smaa Børn, men selv de større paa 10—15 Aar ikke deltog i Selskabslivet; de kunde engang imellem faa Lov til at besøge en Ven eller Veninde eller til at bede disse hjem til sig, men det var en hel Fest, naar et Barn nogle faa Gange om Aaret blev bedt ud til et Børneselskab eller en lille Dands. Det gik ikke saaledes Slag i Slag den hele Vinter, ja Sommeren med, som nuomstunder; man havde ikke i en Alder af 10—12 Aar to eller tre Invitationer til samme Dag at vælge imellem, man havde ikke Lister over hvem der skulde bedes to Gange, og hvem kun engang om Vinteren, hvem der skulde bedes til det store Bal og hvem der kunde nøjes med den lille Dands. Og tarveligt var det Hele; de smaa Piger gik eller bleve baarne til Bal i deres hvide Mulls- eller blomstrede Musselins-Kjoler, som kunde bruges et Par Aar til saadan Stads; Musikken var en Cylinderlyre, der kunde spille et vist Antal Stykker; Belysningen Tællelys, der jevnlige maatte pudses; Anretningen bestod af skaaret Smørrebød og Kage med et Glas afbrændt Vin til; Is og Sherry bødes ikke een, end sige to Gange rundt til de smaa Herrer og Damer. Se, det var saamæn tarveligt nok, og dog »vare de Alle

glade«, som Frederiksstens-Manden i Dyrehaven altid sluttede sin Lektie.

Kjøbenhavnske Forældre vare ogsaa dengang meget omhyggelige for deres Børns Undervisning, og Midlerne, man valgte, vare vel omtrent de samme som nutildags. Moderen glædede sig ved at tage sit lille — sommetider vel altfor lille — Barn paa sit Skjød for at indvie det i Abc'ens Hemmeligheder. Man brugte hverken Lyd- eller andre Metoder, men lod Barnet gennem Øjet gjøre Bekjendtskab med de underlige Tegn, der ogsaa skulde berede det saa megen Sorg og Glæde i Tidernes Løb. De ypperlige illustrerede Abc'er, hvor hvert Bogstav ligefra det store »Kykkelihane A« til Ø vare indfattede i eller forbundne med et eller andet Billede, der let klæbde sig til Hukommelsen, vare en stor Hjælp baade for Moder og Barn, ligesom de til hvert Bogstav knyttede Disticha beredte begge megen Glæde, men dog kunde det vel neppe undgaaes, at denne undertiden blandedes med lidt Sorg og Graad, naar Stavningen blev altfor indviklet. Saa snart den første Grundvold for al videnskabelig Uddannelse var vel lagt i Hjemmet, sendte man ofte den lille mandlige eller kvindelige Purk, der nu havde naaet sit sjette eller syvende Aar, hen i en forberedende Pugeskole hos gamle Madam Broch i Klosterstræde eller en anden gammel Jomfru, der fristede Livet ved for en meget billig Penge at meddele de Smaa de første elementære Kund-

skaber i Læsning, Regning og Skrivning. Vi havde det rigtig godt hos de Gamle; der kunde jo nok sommetider vanke et lille Klaps, naar vi vare dovne eller uartige, men Tonen var dog i Regelen mild og venlig, uden hvilket det vel heller ikke er muligt at drage Smaabørn til Skole med Glæde. I saadanne Instituter bevægede smaa Dreng og Piger sig med stor Frihed sammen uden Fare for Samfundet eller dem selv, om ogsaa maaske allerede paa et saa tidligt Stadium Kjærlighedens Spire kunde begynde at grønnes, men snart slog Adskillelsens Time, og de maatte hver især vandre sin forskjellige Vej. Den lille Pige sendtes i en af Pigeskolerne, hvoraf man dengang havde grumme mange, af hvilke flere vare højst respektable. Man havde ikke endnu »højere Dannelses-Anstalter«, ej heller — paa en enkelt Undtagelse nær — store Instituter med skarpt adskilte Klasser og Afdelinger, underviste af en Mængde Faglærere og Lærerinder. Skolerne vare ikke heller under den skarpe Kontrol som nu, og den svære Lærerinde-Examen var ikke endnu indført. Det hele Apparat var langt simplere og tarveligere. En Frøken eller Jomfru af sat Alder, der fandt sig oplagt til Skole- og Opdragelses-Gjærningen, lejede sig en lille Etage paa tre eller fire Værelser, der forsynedes med Borde, Bænke og Stole, og søgte nu at samle 20—30 Børn eller flere omkring sig. De deltes i nogle Afdelinger, der dog ofte undervistes i det samme Værelse;

medens Forstanderinden selv underviste en Afdeling i Haandarbejde, kunde en Lærer undervise en anden i Religion eller Historie, og en Lærerinde beskæftige de Smaa med Skrivning eller Strikning. De større Piger sondredes efterhaanden ud for at modtage en mere udvidet Undervisning navnlig i de levende Sprog. Det Hele var tarveligt at se til, men hvor underligt det end maa synes, saa gik dog de unge Piger som oftest ligesaa vel forberedte ud af hine Pigeskoler som af Nutidens langt større Instituter. Den Tids unge Pige stod ikke tilbage for Nutidens i at kunne skrive et Brev, hun var ligesaa hjemme i Historiens og Geografiens almindelige Grundtræk, hun kjendte Tydsk ret vel og kunde ofte tale lidt Fransk, hun kunde sy fransk Broderi saa godt som Nogen og var ikke uøvet i at bruge Blyant og Sortkridt; kort sagt, hun havde en god Grundvold at bygge videre paa og var ikke nær saa raffineret eller fremskreden i Livets Udvikling, som mangen ung Pige nu allerede under Skoletiden. Fejlen ved en tidligere Tid var kun, at man altfor ofte ansaa den unge Piges Undervisning for helt afsluttet med endt Skolegang, undtagen for Fortepianospillels Vedkommende, der fortsattes til Bryllupsdagen. Der var ikke megen Lejlighed til paa en nem Maade i Fællesskab med Andre uden stor Udgift at dyrke Historie, Sprog, Æstetik, Literatur og Kunst, hvortil Adgangen nutildags er saa let og almindelig. Dengang gik jo den unge Piges hele

Udvikling i en ganske anden Retning fra hendes Konfirmation til hendes Bryllupsdag, imellem hvilke der ofte ikke laa saa meget lang en Aarrække, der ofte optoges af den over flere Aar udstrakte Forlovelsesstand. Fingerøvelser paa Klaveret, Haandarbejde, Læsning af de jevnlig udkommende gode danske Værker og endelig »Kjæresten«, med hvem der skulde spadseres om Formiddagen og konverseres om Aftenen, — se, det var nok til at tage al Tiden op!

Med de kjære Drengene var man dengang som altid i stor Forlegenhed, hvad i al Verden man skulde gribe til med en lang opløben Dreng, der var skikkelig og god, men ligesom salig Worm, der myrdede Tønder, »havde Lyst til Læsning — ikke«. Og dog er Forlegenheden og Raadvildheden vel større nutildags end i hin Tid. Der er saa mangfoldige Veje nu at slaa ind paa: Handel, Haandværk og Industri ere komne til Ære og kunne byde et godt Udkomme og en anselig Stilling; Manufakturer og Fabriker, Jernbane-Anlæg og Byggeforetagender, Udtørring af Søer og Anlæg af Havne, Gas- og Vandværker, Telegrafledninger o. s. v. lægge Beslag paa saa mange tekniske Kræfter, at de aabne gode Udsigter for unge Mænd; Landvæsenet baade i Form af Selvejendom og Forpagtning er saa indbringende og saa vel anseet, at selv den mest velstaaende Familie ikke tager i Betænkning at lade sin Søn uddanne sig derfor; og saa have vi

jo endda den hele store Række offentlige Embeder og Bestillinger, der vel ere værd at eftertragte. Hvad skal man nu vælge for en ung Fyr, der ikke har Lyst til noget Bestemt eller Anlæg i en vis Retning? Saa var Valget langt lettere for 30—40 Aar siden. Alle »pæne« Folk lode deres Sønner studere for ad den Vej at faa dem anbragte paa den sikke Embedsbane, der førte Udkomme, Titeter og Ordener med sig saa sikkert som nogen Ting. En velstaaende Fader kunde ikke tænke sig at se sin Søn som Haandværkssvend eller Butiksdreng, thi hverken Haandværkeren eller den mindre Handlende kunde dengang hævde deres Plads i det borgerlige Samfund; der var kun megen liden Udsigt til at erhverve sig Udkomme ved de tekniske Ingeniørkundskaber, som den polytekniske Lærestanstalt meddelte den Unge, da Jernbaner, Gas- og Vandværker o. s. v. o. s. v. vare ukjendte; med Undtagelse af et enkelt Papirfabrik eller Klædemanufaktur trivedes ingen større Fabriksvirksomhed ret, og Landvæsenet var intet Andet end simpel Bondedgjøring med at pløje, saa og høste og lave noget daarligt Smør. Ingen af disse Livsstillinger kunde have noget Tiltrækkende for de Unge selv, og deres Forældre fandt ingen Opfordring til at opmuntre dem dertil, og det endnu mindre, da der næsten ingen Skoler fandtes, der tilbød Børnene Udvikling i en mere almindelig, borgerlig, real Retning. Saa syntes Embedsvejen, saavel den militære

som den civile, ganske anderledes tiltrækkende baade for Unge og Gamle. Det var vel navnlig Officersstanden, hvis Sønner rekruterede Land- og Søkadet-Akademierne, hvor de smaa Drengene strax uniformeredes og opdrages paa streng militær — undertiden lidt raa — Maade, men allerede tidlig tilegnede sig et vist militært Snit og Holdning og belevne Manerer. Saasnart den graa Landkadet havde skiftet Ham og var kommen i den røde Kjole, med Sabel paa Siden, var han en fix lille Fyr, vel seet af den kvindelige Ungdom, og dog kunde han vel neppe maale sig i Yndest med den djærve Søkadet i den blaa Trøje med Dolken ved Siden. Ja, vi andre latinske Drengene spillede rigtignok kun en flau Rolle selv i vor pæne brune Trøje og med al vor Kundskab til Xenophons Memorabilia og Ciceros katilinariske Taler, naar en af hine »søde« Kadetter viste sig i Dandsesalen. Gid vi havde de Smaafyre endnu; de stode en god Ildprøve i 1848—50! — Embedsmanden og den velstaaende Borger sendte Sønnerne i Latinskolen; de havde neppe noget Valg og de stode sig ogsaa godt derved. Vistnok præstereede Latinskolen ikke ganske det Samme dengang som nu. Klassefordelingen var ikke saa fuldkommen som den senere blev; Kundskabsmassen, Skolen vilde meddele sine Disciple, var langt fra saa omfattende, som i vore Tider, da man har besvaret Klageraabet om Overlæsselse med at forøge Fagenes Antal og den Ud-

strækning, hvori de doceres, og tilstræber at meddele et ungt Menneske inden hans attende eller nitende Aar den mest alsidige og detaillerede Kundskab i alle mulige Retninger, istedetfor at lægge en bred Grundvold for en senere videnskabelig Dannelse. Latinskolens Disciple fik dengang ikke en saa dybtgaaende Kundskab i Tydsk som senere, da man ved en forunderlig Skjebnens Ironi benyttede som Grundvold for den hele Sprogundervisning i den lærde Skole det Sprog, der netop da maatte være os Danske saa modbydeligt, og i enkelte Fag vare hin Tids Lærerkrafter selv i Kjøbenhavns bedre private Latinskoler temmelig ufuldkomne. Men uagtet alt dette var Resultatet langtfra at være ugunstig; de Fag, til hvilke Læreren vidste at vække Disciplens Kjærlighed, tilegnedes ligesaa grundig dengang som nu, og den hele Modenhed hos den i hine Tider meget yngre Student stod ikke væsenlig tilbage for vor Tids Studenters, om ogsaa disse i de to sidste Skoleaar spille lidt mere Kavalier end vi Stakler turde vove, der vare Skoledrenge til det sidste Øjeblik. Og en Ting er da vis nok, at der endnu i hin Tids Latinskoler var en ganske anden klassisk Aand og Tone, der gav den unge Student et vist ejendommeligt Præg, som jo vor nivellerende Tid aldeles har udvisket. Hvor er Forskjellen nu at finde mellem en studerende Dreng og en Realist, mellem en Student og en Kontorist? Det ligger i Luften og kan ikke være anderledes, men vi

Ældre tænke dog ofte med et Suk tilbage paa hine gode gamle Tider og sige: Ak, hvor forandret! — Hvilken Fest i et Hus dengang, naar Sønnen blev Student! Hvor følte Fader og Moder sig stolte over deres Søn Studenten, der nu skulde gjøre sin Indtrædelse i Verden; hvor vare Søstrene glade over at faa en voxen Broder til at ledsage sig! Dog havde Broder ikke megen Tid at offere paa sine Søstre. Det første Aarstid var delt mellem de talrige Forelæsninger til anden Examen, Manuduktøren, Exercitsen i Gothersgade og paa Fælleden, Tobaksrygning og Nydelse af Studenterlivet. Men Resultatet af alle disse Idrætter: en frisk, livlig, overgiven Aand, godt Humør, muntre Indfald og lystige Venner, kom jo dog Altsammen Familien til Gode, og hele Huset fik derfor ofte et helt forandret Udseende. Hvor ubetydelig en Indvirkning har det dog nutildags paa en kjøbenhavnsk Families huslige Liv, om en Søn bliver Student, — han har jo allerede et Par Aar været saa godt som Student!

I ethvert velordnet Hus er der foruden Forældrene og Børnene som bekjendt ogsaa en tredie Stand, nemlig Tjenestetyendet. Om hin Tids Tjenestefolk er egentlig ikke meget at sige, — og det er jo godt. Om Nutidens Tjenestefolk synes der at være saa meget mere at sige. I det Mindste mangler Fru A. aldrig Stof, naar hun fortæller om sin Piges Fejl, om hendes Unøjsomhed, Forflejnenhed, Uordentlighed, Fordringsfuldhed, Uforskammed

o. s. v. Og det gaaer ikke meget bedre med Fru B., hvis Kokkepige Intet forstaaer af Madlavning, eller med Fru C., der maatte sende sin Stuepige bort midt i forrige Maaned, da hun hverken kunde vaske eller stryge, o. s. v. o. s. v. Der var sagtens ogsaa i hine svundne Tider noget i Vejen med Tjenestetyendet, man førte ogsaa dengang Klager over mangen en Pige, og hvor skulde det kunne være anderledes? »Menneskene ere jo ikke saa gode, som de burde være«, sagde allerede Biskop Balle, og Ingen kan da forlange lutter Fuldkommenhed af Tjenestetyendets Klasse. Men Klagen var dog dengang langt fra saa stærk eller saa almindelig som nutildags, og det havde sin naturlige Grund i de forskjellige Tidsforhold. Man forlangte ikke saa meget af et Tyende, som nu; der var ikke saa meget at holde rent og at overfare, selv for en Ene-pige, i et mindre og tarveligere Hus, og al den Gjærning, hvortil der fordres en større Udvikling og lidt mere Kunstfærdighed, som at lave fine Retter eller stryge Manschetskjorter o. s. v., udførte Husmoderen selv. Der var endnu ikke vakt socialistiske og kommunistiske Ideer hos de tjenende Klasser, som fandt det ganske i sin Orden, at En byder og en Anden lyder, at En er Arbejdsgiver og en Anden Arbejdstager, og derfor vare glade ved at have et Sted, hvor det daglige Brød og lidt Penge til kunde erhverves ved præsteret Arbejde. Der var ingen Udvandring til Amerika, ingen gyldne Udsig-

ter til at faa 18—20 Rd. om Maaneden i Løn blot for at rejse over Verdenshavet. Der var endelig — og det var vel Hovedsagen — Tjenestefolk nok at faa, og fremfor Alt da i Kjøbenhavn. Baade Husmands- og Gaardmands-Døttre fra Sjælland og alle Provindserne havde nok Lyst til at se Hovedstaden og tjene der et Par Aar for en efter Omstændighederne ret god Løn; man fixede sig saa med det Samme lidt op og var nok saa anseet, naar man vendte tilbage til det landlige Hjem. Kjøbenhavn vrimlede derfor af Tjenestepiger af Bondeklassen, baade i Skikkelse af Kokkepiger og Stuepiger og Ammer, Alle i komplet eller kun lidet modificeret Nationaldragt med den broderede Hue og de lange røde Nakkebaand. De vare i Regelen jevne, flittige, ordentlige, tarvelige og meget nøjsomme. Ja, nøjsom maa man vistnok kalde den voxne Pige, som er tilfreds med c. 30 Rd. aarlig Løn, 3: 8 Skilling om Dagen for c. 16 Timers Arbejde. Og dog kom de ret godt ud af det og kunde klæde sig ret tækeligt uden at have nødig at skaffe sig Biindtægter paa Herskabets Bekostning. Men der var da rigtignok heller intet Tivoli og ingen Figaro, og ikke den uendelige Række af fristende Forlystelsessteder, beregnede paa de mindre Formuendes Ruin. Intet Under derfor, at Forholdet mellem Herskab og Tyende var dengang endnu ret godt. Man kan kortelig betegne hin Tids Ejendommelighed i denne Henseende ved at sige, at man dengang fæstede sine

Tjenestefolk i halvaarsvis og skrev dem et Skudsmaal i deres Bog. Men nu — ja nu — — — —.

Det er umuligt andet end at den nuværende Slægt med sine talrige Fornødenheder maa finde det af den foregaaende Slægt førte huslige Liv overmaade tarveligt og simpelt, og vistnok med Rette. Men vi maa vel erindre, at det svarede til hele Datidens Forhold og navnlig var en ligefrem Følge af de daværende meget smaa Pengeforhold. Der var forholdsvis kun meget lidt Penge mellem Hænderne selv paa den ret velstaaende Middelklasse. De Handlende havde kun et tarveligt Overskud af deres lille Forretning, og Embedsmændene vare meget lavt lønnede. Det gjaldt derfor at indrette sig herefter. Man regnede dengang sin Indtægt efter Hundreder af Dalere, og den Summa: Eet Tusinde Rigsdaler om Aaret syntes en hel Herrefærd. En Adjunkt, en Kancellist, en Lieutenant havde 4—500 Rd. aarlig Gage; en Rektor, en Kontorchef, en Stabsofficer c. 1200 Rd.! Mellem disse Summer havde man da at bevæge sig: man giftede sig paa de 400 Rd., levede godt med 800 Rd. og afsluttede sin Existens med 1200 Rd. aarlig! Det gjaldt jo rigtignok saa at sætte Tæring efter Næring. Et Normalbudget for en ret velstaaende Familie, bestaaende af Fader og Moder og to eller tre Børn samt en Tjenestepige, vilde dengang være at affatte omtrent saaledes:

Husleje	170 Rd.
Husholdning og Brændsel . .	400 —
Klæder	200 —
Børnenes Undervisning . .	100 —
Tyendeløn	30 —
Forskjellige Udgifter . . .	100 —

1000 Rd.

Hvad der gjorde det muligt at komme ud af det med en saa ringe Sum var, at Alting var i Sammenligning med nu overordentlig billigt, i Gjennemsnit neppe halvt saa dyrt som nu. En ret god Lejlighed paa 5 Værelser inde i Byen kunde have for c. 200 Rd.; en Favn Brænde kostede 8—10 Rd.; en Tjenestepige fik c. 30 Rd. i Løn; Skolepenge for et Barn oversteg sjelden 30 Rd. om Aaret. Endelig var Prisen paa alle spiselige Livsfor nødenheder overordentlig lav, hvilket bedst kan sees af en Sammenligning af Kjøbenhavns Torvepriser i 1839 og 1873:

	Maj 1839:	Maj 1873 :
Hvede, Td.	8—9 Rd.	12—13 Rd.
Rug, —	4—5 —	7—8 —
Byg, —	4 —	7—8 —
Flesk, Lpd.	2 —	3—3 ¹ / ₂ —
Smør, Pd.	24—28 Sk.	36—46 Sk.
Æg, Snesen	12 —	36 —

Intet er forholdsvis steget saa meget i Pris som Kjød og fint Smør; medens et Rugbrød dog

nepe er dobbelt saa dyrt som for 30 Aar siden, er Kjød og Smør næsten tredobbelt saa dyrt; en Fjerdings Smør, som man nu ofte maa betale med 35 Rd., kunde da kjøbes for 14—15 Rd., og et Pund Oxekjød, hvis Værdi nu er imellem 22 og 28 Skilling, solgtes da for 8—10 Skilling!

Dog selv ved de billige Priser var Økonomi fornøden for at faa de smaa Midler til at slaa til og dog leve ret hyggeligt. Og dette lykkedes ogsaa, takket være vore huslige og sparsommelige Mødre. Det huslige Familieliv i Kjøbenhavn var selv med al sin Tarvelighed og Simpelhed ligesaa hyggeligt dengang som nu, om ikke hyggeligere. Ganske vist, man oplod ikke et Par Gange om Aaret sine briljant oplyste Saloner for en taløs Skare af Gjæster, man samlede ikke et hundrede Mennesker sammen til en Konfirmation og gav ikke Baller for fyrretyve Par med varm Souper, men man havde det lunt og godt inden fire Vægge, havde god veltillavet Mad hver Dag paa Bordet, var glad ved hinandens Selskab og havde altid Lejlighed til at modtage en Ven, som kom uden Indbydelse. Er det mon ogsaa saaledes nutildags?

III. Selskabelige Adspredelser og offentlige Forlystelser.

Vi Danske ere af Natur et livligt Folkefærd og have mange gode Anlæg for Selskabelighed. Vi ere Alle gjæstfri og aabne gjerne og uden mange indledende Formaliteter vort Hus selv for den Fremmede og Ubekjendte; vi føle Alle Trang til Hvile og Vederkvægelse under Livets mangehaande Arbejde og Besvær, selv om vi ofte ikke mærke noget synderligt Tryk af disse; vi ere ikke bange for at spendere lidt af Aarets endog knappe Indtægt paa vore Venner for at se dem glade omkring os; og vi have endelig et let Sind, aabent for Livets Glæde, og et uudslukkeligt Fond af godt Humør og muntert Lune. Der maa nok kunne komme et godt Selskab ud af alle disse gunstige Elementer, og det hele Danmark, som da navnlig ogsaa Kjøbenhavn, har derfor til alle Tider været bekjendt for sin ge-

mytlige Selskabelighed. Men ogsaa denne Side af Livet er underkastet Tidens og Modens Fordringer, og der er derfor stor Forskjel paa Selskabeligheden i Kjøbenhavn i 1873 og for en Menneskealder siden. Udentvivl er den langt større og mere udstrakt nu, og viser sig ganske anderledes synlig nu for den hele Verden ved de travle Konditordrenge, der den hele Dag løbe omkring med Kagekurve og Isspande, og ved den lange Række af oplyste Vinduer og ligesaa lange Række af ventende Droschker, som man bemærker om Aftenen, men med alt dette er det dog egentlig en løjerlig Selskabelighed nutildags. At jeg nogle Gange om Aaret aabner mine vel oplyste Saloner og beder en hel Del Mennesker, af hvem jeg kun seer hver enkelt een Gang om Aaret indenfor mine Døre, at jeg da giver dem de reglementerede sex eller syv Retter Mad og de dertil nu engang af Moden foreskrevne forskellige Vine, og at vi saa efter fuldendt Middagsspisning og udrøget Cigar længes efter at skilles ad for at hvile ud til ret at kunne nyde de sig daglig anmeldende Middagsselskaber, hvortil Retten og Entreen nu er kjøbt i dyre Domme, — se, det er jo dog en løjerlig Selskabelighed, det udarter dog saare let til en vis Lyst til at vise sig og til at brillere med sine mange Lys og fine Glas (ofte med daarlige Vine); det bliver dog tilsidst ikke andet end en urolig Higen efter altid at være paa Farten, at kjende Alverden, at vide alt Nyt, at kunne paa

Gaden og i Theatret hilse og nikke til Højre og Venstre o. s. v. Det er i ethvert Tilfælde en højst anstrengende Selskabelighed, der snarere tager paa Kræfterne og formindsker Arbejdslysten end styrker og formerer dem, og som sikkert nok ikke er skikket til at gjøre det daglige huslige Liv mere hyggeligt, slet ikke at tale om, at den koster mange Penge, sommetider endog flere, end vi netop i Øjeblikket have i Lommen! Det hjælper imidlertid ikke at stride imod, Strømmen er altfor stærk, og man maa jo som bekjendt tude med de Ulve, man er imellem. Men derfor kan man nok have Løv til at lade Tanken vende tilbage til gamle Dage og med Velbehag hvile ved de svundne Tider. Ja, i selskabelig Henseende kan man vistnok med Rette tale om den »gode« gamle Tid uden strax at blive anset for en bornert Olding, uden Sands for Nutidens frie Rørelser. Thi hvis det er Endemaålet for al Selskabelighed at forfriske Sindet ved i et Vennelag at hæve det op over Livets daglige Slid og Besvær, og saaledes give baade Sjel og Legeme ny Spændkraft til atter at tage fat paa Livsgjeringen, saa er det vist nok, at dette Maal naaedes langt sikkrere i tidligere Dage end nu, og Grunden dertil var slet ingen anden end at Kredsen var mindre, men derfor langt fortroligere, og at Apparatet var langt simplere og billigere, men derfor af desto sikkrere Virkning. Man kan med faa Ord betegne Forskjellen mellem nu og da saaledes, at

man dengang følte sig hjemme baade i sit eget Hus og hos sine Venner, og at man nu altid er ude baade hos sine Omgangsvener og sig selv!

Hvor var det dog hyggeligt uden nogen foregaaende Indbydelse eller Anmeldelse at "gaa lidt hen og se" til sine Venner og Slægtninge og tilbringe Aftenen med dem, og det kunde man dengang meget vel gjøre; man behøvede slet ikke at høre til den nærmeste Familie, man kunde som Ven af Huset være sikker paa at være velkommen, naar man vilde komme af sig selv og bringe lidt godt Humør med. Man gjorde sig ingen ængstelige Skrupler over, om A's eller B's skulde være hjemme i Aften, thi hvor skulde de vel være henne ellers? Det var jo ikke deres Komodie-Aften og at være ude i Selskab var en hel Undtagelse. Man gjorde sig heller ingen Betænkelighed ved, hvorvidt C's eller D's havde et varmt og lyst Værelse at byde En ind i eller om de havde noget til Smørrebød; man var sikker i sin Sag, at der Intet vilde være i Vejen i nogen Henseende. Og saa tog man Kl. 6 trøstigt sit Tøj paa, og da man boede Allesammen inde i Byen, var Afstanden ikke stor, og man kunde være tilstede endnu, medens Theen var paa Bordet. Hvilken Glæde der blev paa Færde, naar Husets Datter aabnede Døren og saa de kjære Venner staa udenfor, hvor fik den hele Familie travlt med at hjælpe En Tøjet af og faa En vel anbragt om Bordet med den snurrende Maskine,

medens Emilie hemmelig kom et Par Extra-The-
skeer The paa Potten. Den gode Modtagelse og
den varme The vare nok til at oplive Aanden og
løsne Tungens Baand, og nu gik det lystig med
livlig Samtale, Sang og Klaverspil, en lille lav Bo-
ston eller Oplæsning af Holsts eller Heibergs nyeste
Digte, indtil man Klokkeren henad Ni spiste lidt
Smørrebød af hvad Huset formaaede, drak et Glas
Øl eller et Glas Punsch dertil, og gik Klokkeren Ti
glade og fornøjede hjem. Hvor ere I dog blevne
af, I gode gemytlige Aftener i den huslige Kreds,
hvor de Gamle kunde afhandle Dagens Begivenhe-
der og de Unge faa Lejlighed til at gjøre hinandens
fortrolige Bekjendtskab, og Alle glæde sig med hver-
andre ved uskyldig og forfriskende Tidsfordriv? I
ere vegne bort for den sildige Middagstid og endnu
mere for den evige Malstrøm af private Selskaber
og offentlige Forlystelser, hvori vi Alle snurres
runt!

Man ventede dog ikke altid, indtil Folk kom
af sig selv, man indbød ogsaa en enkelt Gang sin
lille Kreds af Slægt og Venner; man gjorde Sel-
skab. Ogsaa i hine Tider var der mange forskjel-
lige Selskaber til forskjellige Tider af Døgnet, men
eet Særkjende havde de alle i Sammenligning med
Nutidens, at der var en vis Simpelhed, Hjertelig-
hed, Naturlighed og Tarvelighed udbredt over den
hele Udstyring og Anretning. En Dame bad un-
dertiden sine kvindelige Venner til en Kop Kaffe

eller Chokolade med Julekage til; en Herre gav en enkelt Gang paa sin Fødselsdag en god Frokost med dygtig Portvin og Madeira for sine Kammerater, der da sjelden vendte hjem før Aften; en enkelt Familie bad ved en ganske sjelden og overordentlig Lejlighed faa Venner til at spise en tarvelig Middag, bestaaende af tre Retter Mad og Kage og et Glas Rødvin. Men den egentlige Selskabelighed fandt dog Sted om Aftenen; det var Aftenselskabernes blomstrende Periode, men Aftenerne begyndte jo ogsaa dengang ved hvad vi nu kalde Middagstid. Kl. 6—6½ gik man hen til de gode Venner, der allerede længselsfuldt ventede med Theen. Huset var festlig smykket: Betrækket var taget af Møblerne i Salen, Glaslysekronens Prismere brøde i utallige Farver Lyset fra de sex Voxlys, der i Aften vare tændte; foran Spejlene vare paa Konsolerne anbragte de pletterede Armstager med tre Christiansfeldter Formelys Nr. 1 i hver; en lystig Brændeild knittede i den tykke norske Kakkelovn med Frederik den Femtes eller en anden gammel Gentlemans Portræt paa Forsiden og den til Æblestegning saa prægtige Tromle oppe paa Røret. Paa Divanbordet foran Sofaen er spredt den fine Damastes Thedug og Alt varsler om den forestaaende Nydelse, baade Brødkurven med Kammerjunkere og Kanelstænger, og Tallerkenen med Hvedetvebakker med Smør paa, og da fremfor Alt den lakerede Bakke med Sølv Flødekanden og de Sukkerskaal,

behængt med 12 Theskeer. Snart have Damer og Herrer grupperet sig om eller i Nærheden af det tillokkende Bord for at gjennemgaa med hinanden Byens eller Familiens Nyheder, hvorefter man for- deler sig til de baade i Salen og i Dagligstuen til- rettegjorte Spilleborde. Datidens moderne Kortspil var L'hombre og Boston med dets Petit- og Grand- Misere og indviklede Regnskab, der især blev vild- somt, naar »Tabellen« sommetider ved et ulykke- ligt Tilfælde var forsvunden og man selv maatte konstruere en saadan. De Damer, der ikke deltog i det alvorligere Kortspil, bleve samlede om Divan- bordet for enten at fornøje sig med en lille Halv- tolv eller med Strikkestrømpen i Haanden at lade Munden løbe om huslige Affærer og Livets vxlende Skjebner. Det var en velkommen Afbrydelse, naar den store Bakke sattes paa Bordet besat med Skaale fulde af Kirsebær-Marmelade, Ribs-Gelé og syltede Hindbær, placerede rundt om et slebet Vandglas med Theskeer i. Man tog en Ske, smagte paa de forskellige Sorter og stak den atter i Vandet, at den maatte være rede for en Anden; hvor lædskede den søde Saft Tungen, og hvor meget frisk Stof til Samtale afgav dog det kjære Syltetøj, der slet ikke var lykkedes for Fru A. (maaske fordi hun kneb lidt for meget paa Sukkeret) eller kun med stor Vanskelighed kunde holde sig i det fugtige Aar. Imidlertid ombares til Herrerne ved Spille- bordene en mere spirituel Forfriskning bestaaende

af en Snaps Rom eller Kognak med en Skive Oxetunge, Spegepølse eller Schweitzerost til. En saadan lille Hjertestyrkning var god for Maven og forberedte denne saa lempelig paa den mere solide Kost, der snart skulde vanke. Præcis Kl. 9 afsluttedes alt Kortspil efter et af Husmoderen kort i Forvejen givet Varsel, og man gik tilbords. Armstagerne vare nu bragte ind paa Spisebordet og udbredte et mildt Skin over den blanke, hjemmespundne og hjemmevadskede Dug, men Lyset, der udbredtes fra de kjære Tællelys var selv ved den bedste Pudsning ikke blændende og vilde vel nutildags blive stemplet af vore ved Gas og Petroleum forvante Øjne som Halvmørke. Dengang kjendte man nu intet Bedre, thi selv Datidens Astrallamper gave intet stærkt Skjær, og man var derfor ligesaa tilfreds som nu, — hvor man jo aldrig er tilfreds med Lyset. Med Undtagelse af det smukke kjøbenhavnske Porcellæn, der dengang brugtes saa almindelig, var Borddækningen meget tarvelig; Karaffer og Glas, af hvilke der sjelden sattes mere end eet til hver Kuvert, vare klodsede, og Ingen-ting vilde nutildags smage godt af saadanne Glasvarer. Baade Bord- og Dessertknive havde ofte sorte Skafter, og tænk blot, I Unge, som ere fødte med en Sølvgaffel i Haanden eller dog fik den, da I bleve døbte, man spiste dengang med — Jerngaffler! Pletterede Opsatser, Blomster- og Frugtskaaler, Platdemenager og Vinkjølere vare saa godt

som ukjendte i Mellemklassernes Huse. Derimod var Anretningen rigtig solid og veltillavet, og man var ikke bange for at vise den Retfærdighed ved at spise dygtig af den, thi i den Tid kunde man godt sove ovenpaa en ret solid, endog rørig Aftensmad. Ofte bestod denne til Selskabsbrug af et Par Retter varm Mad, som Lax og en god Steg, hentet enten fra Pattedyrenes eller Fuglenes Rige. Man drak hertil et Glas Rødvin til c. 2 Mk. Flasken, som kunde være en meget god Vin, i alt Fald ligesaa god som den, der nu koster næsten det dobbelte. Den festlige Kage var enten en god hjemmelavet Æble- eller Risengrynskage, eller ogsaa ved højtideligere Lejligheder en hos Otto eller Kromeyer bestilt Krandskage eller Svedsketærte forsynet med en Sukkerplade, der angav ved nogle mystiske Tal og Bogstaver, hvad egentlig var Anledningen til Selskabet. Man fik dengang intet Menneske til at drikke den syrlige Rødvin til den søde Kage, nej, hertil vilde man have Punsch og intet Andet end Punsch. Recepten til denne var: 1 Pot Rom, 1 $\frac{1}{2}$ — 2 Potter Vand, 1 Pd. Sukker og — — 4 (fire) Citroner. Hvilke velordnede Fordøjelsesorganer havde vi dog i vor Ungdom, og hvilke stærke Hoveder, at vi ikke fik Tømmermænd; nu kunne vi jo neppe taale at se en Citron eller at lugte varm Punsch! Den kjære Drik bragtes ind i en Terrin eller Punschebolle, og fordeltes af Værten eller Værtinden i de forskjellige Glas ved Hjælp af den særlig dertil

konstruerede Punscheske. Det var intet let Arbejde, thi Mange sendte deres Glas temmelig ofte ned for at blive fyldte paany. Det var derfor en stor Lettelse, da man opfandt vandrende Punschekrus.

Der vankede dog ikke altid varm Mad. Ofte lod man det blive ved en kold Anretning, men den forstod man rigtignok ogsaa tilgavns at arrangere. Man satte ikke nogle afskaarne Billinger af den foregaaende Uges forskellige Middagsretter paa smaa Assietter for sine Gjæster. Nej, disse medbragte en rigtig god Appetit og vilde nok selv se, hvad det var man gav dem at spise. Alting maatte derfor helt paa Bordet, som ved en saadan Lejlighed bogstavelig bugnede af Mad: paa den ene Ende den hele stegte Gaas, paa den anden den hele røgede Skinke med det krusede Papir om Skanken. Mellem disse knejsende Fløj mænd opstilledes nu den hele øvrige Styrke, bestaaende af en Oxetunge, et stort Stykke røget Lax, Rullepølse, salt Kjød, Spegepølse, Æg og Anchiovis, Ost o. s. v. o. s. v. Der var nok for Øjnene at se paa, for Hænderne at skære for, for Tænderne at tygge, for Ganen at smage, for Maven at fordøje. For at hjælpe den sidste i sin vigtige Gjerning sattes, saasnart Alt var skaaret for og begyndt at gaa rundt, ogsaa Snapsekaraffen i Bevægelse. En Opsats med to Karaffer til Kognak og dansk Brændevin var i hine Tider et Stykke, der ikke turde savnes paa noget Aftensbord; ved Siden deraf stod en Bakke med en

talrig Mængde Snapseglass, der fyldtes og gik rundt til Brug for Herrerne, medens Værtinden ofte trakterede Damerne med en lillebitte Snaps Solbærrom eller Kirsebærbrændevin. Nu var man vel forberedt til at nyde den varme Punsch, hvis lifflige Duft allerede længe havde pirret Ens Næse, og hvis dejlige Smag lokkede det ene Glas ned efter det andet baade til Smørrebrødet og den derefter følgende Kage.

Det er intet Under, at den gode Mad og Drikke ogsaa havde dengang den samme oplivende Virkning som nutildags. Saasnart derfor den første Hunger var stillet, kom Tungen tilgangs, og om ogsaa Konversationsstoffet ikke var fuldt saa rigt som nu, var der dog altid Stof nok til at holde en livlig Samtale vedlige. De Fleste vidste jo dog gjerne lidt om den udenlandske Politik, navnlig om Tilstanden i det urolige Frankrig og Gangen i det brændende orientalske Spørgsmaal; man havde jo den privilegerede Berlingske Avis og den kjære »Dag«, som begge havde Lov til at fortælle deres Læsere om hvad der foregik ude i Verden. Den franske Revolution havde ogsaa kastet lidt Gjæringsstof ind i den sindige danske Befolkning, som under Ledelse af Kjøbenhavnsposten og den Frisindede begyndte at føle sig trykket af Censur og Politi og nok havde Lyst til selv at have et Ord med at sige, hvor det gjaldt om at ordne Statsforvaltningen og udskrive Skatter; Stænder-Institutionen og dens Forhandlin-

ger, Beslaglæggelser og Presse-Aktioner o. s. v. vare derfor ofte kjærkomne Themaer for en alvorlig Diskussion. Dog blev Samtalen først rigtig livlig, naar den begyndte at dreje sig om Datidens æstetiske og kunstneriske Forhold, thi saa var Stoffet udtømmeligt. Hvem havde ikke et Ord med at sige, naar Talen kom paa det kongelige Theater og dets Række af ypperlige sceniske Kunstnere, hvem havde ikke læst Heibergs eller Hauchs eller Hertz's eller Holsts sidste Digte, hvem havde ikke grædt over Øhlenschlägers nyeste Tragedie og fornøjet sig kostelig over Carl Bernhards nylig udkomne Noveller eller de anonyme Hverdagshistorier, hvis Hjerte brændte ikke ved Tanken om Thorvaldsens Museum, hvem beundrede ikke Eckersberg, Lund, Rørby, Eddelien, Adam Müller og den hele Række af fremragende Malere, hvis Billeder aarlig smykkede Charlottenborg, og vare Folk saa haarde som Stene, saa maatte de dog røres og blive varme, naar Talen kom paa den saa meget omtvistede Gjenstand: — — Brolægningen af Kongens Nytorv med dets Hest!

Hvor fornøjelig nu endog denne Talen kunde være, blev man dog tilsidst træt deraf og følte sig mere oplagt til glad Gemytlighed. Nu kom Visebøgerne frem og Sangen begyndte kraftig og frisk. Man havde ogsaa dengang Sange, der udtalte Glæde over Fædrelandet, baade dets skønne Natur og dets kraftige Befolkning, men det overvejende Antal af

de da ved et Selskab brugte Sange var dog de fra en lidt tidligere Periode overleverede Viser, der priste Vinens og Punschens herlige Kraft til at slukke al Sorg og berede Glæde og Lykke. Var Forraadet af danske Viser ikke tilstrækkeligt til at tilfredsstille Efterspørgselen, tog man fat paa de tyske og sang af Hjertets Lyst om »das grosse Fass«, og »der tiefe Keller« og »unsre Reben« o. s. v. Stemningen blev nu mere og mere animeret og en Række Skaaler for de mest fremragende af Selskabets Medlemmer udbragtes uden mange overflødige Ord, men altid ledsagede af Omkvædet: »Og dette skal være etc.« og en Række rungende Hurraer. Klokkeren henad 12 brød man op og gik hver til Sit.

Saaledes fornøjede man sig for en Menneskealder siden her i Kjøbenhavn. Det er ganske vist, at saadanne Selskaber vilde kun lidet passe for de nuværende Forhold og vilde synes vor raffinerede Samtid yderlig simple, for ikke at sige raa, men Spørgsmaalet bliver kun, om der ikke var en ganske anden Hjertelighed og Friskhed over hin Tids selskabelige Sammenkomster, og om de ikke bidroge langt mere til at opmuntre Sindet og forfriske Legemet end Nutidens Gilder med al deres ydre Glands og raffinerede Luxus, der dog ofte skjule en forfærdelig indvendig Tomhed og Kulde!

Naar nu hine Tidens Ældre søgte Livets Glæde i munter Sang og Samtale til en solid Aftensmad

og et godt Glas Punsch, fandt de Unge dengang ligesom nu deres bedste Fornøjelse ved at svinge hverandre rundt i Dandsens Hvirvler. En lille Svingom, og endnu mere et regelmæssigt Bal vare derfor ogsaa dengang meget velsete af unge Herrer og Damer, om ogsaa det hele Arrangement af dem var langt fra saa splendidt og smagfuldt som nutil dags. Thi det maa man lade vor Tid, at den forstaaer at give et Bal et vist Sving: hvilket skinnende Lys udbrede dog Gaskronen og de mangfoldige Lampetter over den smukt dekorerede Balsal; hvor se dog de unge Piger med de af Blonder og luftige Piber svulmende Dragter og den smukke Coiffüre nydelige ud, naar de polkere og faa Lejlighed til at vise de kokette, højhælede franske Støvler; hvor faaer man dog Lyst til at dandse, naar Balduin Dahl spiller op med sit Orkester eller lille Hartmann fremtryller den bedaarende Donau-Valts paa Pianofortet, og hvor lækker er dog den hele Anretning med de varme Retter og den kolde Is og de forskjellige Vine; ja Tænderne løbe i Vand paa os Gamle, naar vi Dagen efter høre de Unges Beskrivelse over al den Herlighed, de vare Vidner til og Deltagere i, medens vi sad hjemme ved vor Kop The og den trofaste Berlingske! I Sammenligning med alt dette vare rigtignok Ballerne i forrige Dage meget tarvelige. De smaa Pengeforhold kom tilsyne heri som i alt Andet; der var overhovedet kun faa Baller hjemme i Familierne, og de,

der gaves, vare uden al Luxus. Mellemlasserne kjendte intet til de regulære aarlige eller halvaarlige Baller paa 60—80 Personer; man nøjedes med ved en eller anden særegen Lejlighed at samle 15—16 Par Unge til lidt Dands i al Simpelhed, eller paa lille Idas Fødselsdag at bede nogle faa Børn sammen til en lille Svingom. De egentlige Baller holdtes dengang i Klubberne, hvor Alle søgte hen, der havde Lyst til den Slags »sport«. Disse Klubballer vare meget yndede og havde unægtelig ogsaa mange gode Sider. Her havde Fatter, som hver Aften fornøjede sig selv i sin Klub, en god Lejlighed til at skaffe Kone og Børn en Fornøjelse, de satte megen Pris paa, og til at vise Artighed mod ældre og yngre Damer af Familien eller Omgangskredsen, hvem man skyldte nogen Forbindtlighed. Her kunde de unge Piger faa deres Lyst til at dandse styret, naar deres Kavaler svingede dem et Par Gange rundt i den store Sal i en Holstenskvaltses eller Vienervaltses hurtige Tempo, og her kunde de unge Herrer, der havde indmeldt sig som dandsende Medlemmer, faa god Anledning til at bruge deres Ben; ja selv de lidt ældre Herrer og Damer, der endnu ikke havde sagt Farvel til Ungdommens Nydelser, kunde her faa sig en lille Svingom uden at Nogen tog Forargelse deraf. Her var ogsaa en ypperlig Lejlighed for de Unge, der ellers ikke mødtes i Omgangslivet, til at se hinanden, tale med hinanden, elske hinanden i

Stilhed og tilsidst aabne Hjerterne for hinanden, medens Fatter sad nedenunder lænket til Spillebordet og Moder hen ad Natten blev træt og tog sig en lille Lur med al Anstand. Kort sagt, et Klubbal gav Alt hvad man kan ønske sig af et Bal og det for en billig Penge. Der fordredes ingen Elegance i Dragterne, og for 24 Sk. kunde man faa en Ret varm »Mad«, naar den hele Forsamling gik ned at spise til Aften ved de lange Borde. Selskabet passede ogsaa godt sammen og var ikke saa blandet, som man vel skulde tro, da Enhver valgte den Klub, hvor han efter sin Stand og Stilling hørte hjemme og kunde vente at møde Venner og Bekjendte. Medens »det bestandig Borgerlige« og »det forenede Borgerlige« samlede Familier af de egentlig næringsdrivende borgerlige Klasser, og »den nye Forening« eller »Kongens Klub« havde mere Tilgang fra Embedsklassen og Officersstanden, aabnede »det Venskabelige« eller »Rekreationen« deres moderlige Arme for dem, der ikke fandt sig ret hjemme paa noget af de andre Steder. Da der gaves flere Baller hver Vinter og undertiden et i Sommerlokalet, og de samme Medlemmer deltog næsten i dem alle, dannede der sig efterhaanden i hver Klub et sluttet Selskab, der udgjorde den faste Stok, medens de tilfældige nye Gæster, der viste sig en enkelt Gang, bragte lidt Friskhed og Afvexling i Ensformigheden.

En ganske naturlig Følge af, at en Fader kunde

skaffe Hustru og Børn alle et Bals Glæder og Adspredelser paa en saa nem og billig Maade, var den, at han slet ikke følte sig synderlig oplagt til den med Afholdelsen af et Bal i Hjemmet forbundne Besvær og Udgift. Dog maatte han sommetider give efter for Mama, der ikke endnu havde faaet sine Pigebørn anbragte ved Ballerne i Klubben og derfor vilde gjøre et Forsøg, om det ikke skulde lykkes bedre hjemme. Den ægteskabelige Kamp endtes med en Fredslutning, hvis første Betingelse var, at den hele Affære maatte gjøres for en Snes Daler eller saa omtrent, og ved lidt fornuftig Spar-sommelighed kunde det ogsaa nok føres igjennem. En Cylinderlyre, der spillede Cachuca, El Xaleo de Xeres og en halv Snes andre yndede Dandse, kunde lejes for et Par Daler; to eller tre Pund Voxlys var nok til Lysekronen og Armstagerne; Is og Sherry vare ubekjendte, hvorimod en Smule Lemo-nade let kunde have; nogle Fade skaaret Smørrebrød med Kalvesteg, Æg og Anchiovis, Oxetunge og Ost kostede ikke ret meget i hine billige Tider, saa at der let kunde blive Penge tilovers til en Krandskage og et Par Terriner afbrændt Rødvin, — — og det var det Hele! Ja, saa lidt behøvede man virkelig for 30—40 Aar siden for ret at more sig af Hjertens Grund og synes, at det var en kostelig Fest. Men Forskjellen fra nu er den, at de Unge, der fornøjede sig sammen, vare ikke alene unge i Aar, skjøndt de fleste havde fyldt det tyvende Aar,

men fremfor Alt unge og glade i Sindet. Unge Piger paa tyve Aar havde ikke allerede i ti Aar været feterede Baldamer, og unge Herrer behøvede ikke først en god Middag for at bringes i Humør til at dandse med en kjøn ung Pige, og dernæst en Stol til at sidde paa den hele Aften. Man mødte til et Bal som til en Fest med et glad Hjerte, et fordringsløst Sind og et bevægeligt Legeme; se, derfor morede man sig kosteligt uden at faa hverken Is eller Champagne!

Det vil ikke undre Nogen at høre, at man ogsaa i hin Tid, som vi her dvæle ved, følte sig stærkt tiltrukket af den Nydelse, som Theatret d. v. s. det Kongelige Theater beredte de Besøgende. Dette havde ikke alene sin Grund i den mindre Udvikling baade af det selskabelige Liv og de offentlige Fornøjelser, men navnlig i Theatrets egne værdifulde Præstationer. Den danske Scene har vel den hele Tid siden Fader Holberg indtaget en forholdsvis høj Rang blandt de europæiske Scener ved sine dygtige Kunstnere, sit fortræffelige Repertoire og den gode Smag, der har været dens Særkjende, saa at dens Valgsprog: »Ej blot til Lyst« vel ingensinde har været gjort tilskamme. Dog har det Kongelige Theater maaske neppe til nogen Tid indtaget saa højt et Standpunkt i kunstnerisk Henseende, baade med Hensyn til sit ægte nationale Repertoire og til dettes Udførelse paa Scenen, som netop i Tiden omkring 1840. Det ejer ogsaa i vor

Tid en herlig Skat af Tragedier, Komedier, Vaudeviller, Syngespil og Balletter, og det har jo ogsaa blandt sine udøvende Kunstnere mange respektable Kræfter, der kunne give Stykkerne en ret tilfredsstillende Udførelse, saa at man endnu med stor Glæde kan tilbringe en Aften i det gamle kjære Hus, men vi, hvis Ungdomstid faldt for c. 30 Aar siden, sukke dog saa længselsfuldt efter den svundne Tid og sige: Ak, hvor forandret! Det kan være, at de Kunstnere, vore Forældre omtalte med saa stor Henrykkelse, som Gjelstrup, Rosing, Lindgreen, Frydendahl, Dupuis, Mad. Schall o. s. v. stode endnu højere end de, som det faldt i vor Lod at beundre, men vist er det, at det Kongelige Theater indtog en overordentlig høj Plads netop ved det Aar 1840. Det var ikke en enkelt Kunstner i et enkelt Fag, der kastede en vis Glands over det Hele, men det var en Samling af fuldendte Kunstnere, der kunde besætte næsten alle Rollerne, selv i større Stykker med mange Personer. Med Kræfter, som Nielsen og Mad. Nielsen, Fru Heiberg, Dr. Ryge, Phister, Rosenkilde, Michael Wiehe, Foersom, Stage, Holst og Mad. Holst, Jfr. Ryge, Jfr. Petersen, Carl Winsløv o. s. v. kunde ethvert reciterende Skuespil, baade Tragedier og Komedier, Scribes mest udviklede Intrigue- og Konversations-Stykker og Heibergs letteste Vaudeviller, udføres til Fuldkommenhed; der var Stof nok baade til de fineste Hofmænd og de mest dagligdags Philistere, til Hertuginder og Grisetter,

til den raa Stærkodder og den kjælnne Hagbart, til graahærdede Oldinge og skæggeløse Ungersvende, til værdige Matroner og kokette Piger. Der var Stemmer, der ved at hæve sig kunde ryste det hele Hus og Øjeblikket efter kunde synke ned til den sagteste Hvisken, der dog kunde tydelig høres og forståes paa bagerste Bænk i tredje Etage; der var Figurer, der kunde tage sig ud i Kæmperoller med al deres massive Fylde, men som ogsaa en sirlig Hofmandsdragt klædte nydelig. Ogsaa Operaen raadede over gode Kræfter, som Mad. Rung, Mad. Simonsen, Chr. Hansen, Schram, Ferslev, Schwartzén, Sahlerz o. fl., men især blomstrede dog Balletten under den energiske Bournonvilles Førelse; hvem af os Ældre mindes ikke med Glæde Jfr. Grahn, Jfr. Nielsen, Jfr. Fjeldsted, Hoppe, Strambo og mange flere, som bragte den ene efter den anden af Bournonvilles nye Balletter paa Scenen, som Valdemar, Napoli, Toreadoren o. s. v.

Hvad der gjorde Theatret endnu mere tiltrækkende og holdt dets store Kunstnere i Aande var Datidens nye og friske Repertoire, bestandig fornyet ved vore dengang talrige nationale Digtere. Ligesaa vist som selv den største Skuespiller Intet formaaer, naar han ej har Roller at udføre, der netop passe sig for hans Individualitet, og derfor ej vel kan trives uden samtidige Skuespilforfattere, der kunne forsyne ham rigelig med godt og brugeligt Materiale, ligesaa vist kan heller ikke Skuespildig-

teren trives i et Land, der ikke raader over dygtige sceniske Kræfter. Denne Vexelvirkning viste sig ogsaa ret tydelig i hin Tid, idet dens Digtere vendte deres Hu mod Theatret og skreve Stykker for det, der ville have blivende Værd for alle Tider som sande Digterværker, men dog maatte fremtræde med endnu større Glands netop paa den Tid, da Rollerne udførtes af de Kunstnere, for hvem de oprindeligt skreves. Det var en kostelig Tid for Theatret og dets Personale og for de Theatergængere, der kunde glæde sig over det nationale Skuespil, naar Øhlenschläger skrev en ny Tragedie, Hertz en kostelig Komædie, Heiberg en vittig og let Vaudeville, og baade H. P. Holst og H. C. Andersen o. A. saa jevnlig lode høre fra sig. Men over det Nye glemte man ikke det gode Gamle: Holberg begyndte da netop atter at komme til sin fulde Ret ved omhyggelig Indstudering og ypperlig Udførelse, ligesom mange andre gode gamle Stykker nu og da atter fremdroges. Det Nationale og Hjemlige udelukkede ikke det Udenlandske og Fremmede, idet navnlig mange af Scribes større Skuespil kom til Udførelse og udførtes mesterligt. Balletten var fuldkommen national, takket være den geniale Balletmester Bournonville, hvorimod Operaen dengang som vel altid maatte ty til Udlandet for at hente sit Repertoire; ved Siden af nogle enkelte nationale Syngespil opførtes de store klassiske Mesterværker, som Don Juan, Figaro, Barberen, Jødinden, Fra

Diavolo, den Stumme, den sorte Domino o. a. De mere fremtrædende Roller kunde ogsaa dengang besættes ret tilfredsstillende; dog kunde Udførelsen i det Hele, navnlig i Henseende til Chor og Orchester og det hele Sæmmenspil, neppe maale sig med Nutidens. En ny frisk Luftning kom først ind over Operaen et Par Aar senere, da et italiensk Selskab optraadte et Par Vintre. Vi let bevægelige kjøbenhavnske Sydlændere med det hede Blod bleve rent betagne af Begejstring over de sorthaarede Sangere og Sangerinder med de friske Stemmer og heftige Manerer. Hansen og Schram og Ferslev og Mad. Simonsen maatte nu for os synge ligesaa korrekt og smukt og sympathetisk som de vilde, vi skulde dog ikke have noget deraf, de vare meget for stillestaaende for os, der var intet Liv i deres Aktion, nej, saa var Torre en anderledes Sanger, slet ikke at tale om den søde Rossi, som vi endog spiste paa Smørbrød! Det var jo som saa meget Andet i vor gode Stad et Slags partielt Vanvid, men det havde dog den naturlige Følge, at man begyndte at tænke paa, hvad der kunde gøres for at bringe lidt nyt Liv ind i vor gamle Opera, hvilket jo ogsaa er lykkedes rigtig godt.

Det er intet Under, at Theatret i en saadan Glandsperiode udøvede en mægtig Tiltrækningskraft paa en ogsaa for kunstneriske Rørelser saa aaben Befolkning som den kjøbenhavnske, især da man kunde have den herlige Nydelse for en efter Tids-

forholdene afpasset Bekostning. Man kunde dengang abonnere en meget god Plads i en Parterre- eller Parket-Loge eller i en Loge i anden Etage for 2 Mk. 8 Sk. til 3 Mk. pr. Aften, og Folk af Embedsstanden og den velstaaende Handelsklasse kunde i de Tider meget vel gaa i anden Etage. Første Etage og første Parket vare mere forbeholdte Rigsfolk og Standspersoner, samt Gardeofficerer og andre Løver. Anden Parket var dengang en helt standsmæssig Plads, hvor velstaaende ældre Folk, der ikke havde abonneret, toge Sæde; Børn og barnlige Sjæle, der nu fylde denne for vor Tid saa prisbillige Plads, fik dengang sommetider Lov at gaa i deres Moders Plads i hendes Loge eller at staa i Krogen ved hendes Side; det var endnu ikke anseet for fornødent for et Pigebarns Opdragelse, at hun fra sit syvende Aar kom paa Komodie engang om Ugen.

En ydre Grund til at det Kongelige Theater altid kunde være sikkert paa et godt Besøg var ogsaa den, at det var Byens eneste Theater, ja saa at sige dens eneste Forlystelsessted om Vinteren. Kasino, Folketheatret, Vesterbroes Theater, Odeon og alle de større eller mindre Scener ere alle af en nyere Datum, voxede op med den tiltagende Folkmængde og — den forøgede Forlystelsessyge navnlig blandt de lavere Mellemlasser. I Ny og Næ kunde en tysk Skuespillertrup eller et Par spanske Dandsere eller et Beriderselskab give en Række

Forestillinger paa Petolettis Theater, men den eneste mere stationære sceniske Kunstanstalt foruden det Kongelige Theater var Morskabstheatret paa Vesterbro, hin uforglemmelige Bygning med Søjlehallen ligeoverfor Skydebanen, hvor Familien Price opførte de mesterlige Pantomimer. Hvor mange Gange have dog vi Ældre staaet med bankende Hjerter og ventet paa Dørenes Aabning, at vi maatte komme til at sidde saa nær Scenen som mulig, hvor ofte har dog Firkløveret: Adolf og James, Rosa og Flora henrykt os ved deres forunderlige Mimik, smidige Bevægelser og kostelige Overgivenhed. Vi kunde aldrig blive kjede af at se »Guldnøglen« eller »Harlekin mekanisk Statue« eller »Pjerrot som opdager Fruentimmernes Trædskhed«; hvem af os kan glemme Synet af Pjerrot, der paa Linien gik helt ud iblandt Publikum, ja op omkring i Logerne, eller af Carl og Josephine Winther, der dandsede saa yndefuldt paa den dobbelte Linie? Ingen gottede sig maaske lydeligere over disse Pantomimer end de mangfoldige Børn, der altid vare tilstede, og dog var der Ingen som skattede deres Indhold og mesterlige Udførelse mere end netop de talrige Ældre, der stadig lokkedes paa ny ud til det gamle Theater.

Man nød i hin Tid ofte en Vinterfornøjelse, som nu er meget sjelden, nemlig at kjøre i Kane. Hertil hører som bekjendt et godt Lag Sne, og dermed var Kjøbenhavn dengang ofte ret rigelig

forsynet. Man kjender i vore civiliserede Tider ikke mere til saadanne Masser af Sne, som da væltede ned i større og mindre Flokker fra en blygraa Himmel, og saa var man dengang ikke saa ilter til at skaffe det øjeblikkelig af Vejen. Blev det altfor galt, kjørte man nok en Slump deraf bort eller samlede det i store Hobe paa Kongens Nytorv og andre større Pladser, men man lod dog altid et godt Lag ligge, der ved Frostens Hjælp dannede sig til en prægtig jevn Bane, der ofte i 6—8 Uger afgav det ypperligste Kaneføre. Saasnart det sneede en Dag, hørte man allerede om Aftenen et enkelt dygtigt Pidskeknald og den lystelige Lyd af Klokker, der dengang syntes saa oplivende, men nu er aldeles profaneret ved den evige Sporvogns=Klokkeklang. Den næste Dag rustede da al Verden sig for at benytte Sne-Konjunkturerne, hvis Varighed altid er usikker. Der var almindelig Travlhed i alle Stalde og Vognremiser, og da allermest hvis Søndag var nærforestaaende: den lille Kane skulde støves af og Bjørneskindstæppet sættes fast; Bjelder og Klokker og Snetæppe og kulørte Liner skulde eftersees, og Hesten skærpes o. s. v. Op ad Dagen viste sig da den ene Kane efter den anden; man skulde mangen Gang tro, at de groede op af den snebedækte Jord. Men Sagen var den, at mangfoldige Mennesker dengang »holdt Hest«, som nu aldrig vilde tænke paa Sligt, dels paa Grund af de forhøjede Priser paa Foder o. s. v., dels paa Grund af de

forbedrede Kommunikationsmidler. Havde en Mand ikke et helt Kjøretøj, holdt han dog ofte en Ridehest, og denne egnede sig ypperlig for den lette Kanekjørsel. Alle Mennesker rustede sig derfor af bedste Evne til at benytte Kaneføret, og det var et smukt Syn at se et vel monteret Kanetøj. Hesten med de røde Optømmer og Kvasten i Hovedet, de blanke Klokker og Bjelder og de kulørte Svejfer, det skinnende hvide Snetæppe fæstet til Kanens forgyldte Gitter, den smukke Dame halv skjult af det store Bjørneskindstæppe og Herren bagpaa i sin Pelts og de lange laadne Støvler, givende nu og da et mægtigt Skrald med Pidsken, — — det dannede Altsammen et smukt og lysteligt Ensemble. Endnu livligere blev det, naar om Søndagen en halv Snes Kaner gjorde en fælles Udflugt ud af Byen til Dyrehaven og Bellevue og vendte hjem om Aftenen ved Fakkellys, eller naar »det forenede Borgerlige« drog ud med et halvt Hundrede Kaner og Alle kappedes om at vinde Prisen for den smukkeste Udstyring. Hvem der ikke havde Raad til at deltage i disse Tirigsdalers Ture kunde for en Ubetydelighed leje sig en net lille Kane for en Timestid og vise den elskede Gjenstand en lille Opmærksomhed og maa-ske endog erhverve sig den søde Kaneløn (∴ et Kys), som Datidens Ridderlove hjemlede den dygtige Kjoresvend, og havde man kun to Skilling at spendere paa denne Færd, kunde man kjøre en Gang omkring »Hesten« og endda gratis faa en Mængde

Sneboldte i Nakken af de allestedsnærværende Gadedrenge. — Det var en hel Folkefest, naar den kongelige Familie kjørte i Kane gennem Byen. Slige Optog, der nu ere saa sjeldne, vare dengang hyppigere og fulgtes med en ganske anden Interesse end nutildags, hvor man har saa mange andre Adspredelser. Hvilken Nydelse var det allerede at se det borgerlige Infanteri eller det kjære Studenterchor stille og marschere ud af Byen eller vende hjem om Aftenen med fuld Musik; Vinduerne vare som oversaaede med skuelystne Kvinder og Mænd, og Gaden vrimlede deraf. Men endnu større Masser vare dog paa Benene, naar Kongen kjørte i Højesteret i Guldkarreten med de sex hvidfødte Hingste, eller naar den hele kongelige Familie kjørte i Optog med de blomstersmykkede Løbere foran og »Springeren« og »Dandseren« (3: 2 Heste) gjorde deres Kaprioler foran Majestæternes Ekvipage. Hvo af os Ældre mindes ikke med Glæde og en vis Stolthed Optogene ved Reformationsfesten og ved Prinds Philipsthals Begravelse o. s. v.? Noget Lignende var det, naar den talrige kongelige Familie en sjelden Gang viste sig gennem Byen i et Kaneoptog i en Række velbespændte og elegant udstyrede Kaner med talrige skarlagensklædte Forridere og Kudske og Lakejer! Sligt er nu Altsammen som en fjern Drøm, der aldrig kunde igjen blive til Virkelighed. Sic transit gloria mundi!

Der er en Fornøjelse, der er fælles for alle

Klasser og Aldere, for Unge og Gamle, Rige og Fat-
 tige, Adelige og Borgerlige, Herrer og Damer, nem-
 lig: at tage sit nye Tøj paa og derpaa gaa ud for
 at se og sees, medens man til samme Tid indaan-
 der den friske Luft og skaffer sit Legeme den for-
 nødne Bevægelse, kort sagt: at spadserere. Kjøben-
 havn har altid ydet let Adgang til at øve denne
 Idræt; Volden, Lange-Linie, Bredgade, Stierne, Fre-
 deriksberg o. s. v. ere saa nær forhaanden for en-
 hver af Stadens Indvaanere, hvor han end maatte
 bo, at de ligesom indbyde til at bytte den kvalme
 Stueluft med den friske Brise fra Land og Sø. Der
 er derfor maaske ogsaa kun faa Hovedstæder i Eu-
 ropa, hvis Indbyggere til alle Tider have benyttet
 denne Indbydelse til at søge ud i det Frie saa me-
 get, som netop Kjøbenhavn, der i denne Henseende
 vel har mest Lighed med Paris. Ogsaa i de svundne
 Dage, som vi her tænke paa, da hele Byens Befolk-
 ning var klemt inde af Volde, Porte og Stadsgrave,
 fornøjede man sig ofte ved at spadserere, skjøndt dog
 vel neppe i den Udstrækning, som man paa Grund
 af det indespærrede Liv skulde anse fornøden og
 gavnlig. Om Vinteren indskrænkede man sig da
 navnlig til Volden og Lange-Linie, da Spadserevejene
 udenfor Byen ikke altid vare i den mest indby-
 dende Stand, men selv paa disse Steder bevægede
 man sig ikke uden visse Indskrænkninger. Menne-
 skets tro og paa en Spadseretur saa fornøjelige Led-
 sager, Hunden, var ikke velseet paa Volden, og Ci-

garen — denne nutildags saa uundværliche Følgesvend — maatte i hine Guvernørtider, hvor enhver af de talrige Skildvagter og ethvert kongeligt Slot betragtedes som Krudttaarne, i det Mindste omhyggelig skjules hvert Øjeblik eller heller for en Sikkerheds Skyld helt kastes bort, naar man passerede de rødkjolede Drabanter, der vare posterede ved enhver Voldopgang og mange andre Steder baade paa Volden og i Byen. Endnu mere generende var det dog, at man ikke turde betræde Lange-Linie uden et Tegn, som kostede endel Penge at løse. Naar man derfor ikke var oplagt til at anmode Fremmede om Tilladelse til at smutte ind med dem, og ikke havde Skuespiller Foersoms Aandsnærværelse, der lod ham paa Soldatens Spørgsmaal: Har Du Tegn? svare: Nej, jeg gaaer med denne Herre! idet han pegede paa sin Ven, der heller intet Tegn havde, — ja, saa fik man Lov at blive udenfor i det Grønne eller at nøjes med Bredgadens Fliser. Denne smukke Gade blev ogsaa af den Grund hin Tids Rendezvous-Plads for velklædte Spadserende, hvor de Unge kunde se og hilse paa hinanden, navnlig paa en solbeskinnet Søndagformiddag ved Vintertide.

Om Sommeren lagde man naturligvis sin Vej ud af Porten; de skyggefulde Stier langs Søerne, den nette Fodsti langsmed Ladegaardsaaen, den landlige Gamle Kongevej o. fl. a. vare indbydende nok for den, der ikke turde tiltræde en Vandring til Slukefter eller Charlottenlund, men Frederiksberg

havde dog dengang som altid senere sin vidunderlige Tiltrækningskraft og stillede alle andre Steder i Skygge. Om Onsdagen, men dog navnlig om Søndagen, saaes næsten ligesaa store Skarer som nu at bevæge sig derud, men vel at mærke paa deres Ben, thi Sporvogne med og uden Spor og Omnibusser vare ukjendte, og Droschker vare dog kun for de mere Velstaaende. »Broen« — for man havde dengang kun een Bro, nemlig Vesterbro — var sort af Mennesker om Søndagen, og saaledes var ogsaa den skyggefulde Alle, ja den hele Frederiksberg Have ligefra de tætbesatte Bænke ved Indgangen til Schweitzerhuset. Hvor mange Millioner af Mennesker have dog i Tidens Løb siddet paa hine historiske Bænke for at hvile de trætte Lemmer og til samme Tid mønstre og kritisere de Nyankommende! Haven selv var dengang ganske den samme som nu med de samme Gange, Blomsterpartier, Udsigter, Svaner, Templer og Pagoder og Forfriskningssteder, men den havde dengang en særegen Tilløkkelse, som den aldrig mere vil faa, og det var, at den omsluttede Slottet, hvor den kongelige Familie havde sin Sommerresidens. Dette havde i hine Tider meget mere at betyde end nu; det var de gode gamle patriarkalske Dage, da Kongen var Landets Fader, og det var derfor saa naturligt, at vi Børn gjerne vilde engang imellem se vor Fader og hans Hustru, vor Moder, og hans kongelige Børn, vore Sødskende. Derfor stillede vi

os op, saa Mange som vi kunde rummes, udenfor Slottets Facade, medens Taffelet holdtes, og glædede os over Musiken, hvis Toner lode smukt ud gjennem de paa allerhøjeste Befaling aabentstaaende Vinduer, og ventede taalmodig til Timen kom, da Kongen og hans hele Familie gik fra Slottet ned til de beredt liggende Baade for til Folkets store Glæde at ro en Timestid omkring i Kanalen! Først naar det var vel forbi, havde vi Ro til at lægge os i Græsset paa den store grønne Plads nede under Slottet og tage os en lille Bid Brød for dernæst at vende hjem. Hvor var Sindet dog roligt og nøjsomt dengang, ubekjendt med alle politiske og sociale Rørelser; for den, der med Horats siger: »Nil admirari«, var det jo rigtignok den »gode« gamle Tid, som aldrig mere vil vende tilbage med sine idylliske Tilstande. Hvor er der dog nu en Higen, en Uro, en Gjæren i Alles Sind, og ikke mindst hos Middelstanden; hvor ere dog Fordringerne stegne i de faa Aar siden da; hvor skal der dog nu meget til, for at gjøre en Frederiksberg-Tur ret behagelig!

Hvad der især vilde støde en Nutids-Kjøbenhavnner, om han pludselig sattes tredive Aar tilbage i Tiden og befandt sig paa en Vandring til Frederiksberg, vilde være den forunderlige landlige Ro og Stilhed, den for ham forfærdelige Tomhed og Øde, som dengang fandtes i Frederiksberg Alle. Der var intet Scylla og Charybdis ved den snevre Indgang

fra Broen, o: intet Valhalla med sine bedaarende, stærkstemmede Sangerinder og intet Kolossæum med sin fuldtonende Dandsemusik; der var ingen beklokkede Sporvogne og ingen straalende Drikkehaller; der var ingen Odeon med dets vakkre lille Theater, intet Alleenberg eller Sommerlyst med Karusseller og Hornmusik og Skydebaner og talrige Lysthuse, hvor Forfriskningerne smage saa velsignet i det Grønne; og hvad der endnu var det Allerværste, der var intet Tivoli, ingen »Ligkiste«, ingen Bulevard, intet Morskabstheater, ingen Figaro, ja ikke engang en » $1\frac{1}{2}$ Bajer 4 Skilling«s Ølhalle, hvor man efter Frederiksbergturen kunde tilbringe sin Aften paa en fornøjelig Vis og paa en let Maade blive af med de Skillinger, der endnu brændte i Lommen. Ja, for den moderne Glædelystne maa hin Periode rigtignok synes at have været en forfærdelig død Tid, og Ingen kan vel undlade at undres over, at Alt kan være bleven saa totalt forvandlet i en forholdsvis saa kort Tid. Midlerne til Legemets Kvægning og Aandens Forfriskning vare dengang rigtignok kun højst tarvelige; paa Broen fremvistes et og andet sjeldent Monstrum af et Dyr, hos gamle Kehlet paa Rosenlund ved Værnedamsvejen kunde man faa en Forfriskning i det Frie og lidt Musik, hos den brave Lars Mathiesen fandt man en venskabelig Modtagelse og god Beværtning, og i Pile-Alleen var der flere Smaahaver, hvor man kunde faa Vand paa Maskine, men dermed var ogsaa omtrent Alt

sagt. Det hele Glædes-Elysium, der nu strækker sig fra Halmtorvet til Frederiksberg, med dets Sang og Klang, Lys og Lamper, Dands og Musik, Ølhaller og Kafeer, Theatre og Pavilloner, og som nu forlyster alle de fem menneskelige Sandser baade Sommer og Vinter, baade Dag og Nat, — — er som groet op af Jorden som Rodskud og Aflæggere af en eneste frodig Plante: Tivoli, som den geniale Georg Carstensen netop i hine Tider udkastede Planen til med sit aabne Øje for Folkets Trang og sit forunderlige Talent til at arrangere. Nu er det vel sandt, at Tivoli ligervis som Minerva sprang fix og færdigt og fuldrustet ud af sin Faders Hoved, og at ogsaa ved denne Lejlighed hin Tids moderne Hegelske Sætning bekræftedes, at Begyndelsen indeholder alle Sagens Momenter og dens endelige Afslutning, thi Tivoli er ikke mere nu end det var den første Dag, — men dog maa man ikke tro, at enhver Ting, der fandtes der, var ligesom en hel ny Opfindelse af dets Stifter. Nej, ligesom Torden-skyen udsender nogle enkelte varslende Glimt, før den udlader hele sin Vælde, saaledes var der ogsaa netop i den Periode, vi her tale om, flere Bebudere af den nye Tid, der snart skulde oprinde. Der optraadte saaledes nogle Gange paa Enighedsværn en tydsk Bande, der udførte Straussermusik og fortryllede os Kjøbenhavnere ved de kvikt komponerede og kvikt udførte Valtse, der bragte en Uro i Benene, som neppe kunde stilles, men Ingen af os

anede endnu, at En af vore Egne, den unge Mand paa den graa Trompeterskimmel, skulde snart svinge sig op til en Mester i Tonernes Rige og med sin Taktstav drage os saa uimodstaaelig til en Koncertsal i det Frie. Et Stød var imidlertid givet til den frie Orchester-Musiks Fremme, og man fik den gode Ide at foranstalte nogle Sommer-Koncerter om Eftermiddagen i Kongens Have. Dette lykkedes over al Forventning godt: Orchesteret tog Plads ved det pladskende Springvand og udførte Ouverturer og Potpourier af bekjendte Operaer afvejlende med de mest yndede Strausservaltse. Her samledes nu et elegant Publikum, der glædede sig over den smukke Musik i den friske kjølige Luft og til samme Tid havde god Lejlighed til at beundre og beundres. Ja, her var Stedet, hvor en Dame kunde vise sin hvide Basthat, sat af Glassings egne Hænder paa det lille sortlokkede Hoved, eller det nye Silkeskavl fra Brandes; her kunde vi unge Mennesker faa Lejlighed til at hilse paa vor Hjertes Udkaarede og tale et Par Ord med hende, eller da i alt Fald vise hende vor moderne Fløjels Vest; her kunde de unge smukke Damer, hvoraf Kjøbenhavn ogsaa dengang havde et rigt Udvalg, sees paa nært Hold; ja her kunde den unge franske Diplomat forbavse os Hjemmeføddinger med sine hvide Benklæder til sort Kjole, — en Sammensætning vi aldrig havde tænkt os mulig! I disse smaa uskyldige Promenade-Koncerter laa den første Spire skjult til det vordende Ti-

voli, der dog ogsaa benyttede andre Tiltræknings-Elementer. Forbilledet for det lille Theater med Pantomimer og Dandse var naturligen givet i den saa nationale og folkelige Priciske Pantomime, og et frisk Element bragtes ind ved de to spanske Dandsere: Dolores Serral & Co., der henreve os ved deres mesterlige, skønne og blufærdige Udførelse af El Xaleo de Xeres, Cachuca og andre spanske Nationaldandse. Hvor var navnlig den lille Spanier smuk og hvor dandsede de dog med Liv og Gratie; intet Under, at vi henrykkedes af dem og at Melodierne til deres Dandse snart bleve de mest populære. — Tanken om at oplyse en Lysthave med kulørte Lamper havde vel allerede fundet et svagt Udtryk paa Rosenlund, men kom dog første Gang til sin rette Udvikling ved en Fest, den gode Georg Carstensen gav for Abonnenterne paa den af ham udgivne »Portefeuille«. Den holdtes i Kongens Have, af hvilken en stor Del var festlig oplyst med brogede Lamper, medens de talrige Gjæster, hvoraf den største Part som Ikke-Abonnenter maatte betale deres Entre, underholdtes af flere Musikchor, af Liniedandsere oppe mellem Træerne, af Brødrene Bills med deres Kraftkunster og Taagebilleder i Herkules-Pavillonen o. s. v. o. s. v. Det forekom os Datids-Kjøbenhavnere som et helt feagtigt Drømmesyn; det var noget Splinternyt, noget Nichtdagesenes, og vi tænkte i vor Uskyldighed allermindst paa, at det inden faa Aar skulde blive

et dagligdags Skuespil. Hvor vare vi dog tarvelige og langt tilbage!

Man maa imidlertid ikke tro, at vi Byfolk dengang vare saadanne Hjemmefødninger, at vi ikke kjendte andre Træer end Kongens Haves og Frederiksbergs. Vi udstrakte vort Kjendskab til Naturen dog i det Mindste en Mil videre, til den kjære »Skov«, om ogsaa dette Begreb dengang var af langt snevrere Dimensioner end nu. Man kjendte ogsaa da Skovture, og det rigtig fornøjelige og poetiske Skovture, der for lange Tider efter kunde forfriske Ens Sind og Legeme til at bære Livets dagligdags Prosa. Nutildags er jo al Poesien vegen fra vore Udflugter i Skoven: man sætter sig i den saa uendelig prosaiske Jernbanekupe, ærgrer sig over den snegleagtige Kjørsel og gisper efter et frisk Vindpust, løber et Par Timer om i Skoven uden at faa Vaadt eller Tørt og maa saa lystre Pi-ben, naar Klokken er slaaet til at vende hjem. Nej, det er sandelig ikke meget poetisk og bliver det endnu mindre ved at kunne gjentages et Par Gange om Ugen for et Par Skilling. Saa var rigtignok en gammeldags Skovtur noget ganske Andet; de ugelange glade Forudfølelser af den store Dag, der forestod; de hyggelige smaa Forberedelser af de mange til en saadan Tur fornødne Rekvisiter; det hjertelige Samraad med Venner og Slægtninger, der skulde være Meddeltagere; Omhuen for at faa en rigtig god og rummelig Vogn og et Par pæne Heste;

Ængstelsen for at Vejret, som i flere Dage havde truet, skulde netop bryde løs paa den for længe siden berammede Dag; den glædelige Overraskelse at finde en skyfri Himmel og en straalende Sol, naar man tidlig paa Morgenstunden sprang op af sin Seng for at udspejde Vejrets Beskaffenhed; den livlige Summen af de glade Gjæster, der efterhaanden samlede sig; den med Smaaintriguer forbundne Placeren paa Vognen eller paa Vognene; Indaandingen af den friske Luft; Synet af de frodige Marker; de velsmagende Maaltider under Træernes Skygge; Spadsereturen gennem de ubekjendte Egne; Hjemkjørselen i den kølige Aftenvind, — kort sagt, Alt hvad der dengang hørte uadskillelig med til en Skovtur dannede et saa yndigt poetisk Hele, at Erindringen derom ikke saa snart udslukkedes, men ofte lod en saadan Dag staa som et Lyspunkt for Ens hele Liv.

Ved »Skoven« forstod man i hine Tider egentlig kun Charlottenlund, der er det oprindelige Valfartsted for de frisk-Luft-søgende Kjøbenhavnere. Hertil kunde man dengang, da Fødderne endnu ikke vare saa ømme, let gaa, og store vare de Skarer, der navnlig om Søndagen fyldte den langs med Strandvejen løbende brede Fodsti, der ofte om Aftenen gjænlød af glade Menneskers Sang. Det manglede dog heller ikke paa anden Befordring til Skoven, da der ved Østerport og ved Triangelen, især i den fire-Ugers Kildetid, holdt Masser af Ka-

pervogne. Disse vare ikke saa magelige som nutil- dags; det var store firstolede stive Holstenskvogne eller mindre Bøndervogne med et Par Sæder, altid forspændte med nogle stakkels Ralliker, der kun med Magt kunde drives frem i den stærke Trav, der ønskedes baade af Kudsk og Passagerer. Var man nu vel ankommen til Skoven, gjaldt det først om at faa lavet Kaffe af de medbragte Ingredienser, og naar denne var nydt, spadserede man under de skyggefulde Træer, og morede sig med at gyngte og siden med at dandse lidt, eller dog lytte til Musiken. Efter en solid Aftensmad med Punsch til beredte man sig til Hjemturen, der ofte var Glandspunktet af hele Festen. Humøret var godt, Aftenen frisk og kjølig, og Strandvejen nok saa livlig en Promenade som Chiajaen i Neapel, Korsøen i Rom, Pradoen i Toledo, Hydepark i London. Der var en uafbrudt Række af private Ekvipager og lejede Hyrevogne, hvilken det var meget voveligt at forlade for at komme lidt hurtigere afsted, da man paa den snevre Vej risikerede at karambolere med de endnu sent paa Aftenen udadilende Kaper- vogne. Fodstien var sort af hjemvandrende Familier, hvis Fædre og Mødre ofte maatte tage de søvnige Børn paa deres Arme, der endnu vare trætte af de vægtige Madkurve, de havde baaret ud om Eftermiddagen. Hvor velkommen var derfor en lille Hvile ved det gjæstfri Slukefter, hvor et Krus gam-

melt Øl med en Pind i hjælp til at skylle Støvet ned og gav friske Kræfter til Vandrigen.

I den egentlige Kildetid, som dengang var af kortere Varighed, strakte selv de mindre velstaaende Middelklasser, for hvem ellers Chalottenlund var det egentlige Samlingssted, deres Udflugt til Dyrehaven : Dyrehavsbakken, thi disse Navne vare dengang Synonymer for den største Del af Kjøbenhavns Befolkning. Man kjørte i en Kapervogn lige op til »Bakken«, deltog saavidt mulig i alle Forlystelser her, stak til Ringen fra de i en Cirkel gaaende udstoppede Heste eller Søuhyrer, gængede baade paa den ene og den anden Led, saa paa »Blaarmanden« og »Frederiksstensmanden« og »Mester Jakel« og Beriderne og de vilde Dyr, spiste Vafler og prøvede »Lykkestjernens« Profetier, indtil man med lettet Pung og trættet Sind trak sig tilbage til Charlottenlund for at spise til Aften, drikke Punsch og dandse. Der var vel neppe nogen Haandværker, der ikke engang om Sommeren gjorde en saadan Udflugt med sin Familie, om han maaske ellers maatte indskrænke sig til en Vandring til Frederiksberg, og der var vist neppe noget Tjenestetyende, der ikke fik Dyrehavspenge og tilbragte en fornøjelig Søndag paa Bakken. Men denne besøgte ogsaa regelmæssig af de mere velstillede Klasser, der enten selv holdt Kjøretøj og om Onsdag og Søndag bad nogle Venner med sig, eller som for en enkelt Dag lejede en Vogn. Man und-

lod aldrig at gjøre et Besøg paa Bakken, som dengang vrimlede fra nederst til øverst af Spadserende, hvoraf Størstedelen hørte til de bedst stillede Klasser i Samfundet. Her var et ypperligt Sted for Damerne til at vise deres smukke Ansigter og deres smagfulde Toiletter; her kunde en ung Herre let finde Lejlighed til at vexle et Par Ord med Gjenstanden for sin Tilbedelse; her var nok at se paa for Børnene, og her kunde de Gamle træffe Venner og Bekjendte. Der var Noget for Alle, hvilket ikke kunde findes andre Steder, og den simple Følge var, at Alle tyede derhen. Saa kom Klampenborg Badeanstalt op og drog de »pænere« Folk til sig, og nu var det forbi med Bakkens Glands; dens Fald var hurtigt og brat, og Ingen skulde nu tro, at den endnu for tredive Aar siden var Samlingspladsen for Kjøbenhavns elegante Verden!

Naar det nye Klampenborg blev en fjendtlig Konkurrent med »Bakken«, saa var derimod det gamle Klampenborg i rigtig god Harmoni med den. Hvad var det dog et hyggeligt Sted; det lave gammeltdags Skovløberhus og den lille Gaardsplads fuld af de elegante Selvejerkjøretøjer, den kjære velbekjendte Have med de gamle Borde og Bænke og den dejlige Udsigt over Sundet, ja, det vækker Alt-sammen mange venlige Erindringer hos os Ældre om hine gode gamle Dage. Hvor smagte Kaffen dog dejligt i det Frie, og hvor velkomment var ikke

det dækkede Aftensbord med den snurrige gammel-
dags Themaskine, naar vi vare trætte af Vandrin-
gen i Skoven, og hvor livligt var det dog der at
møde saa utallige Bekjendte og vexele et Par Ord
med dem, og hvor billigt var det hele Arrange-
ment: for 24 Skilling fik man Vand paa Maskine,
Kopper, Tallerkener, Knive og Gaffler og alt andet
til Madens Nydelse fornødent Tilbehør! Et Par an-
dre yndede Steder at trække sig tilbage til om Af-
tenen var det lille Skovløberhus paa Hjørnet, som
endnu har bevaret sig uforandret trods alle Tidens
Omskiftelser, og saa Fortunen med den især ved
Aftentide usigelig skjønne Udsigt. En enkelt Fa-
milie tog vel ogsaa nu og da til Eremitagen eller
til Fileværket, men navnlig det sidste Sted var dog
kun meget lidt besøgt, ligesom da den hele Dyre-
have var for de Fleste et ganske ubekjendt Terræn.
For os, der nutildags kjende hvert Dyr og hvert
Træ og hver Vej og Sti fra Aggershvile til Konge-
kilden, og fra Ermelund til Klampenborg, maa det
jo synes underligt, at for saa faa Aar siden Man-
gen, der kom engang om Ugen i Dyrehaven, ikke
kjendte hverken Ulvebakkerne eller det skjønne Strøg
mellem Skodsborg og Fileværket eller den smukke
Spadseretur udenom Hegnet fra Fortunen til Jæ-
gersborg o. s. v. Grunden hertil var maaske, at
der til den Tid neppe var saa stor Sands for Na-
turen og dens Skjønhed, som nu, men dog navnlig
den, at den smukke Skov var temmelig utilgænge-

lig for Andre end den, der ikke frygtede for at vove sig ind paa de ubanede Høveje. Det hele Net af velholdte Veje, der har forvandlet Dyrehaven til en storartet Park og aabnet let Adgang til dens skønneste Partier, var dengang endnu ikke anlagt. Det var Christian den Ottendes Liberalitet og Skjønhedssands og Forstraad Rothes Talent, vi have at takke for den kostelige Nydelse, Skoven nu bereder os.

Foruden Charlottenlund og Dyrehaven har ogsaa Sorgenfri altid været meget tillokkende for de udvandrende Kjøbenhavnere. De som ikke selv holdt Kjøretøj, men en enkelt Gang om Aaret gjorde en stor Skovtur og dertil lejede en Vogn, vilde jo gjerne drage saa megen Nytte af denne som muligt : besøge alle de mere bekjendte Udflugtssteder, om ogsaa de stakkels Heste skulde slæbe dem 5—6 Mile omkring, ofte paa tunge og bakkede Veje. Man drog gjerne om Morgenen ud ad den kjedsommelige Kongevej til Lyngby og dækkede Frokostbordet i Sorgenfriskov. Herfra gik det da til Frederiksdal, hvor der spadseredes og indtoges en Middag bestaaende af forløren Skildpadde, stegte Kyllinger eller røget Skinke med Grønærter og derpaa Jordbær eller Rødgrød, Alt medbragt fra Hjemmet i Krukker og Kasser og Kurve. Hvor var det dog en livlig Scene, værdig en Hollænders Pensel, naar Bordet skulde beredes og Dugen bredes. Enhver var villig til at tage en Haand i med for at hente

Oppakningen i Vognen; Alle vilde have fat i den firkantede Kurv, der netop kunde staa under Agestolen og som indeholdt de mest forskjellige Ting, som et Kræmmerhus med hvidt Sukker, en Daase med Kaffe, et Sigtebrød og fire store Franskrød samt nogle Skiver Rugbrød til Onkel Hans, en Peberbøsse, en Krukke med Senep, der ved et Uheld var løbet ud over Osten, en Flaske med Fløde, der ved Skvulpingen var begyndt at forvandle sig til Smør; i den ene Krog et Stykke Spegepølse, i den anden en lille Flaske med Kognak o. s. v. i det Uendelige. Det var Kusine Lottes Tur at lave Kaffe idag og Fætter Julius tilbød derfor med stor Iver sin Tjeneste til at skære Brød, medens Carl og Hanne toge sig en lille Spadseretur og ikke kom tilbage, før de Andre vare helt færdige; de vare farne vild og havde ikke hørt den himmelhøje Raaben efter dem! Til Middag trakterede Fatter gjerne med en Flaske Rødvin, hvilket forhøjede Stemningen betydelig og gav Lyst til endnu større Idrætter, som at drikke Kaffe paa Eremitagen eller et andet milevis derfra fjernt Sted. En Extra-Snaps til Kudsken bragte denne til at finde sig i det Uundgaaelige, og man valfartede nu gennem dyb Sand og over høje Bakker ad Ørholm og Fileværket til Eremitagen. Her blev ikke megen Tid til at beundre Skoven og Søen, da man endnu skulde til Bakken i god Tid og derpaa spise til Aften paa Klampenborg. Hvor indholdsrig var dog en saadan

rigtig gammeldags Skovtur! Hvor spiste og drak man, hvor saa og nød man saa meget Nyt og Ubekjendt, hvor glædede man sig og jublede i højen Sky, hvor taledede og — elskede man, hvor konverserede og intriguerede man dog, og hvor trætte bleve vi dog Alle undtagen Carl, der sad paa det bagerste Sæde med Hanne og ubemærket af Alle havde lagt sin Arm om hendes Liv, — at hun ikke skulde falde ud af Vognen!

Der er en Fornøjelse, som man dengang nød meget mere end nu, nemlig at gjøre smukke Kjøreture. Der var forholdsvis mange Flere, som holdt Kjøretøj i hine Tider end nu; det var ikke alene Handlende og Fabrikanter, som ved deres Forretning vare nødte til at holde Heste, men ogsaa mange lidt velstaaende Particulierer eller Embedsmænd o. A. satte Pris paa at have et net Enspændertøj. Et saadant lille Kjøretøj kunde i hine billige Tider holdes for et Par hundrede Rigsdaler om Aaret og var jo i de jernbaneløse Dage et kosteligt Stykke, uden hvilket man var temmelig meget lænket til Byens nærmeste Omegn. Vi, som nu selv vare kjørende, fornøjede os da baade Søndag og Hverdag, men ogsaa vi, som ikke havde saa gode Raad, nøde mangan Gang denne Fornøjelse. Det var nemlig en sat Ret, at de som holdt Vogn altid bade nogle Venner ud med sig i det Mindste hver Søndag, men ogsaa ofte om Onsdagen, Var man derfor saa heldig at kjende et Par kjørende

Familier, kunde man i Sommerens Løb flere Gange deltage i Udflugter til Kjøbenhavns skjøne Omegn, og ogsaa en enkelt Gang blive indbudt til længere Ture paa flere Dage, f. Ex. til Stevns, Jægerspris o. a. St. Det var en herlig Maade at nyde Naturen, som ikke kan erstattes ved de efter Togets Piben indrettede hastige Besøg til en eller anden skøn Egn eller ved et Besøg hos en af vore Venner paa hans Landsted. Ja, Jernbanen og Landstederne have rigtignok i Bund og Grund ødelagt hine saa skjøne og behagelige Ture, uden ret at give nogen Erstatning derfor. Dog maa man ikke forstaa det saaledes, som om man i en tidligere Tid ikke kjendte til Landsteder. Jo, ogsaa den Gang laa man paa Landet, men rigtignok i en langt mindre Udstrækning end nu og paa en noget anden Maade. Man lejede sig for et halvt Hundrede Daler en lille højst indskrænket Lejlighed paa Gamle Kongevej, i Pile-Alleen, Falkoner-Alleen, eller foran paa Strandvejen mellem Vibenshus og Bommen, og her tilbragte man da de bedste Sommermaaneder. Hvad vi nu regne for Dele af Byen var dengang landligt med gamle Haver og Marker og Ugenert-hed, og Afstanden var ikke større end at Husfa-deren om ogsaa med lidt Besvær dog kunde gaa til Byen hver Dag og Børnene til Skole. Nogle Enkelte, der holdt Hest og Vogn eller som helt kunde løsrive sig fra Byen, havde Landsteder lidt længere ude ad Strandvejen indtil Skovshoved eller

i Ordrup og dets Omegn, men det hele Villa-kvarter mellem Charlottenlund og Rungsted eller endnu videre er skudt op af Jorden siden dengang, begunstiget af Jernbanen og fremfor Alt af de senere Tidens gunstige Pengeforhold og dermed følgende store Fordringer til Livet. Handlende og Forretningsmænd kunde dengang ikke tænke sig Muligheden af at ligge paa Landet en hel Sommer og vilde ikke have havt Ro paa sig, om de ikke vare saa nær, at de kunde høre Butiksdøren aabnet om Morgenen og lukket om Aftenen, eller fra deres Dagligstue kigge ud gennem Glasruden i Kontoret med det stiltiende Spørgsmaal: »Skriver I, Karle?« Nu gaaer det jo ganske anderledes, man kan med Lethed nutildags tjene baade 10 og 20 Tusinde Rigsdaler om Aaret, skjøndt man lige efter Børstid damper ud paa sit Landsted og ikke kommer igjen før næste Formiddag. Det er nok gode Tider vi leve i! —

Det skulde synes ganske naturligt, at Øboen længes efter at komme ud at se den vide, vide Verden. Ligesom den i et Bur indespærrede Fugl vist mangan Gang sukker efter at komme lidt ud i det Frie at drage frisk Luft og gjøre Bekjendtskab med andre Fugleskabninger, saa maa dog Øboen ofte føle Længsel efter at bryde de snevre Baand, der begrænde hans Omraade, og ile ud i den store Verden at se, hvorledes der seer ud og hvad der gaaer for sig. Det gjorde derfor vore

ældgamle Forfædre, der nok ikke vare meget hjemme, og det gjør ogsaa nu deres Afkom i Ølandet England, hvis velstillede Befolkning jo altid er paa Farten. Og herhjemme begynde vi da nu at komme ret godt med i denne Idræt; vi rejse jo nutildags Allesammen, vi have jo Alle seet forskellige fremmede Lande og have baade været højt oppe mod Nord og langt nede mod Syd. Det var helt anderledes, da vi Ældre vare unge, da bleve vi hjemme paa vore smaa Øer og vare ligesaa lykkelige for det. Sagen var, at i den forjernbanlige og fordampskiblige Tid Rejser til Udlandet vare noget særdeles Storartet, Bekosteligt, Farligt, Besværligt, Mysteriøst og Uoverkommeligt. Der udfordredes dertil megen Tid, mange Penge, gode Sprogkundskaber, stort Mod og kraftig Villie; alle vi legemlig og aandelig svækkede Individider, som nu i skarevis drage ud for at komme os og nyde Livet, vi vilde slet ikke dengang have været paa vor rette Plads og vilde slet ikke have følt os tiltalte af stormfulde Sørejser i langsomme Koffardiskibe, eller milelange Ture paa vore Ben med Tornystren paa Ryggen, eller døgnlange Kjøreture i en beklumret Veturinvogn. Se, derfor bleve vi hjemme, hvilket ogsaa konvenerede vor meget lille Pengepung bedst. Vort Naboland Sverrig var med Undtagelse af Helsingborg og Ramløse ligesaa ubekjendt for os, som Rusland nutildags, da vore kjære Brødre hinsides Sundet dengang paa Grund af gamle Erindringer

ikke vare videre velsete af os. Der var ikke Een blandt Tusinde, der havde været i Kjøbenhavns nuværende Forstad Malmø, og vel endnu Færre havde besøgt vore Fosterbrødre i Norge, som nok heller ikke længtes meget efter at se os. Saa vare vi mere velkomne i Hamborg og det store »Vaterland«, som villigt aabnede sine Arme for os. Ikke saa Faa vovede sig med den lille Paket til Kiel eller underkastede sig alle Besværligheder af en Rejse med Diligence, Færgesmakke og Postvogn gjennem Sjælland, Fyen, Slesvig og Holsten for at se den vidunderlige By Hamborg, hvorfra vi fik alle vore Fornødenheds- og Luxus-Gjenstande. Nogle Enkelte dristede sig videre til Harzen eller Sachsisk Schveitz, de gode Fodgængere vel endog til det rigtige Schveitz og Stipendiaterne blandt de Studerende og Kunstnerne helt ned til Italien, men faa vare de Udvalgte blandt Privatfolk, som havde seet Peterskirkens Kuppel eller indaandet Orangeluften i Sorrent, og maaske endnu færre de, der havde været i London eller i Skotland. England var dengang som en lukket Bog for os; de Englændere, vi havde seet her, havde ikke gjort noget tiltrækkende Indtryk paa os, deres Sprog og Literatur var os fremmed i hin tyske Periode, og at indlede Handel og Samkvem med dem, der havde »stjaalet vor Flaade«, — nej det var ikke tiltalende. Derfor lode vi det Folk og det Land, der nu er rykket os saa nær og er bleven vor naturligste Forbundne, skjøtte

sig selv, indtil vi endelig fik Øjnene op for dets Betydning for os.

Men om man nu just ikke havde alle de Egen-skaber, der dengang udfordredes til at foretage en Udenlandsrejse, skulde man dog mene, at Datidens Kjøbenhavnere nok kunde rejse lidt omkring og se deres Fædreland. Det var dog ligesaa skjønt dengang som nu: Møens Klint var ligesaa hvid og stejl, Gribskov ligesaa grøn og storartet, Bregninge Kirke ligesaa høj og Himmelbjerget ligesaa majestætisk som nutildags. Men der er den lille Forskjel, at naar alle disse og mange andre af Landets skjønneste Punkter i vore Dage dog begynde at blive let tilgængelige, saa var dette ikke Tilfældet i hine Tider: de laa i deres ensomme Skjønhed og Majestæt, ukjendte mangen Gang af de nærmest Boende. Der gik vel dunkle Sagn, begrundede paa enkelte dristige Turisters Beretninger, om at Udsigten fra Himmelbjerget paa en August-Aften, naar Lyngen staaer i Blomster, var ganske henrivende, at Vesterhavet i Oprør var imponerende at betragte fra Bulbjerg, at Sandklitterne vare nogle kuriøse Tingester at se, at Liselund var et fortryllende Sted o. s. v., men Ingen vidste nogen rigtig Besked derom og Ingen gjorde Alvor af selv at undersøge Sagen. Og det er ej at undre sig over, da Adgangen til alle slige Steder var yderst besværlig og kostbar. Vort offentlige Befordringsvæsen var nemlig ikke rigtig godt dengang;

Dampen var først for nylig traadt i Menneskets Tjeneste, og vi gode Danske have aldrig været saa meget ivrige paa at tilegne os de nye Opfindelser. Et Dampskib havde vi vel Alle dengang i det Mindste seet, men om et Jernbanetog havde vi kun meget dunkle og uklare Forestillinger, hvilket da heller ikke var saa underligt, da den første egentlige Jernbane byggedes i England kun et Par Aar før den Tid, vi her tale om, nemlig i 1835. Man var altsaa henvist endnu ved det Lav 1839—40 til Sejlskibe og med Heste forspændte Vogne, og selv disse sidste lode dengang meget tilbage at ønske. De kjære gammeldags hvid- og rødmaledede stive Postvogne med Pindestole uden Fjedre sang vel paa deres sidste Vers, men viste sig dog af og til i mere afsides liggende Egne. De maatte vige Pladsen for de saakaldte Dagvogne: store Fjedervogne med Sæder til to eller tre Personer og trukne af to eller fire Heste; de løb regelmæssig en eller to Gange ugentlig mellem Kjøbenhavn og de fleste Kjøbstæder. Det var en meget god Befordring, der kunde, som vi vide af Carl Bernhards Noveller, have en vis romantisk Tiltrækning, men de vare dog i Regelen kun beregnede paa og benyttede af dem, der absolut skulde befordres fra et Sted til et andet, som Handlende, Forretningsmænd, ferierende Skolebørn o. s. v. At gjøre Lystture til fjerne Steder pr. Dagvogn faldt vel neppe Nogen ind, det var baade for dyrt og for langsomt. Endnu mindre egnede

sig hertil de store lukkede Diligencer, der dengang begyndte at sættes i Gang paa Hovedruterne, skjøndt de ved deres storslagne Fremtræden tildroge sig megen Opmærksomhed. Det var intet ringe Syn at se den store dobbelte Karret med de fire Brune og den røde Kudsk og ligesaa røde Konduktør med et vældigt Skrald svinge ud af Postgaarden og i stærkt Trav gjennemfare Kjøbmagergade og Vimmelskaftet og saa videre ud af Vesterport. Der var helt livligt om Aftenen paa Postgaarden, naar der var 15—16 Rejsende med Posten og der udfordredes et Par Bivogne: hvilken Tummel, hvilken Forvirring, hvilken Kommanderen for at faa alle disse Mennesker anbragte i de respektive Vogne; ja der var saamæn ligesaa travlt som nu Kl. 7 om Aftener, ude paa Banegaarden. Det er et Spørgsmaal, der mangen Gang falder os Ældre ind, naar vi se de Hundreder og atter Hundreder, der nu daglig ile afsted med Jernbaner og Dampskibe: hvordan man dog egentlig bar sig ad i vor Ungdom, da der hverken var det ene eller det andet af disse Befordringsmidler? Det eneste tænkelige Svar herpaa er, at man slet ikke bar sig ad paa nogen Maade med at rejse, man blev rolig hvor man var. Tvang Nøden En til at rejse et eller andet Sted hen, ja saa maatte man finde sig i sin Skjæbne og tage Befordringen og Forplejningen undervejs i de gruelige Gjæstgivergaarde og Kroer, som den faldt, men for Lyst rejste man sjelden undtagen for at besøge en

rigtig god Ven. Det kunde maaske interessere de Unge at høre, hvorledes deres Fædre rejste, og det vilde da være Synd at forholde dem et Par Træk af Datidens Rejseliv. Hør da, hvorledes man ved Sommertide rejste fra Kjøbenhavn til Viborg.

Tirsdag Middag Kl. 12 den 25de Juli i Herrens Aar 1837 laa Jahnsens Paket færdig til at afgaa til Aarhus. Passagererne havde Dagen forud sendt deres Bagage og Rejsegods ud til Skibet og havde selv at indfinde sig paa Toldboden paa bemeldte Dag Kl. 11¹/₂, til hvilken Tid Baade laa parate til at transportere os ud til den lille Jagt, der laa sejlklar ude i Renden. Hvilken Travlhed dog for at faa os Alle, Mænd og Kvinder, Voxne og Børn, Christne og Jøder vel ombord i den ingenlunde svage Kuling; hvor bævede vore Hjerter ved at se, at den samme vældige Bølge, der venligen hævede os op til Skibet, netop til samme Tid lod dette sænke sig i Dybet, saa at Baaden og Toppen af Jagtens Klyver kom i lige Linie med hinanden. Ingen af os turde vove Springet og vi maatte rolig vente i den lille Baad paa bedre Lejlighed. Omsider kom vi dog Alle lykkelig og vel ombord, men det tog lang Tid, da Rejseselskabet var stort; der var Skrædder J. og Guldsmed F. og flere andre Ligesindede, der skulde til Mærkedet i Aarhus med deres Varer; der var Kandidat G. og Student R. og flere Skoledisciple, som skulde tilbringe Sommerferien i Jylland; der var baade ældre og yngre Da-

mer og en Overflødighed af søde smaa Børn, Alle med det forjættede Jylland som Maal for deres Stræben. Kort sagt, vi vare henved 30 Passagerer ombord i den lille Jagt, der i det Højeste kunde akkommodere 10 Personer nogenledes vel. Dog, Vejret var godt, Vinden gunstig, Humøret prægtigt, Sindet ungdommeligt, — — og hvad gjør det saa, om man er en Snes Stykker for mange? det gjør det Hele jo endnu morsommere! For en frisk Brise sejlede vi op ad Sundet og naaede Kronborg allerede Kl. 6. Tiden var gaaet herligt med Passiaren, Observeren af de Medrejsende, Gisninger om hvem de vel kunde være, Beundren af de dejlige Kyster, og et to Gange gjentaget kraftigt Angreb paa den fra Hjemmet medbragte velforsynede Madkurv, hvis Indhold syntes allerede at svinde paa en ængstende Maade. 5 dejlige Torsk, som det efter nogen Tingen lykkedes os at købe for 24 Skilling af en forbisejlende Fiskerbaad, vare derfor en velkommen Forøgelse af vore Spisevarer og ydede os et delikat Aftensmaaltid, da vi passerede Gilleleje. Da Mørket faldt paa, lejrede vi Herrer os paa Dækket og overlode den lille Kahyt til Damerne. Vi slumrede snart ind i den salige Bevidsthed om næste Morgen at skulle se Aarhus. Men her gjorde vi Regning uden Vært; henad Natten slog Vinden om, og en heftig Vestenstorm blæste op med svære Byger. Det var umuligt at være paa Dækket, men

ligesaa umuligt at være i Kahytten, dels paa Grund af Kvindernes dybe Neglige, dels paa Grund af den her udbrudte Søsøge, der allerede havde grebet voldsomt om sig. Stillingen var fortvivlet og blev det endnu mere ved Udsigten til at skulle tilbringe den hele Dag og maaske næste Nat paa Søen. Det var en sand Velgjerning i denne Vaande selv at blive søsyg og derved miste Sandsen for alt jordisk Velvære. Man lod nu staa til, ligegyldig om det blæste eller regnede, ja om Skibet skulde gaa under i det forfærdelige Brag. Efter Middag blev det pludselig stille og Solskin, og et nyt Liv begyndte at røre sig paa Skuden. Det første Spørgsmaal fra de atter opstandne 30 Passagerer var om Mad og Drikke, The, Kaffe, Øl, Smørrebrød, Suppe, Kjød o. s. v., men det viste sig til almindelig Rædsel, at Skibets Beholdning af slige Varer var udtømt, før de Halve havde faaet noget. Priserne begyndte allerede at stige paa en foruroligende Maade: en salt Sild kostede 10 Skilling, et Stykke Rugbrød 2 Skilling o. s. v. Hvilken Trøst derfor, da Kaptainen gav Haab om, at vi kunde naa Aarhus endnu samme Aften, hvilket ogsaa lykkedes. Efter 36 Timers Sejlads landede vi i Aarhus Onsdag Nat Kl. 12^{1/2}, og det overlodes nu til Enhver at skaffe sig Tag over Hovedet, hvilket just ikke var saa lige en Sag. Torsdag Morgen kunde man da komme igjen at faa sin Bagage, der blev underkastet et meget

skarpt Toldeftersyn til stor Sorg for Enkelte. Saa gjaldt det at faa lejet en Vogn til Viborg, hvor vi endelig ankom dødtrætte Torsdag Aften den 27de Juli!

Hvor er dog Alt forandret fra 37 til 73? Rejsen nutildags fra Kjøbenhavn til Viborg kan jo beskrives med et Par Ord: vi gik ombord i Dampskibet »Kjøbenhavn« sidste Tirsdag Aften Kl. 7, drak en Kop The og gik derpaa til Ro i vor lille Kahyt, for næste Morgen at vaagne i Aarhus og gaa med første Tog til Viborg! Det er det Hele!

I nogle ungdommelige Dagbogs-Optegnelser finder jeg en Beretning om en anden Udflugt: Maalet var et andet, Befordringen en anden, men Besværlighederne de samme. Turen gik denne Gang til det gamle Nakskov paa Vestkysten af Lolland, og Befordringen var Pakkeposten. Denne svarede til hvad vi nutildags kalde Gods- og Persontog $\varnothing$: en Befordring, hvor det døde Gods i Kasser og Kister behandles med den største Varsomhed og hvor intet Hensyn tages til den levende Fragt, med mindre den bestaaer af Svin eller andre levende Kreaturer. Hver Tirsdag Kl. 6 afgik fra Postgaarden et Pakkeposttog til Lolland, og Tirsdag den 27de Juli 1841 faldt det i min og Onkel M.'s Lod at dele dets vxlende Skjæbner baade paa Jordens tørre og Havets vaade Element. Der var Liv paa Postgaarden den Eftermiddag, da der var meget Gods og

mange Passagerer, og der udfordredes hele Postpersonalets Rutine og Dygtighed til at faa Toget ordnet til Afgang. Endelig var Alt istand og paa det sjette Slag af Uhret kjørte den første Gods-Pakkevogn ud af Porten, fulgt af den anden, tredie, fjerde og femte, alle omhyggelig tildækkede med vandtætte Presenninger. Saa slog Kudsken paa den første store aabne Passagervogn et vældigt Knald ud over de fire utaalmodige Brune og nu gik det i en flink Trav ud af Gaarden, baade med Hovedvognen og de to mindre Bivogne. Udsigterne vare just ikke de bedste: $14\frac{1}{2}$ Mil skulde tilbagelægges i Sommernatten, hvilket jo endda kunde gaa an, hvis Vejret blot havde været gunstigt, men det var en kold Blæst og truede med Regn. Det blev da ogsaa en skrækkelig Nat: det dryppede i Frederiksberggade, regnede ved Taastrup, øsede i Kjøge og kom ned i Spande ved Vordingborg. Og saa havde vi en rigtig Sydvest lige i Ansigtet; det blæste godt ved Korporalskroen, stormede ved Rønede, var en Orkan ved Masnedsunds Færgegaard. »Jeg glemmer aldrig den Rejse« fra Kjøbenhavn til Vordingborg, hvor vi endelig ankom forfrosne og gjenneblødte den næste Morgen Klokken 9, for paa Færgegaarden at modtages med den glædelige Underretning, at Færgen ikke kunde gaa over, før Vejret bedagede sig. Denne ufrivillige Hvile var dog ret tjenlig for os Gods-Passagerer, der ikke

havde været tildækkede med Presenninger. Vi trak saa meget af det vaade Tøj af, som Velanstændigheden nogenlunde vilde tillade i blandet Selskab, og hvilede os i Senge, paa Sofaer og Stole eller paa det bare Gulv, medens Tøjet tørredes. Henad Eftermiddagen vaagnede man igjen, iførte sig det klamme Tøj og gjorde sig tilgode med lidt Varmt, forsaavidt Ens Rejsepenge ikke allerede vare medgaaede i den lange Nat. Det stormede endnu lige vildt og der var ingen Udsigt til Overfart for det Første; man søgte derfor at forkorte sig Tiden ved Kortspil, Dands og sceniske Præstationer. Henad Aften søgte man atter med et fortvivlet Hjerte et Hvilested og nød en kort Hvile til Kl. 2, da det pludselig hed, at nu vilde man forsøge det med »Kragejollen«. Gods og Passagerer læssedes nu i den gyngende Baad og efter et Par Timers Buldren om paa det oprørte Hav landsattes vi i god Behold ved Gaabense. Her læssedes vi atter paa Vogne og nu sneglede vi afsted til Nykjøbing, atter over Færgen, atter paa Vogn, og kom da endelig Torsdag Eftermiddag Klokken 6 efter 48 Timers besværlig Omflakken til det kjære Nakskov!

Se, saaledes rejste man for 30 Aar siden; det var meget poetisk, men ikke altid meget komfortabelt. Lader os derfor ikke utaalmodig klage, naar vi nu paa tre Timer kunne komme tørt og

godt til Korsør eller Vordingborg, men altid vel erindre, hvor uendelig vi ere fremskredne ogsaa med Hensyn til Befordringsvæsenet i den sidste Menneskealder!

IV. Politiske og religiøse Tilstande. — Kunst og Videnskab. — Forskjellige sociale Forhold.

Biskop Fogtman talte i sin netop for en Menneskealder siden meget brugte Religions-Lærebog blandt meget Andet ogsaa om Menneskets Perfektibilitet eller Evne til bestandig at udvikle sig til en større Fuldkommenhed. Det er nu vistnok en herlig Egenskab hos Mennesket, — som det forresten vel har tilfælles med Dyret, — at det baade kan og vil blive fuldkomnere og fuldkomnere, og det er vel navnlig denne Evne, der fylder Menneskets Sjæl med en Længsel efter en højere og bedre Tilværelse. Men denne Tragten efter noget Bedre og Fuldkomnere har ogsaa den Skyggeside, at man aldrig er tilfreds med det Nærværende, selv om det netop har givet os det, vi hidtil saa længselsfuldt tragtede efter. Ethvert tilbagelagt Stadium i vor Udvikling synes os derfor saa barnligt

og naivt, og vi begribe ikke, at vi nogensinde kunne have sat al vor Hu til Noget, der nu synes os saa ubetydeligt. Den unge Student, der kun higer efter at blive indkaldt til anden Examen, kan ikke forstaa, at kun for faa Aar siden al hans Tragten var at faa saadan en brun Trøje med blanke Knapper som Carl G. altid havde paa til Bal; den ældre affægs Mand, der sidder og gotter sig med et Fad Flensborg-Østers og en Flaske Nuit-Bourgogne og kunde ønske at blive siddende saaledes i Ro og Mag til evig Tid, undrer sig ved at høre om, hvorledes han engang aldrig havde Ro paa sig og ofte forglemte selv sin Middagsmad blot for at kunne opfange et Glimt af den fortryllende lille Frederikke F., naar hun viste sig ved Vinduet nede i Badstuestræde mellem 1 og 3.

Hvad vi bemærke i Individets Liv — og det ej alene hvor Talen er om det Smaa og Periferiske, men selv hvor det drejer sig om det Højeste og mest Centrale —, det gjenfinde vi ogsaa i det store endnu mere komplicerede Individs, i Statens Liv. Man kan paa et senere Tidspunkt ikke forstaa, at der til en tidligere Tid, maaske endog kun faa Aar tidligere, kunde være en saa voldsom Brydning og Kamp for at erhverve det, der nu synes enhver Borgers naturlige Ret, uden hvilken han ikke kunde tænkes at leve, ja som nu synes saa tilvant og naturligt, at man allerede er halv kjed deraf og blot længes efter en endnu mere fuldkom-

men Tilstand, for hvis Opnaaelse man nu atter befinder sig i en heftig Kamp, beredt paa at sætte Alt paa Spil derfor.

Disse almindelige Betragtninger kunne vist finde nogen Anvendelse paa vort kjære lille Fædreland, naar man i 1873 tænker paa de politiske Forhold i dets Hovedstad for en Menneskealder siden, det vil sige ved det Lav 1839—40. Der var paa hin Tid et politisk Liv og Røre, som vel kun sjelden tilforn; der var en Higen efter at kaste et besværligt Aag af og aande frit og let, som gjennemtrængte hele den aandelig udviklede Del af Nationen, og fandt sine Talsmænd ogsaa blandt de Ældre og Modnere, men dog især kom til Udbrud blandt de unge Studerende. Den hele Bevægelse var saa naturlig og berettiget og holdtes altid indenfor Lovlighedens Grændser, men Kampen var dog heftig og langvarig og mangan Gang bitter, — og det Altsammen for at naa borgerlige Goder, som nu i dette Øjeblik synes os saa naturlige, at man neppe kan tænke sig en Tid, da man ikke havde dem, eftersom man i dem kun seer den første Grundvold for langt mere udvidede politiske Rettigheder.

De urolige Bølger, der i 1830 væltede sig fra Frankrig ind over hele Europa, naaede ogsaa de danske Strande. Selv det fredelige danske Folk, der boede trygt under den oldenborgske Kongestammes milde Scepter, begyndte at føle Frihedslængsler;

man vilde dog gjerne i det Mindste have Ret til at tale lidt med om de Sager, der angik hele Folkets Velfærd, selv om man ikke fik nogen afgjørende Indflydelse paa dem; man vilde dog i det Mindste adspørges om sin Mening og have Lov til at give gode Raad, der jo altid ere dyre. Folkets Fader lyttede til sine Børns Ønsker og gav dem i 1834 en Provinsialstænder-Institution. Mænd af de forskjellige Stænder, baade Adel og Gejstlighed, Borgere og Bønder, som Tilfældet var i Hertugdømmerne, eller af de forskjellige bosiddende Klasser i Kjøbstæder eller paa Landet, som i Kongeriget, tildels valgte af Kongen selv, samledes paa fire forskjellige Steder i Riget, for under en kongelig Kommissarius's Vejledning at drøfte de af Regjeringen forelagte Lovforslag og de af Medlemmerne selv indbragte Petitioner. Her kunde man nu ret frit udtale sin Mening for lukkede Døre og fik saa, naar man næste Aar kom sammen igjen, Besked om, hvorfor Regjeringen i Regelen ikke havde kunnet tage noget Hensyn til de af Stænderne yttrede Meninger og Ønsker. Den Jubel, hvormed man havde hilset Stænder-Institutionen som et Middel til at skaffe Folket dets naturlige borgerlige Rettigheder, forstummede snart, da man saa, at Regjeringen vel tillod Folket at give gode Raad, men ikke følte nogen Trang til at følge dem, og ofte endog gav bittre og afvisende Svar paa de ærbødigt fremsatte Ønsker. Den Lovprisning, der

skriftlig og mundtlig, offentlig og privat, blev den gode gamle Konge til Del for hans faderlige Gave, vendte sig snart til den modsatte Side og forvandles til bitter Udfald mod ham og hadske Angreb paa det Bestaaende og dets Hævdere: Kongen og hans Raadgivere. Giv et Barn en nyttig og god Ting, og det bliver ofte mistrøstigt og gnavent, fordi det havde ventet noget Andet og Bedre! Se, saaledes gik det med det danske Barn: af Misfornejelse over ikke at have faaet Alt hvad det ønskede og haabede, blev det gnavent og vrantent mod sin gamle Fader, der med Sorg maatte føle, at det tidligere Kjærlighedsforhold stærkt kjølnedes fra det Øjeblik, da han troede at have imødekommet sit kjære Barns Ønsker. Da lukkede han uventet sine Øjne den 3die Decbr. 1839, og den intelligente Kronprinds, hvem man tilskøv en væsentlig Andel i Norges frie Konstitution, besteg Thronen. Intet Under, at der da blev Røre i Tingene; nu var jo Øjeblikket kommen, da alle Ungdomsdrømmerier og Manddomsforhaabninger skulde iføre sig en virkelig legemlig Skikkelse; nu eller aldrig maatte Baandet løsnes, der syntes Aar for Aar at blive mere trykkende. Den gamle Konge var da heller neppe kold, før Studenterne samledes til et varmt Møde i Hotel d'Angleterres store Sal, hvor Datidens Koryfæer, Mændene med de forunderlig store Gaver, Lehmann og Monrad o. A., i begejstrede Ord vidste at skildre Øjeblikkets store Betydning for

Folk og Fædreland. En Adresse til den unge Konge antoges med overvejende Majoritet og overbragtes den næste Dag, og hermed var Signalet givet til en sand Adressestorm over den ulykkelige Konge, der imidlertid vidste med Værdighed at svare paa alle Henvendelser. Det var som om der var pludselig optændt en Ild i det hele Land, selv de Lunkne vare nu blevne varme: alle Stæder og Byer, alle Autoriteter og Samfund, Gejstlige og Lægfolk, Militære og Civile, Handlende og Videnskabsmænd, Kunstnere og Haandværkere o. s. v., Alle vilde de udtrykke for Kongen det Haab, de satte til ham, om nu med eet Slag at faa alle de gamle Onder afhjulpne og de gamle Baand løste, at nu en Frihedens Morgenrøde maatte gaa op over Danmark. Og hvad var det saa man talede og skrev om, kæmpede og led for? Hvad var Indholdet af alle de utallige Petitioner og Gjenstanden for Folkets almindelige Ønsker? Ja, man vil undre sig over at høre, at det, som man for nogle faa Aar siden kæmpede saa varmt for og maatte sætte alle Kræfter i Bevægelse for at opnaa, var ikke Andet end de første almindelige store Borgerrettigheder i ethvert civiliseret Land, nemlig: en lovlig Berettigelse for Folket til at have en afgjørende Stemme med ved Raadslagningen om dets Anliggender. Man forlangte »en Konstitution«, med hvilket Navn man i hine Tider betegnede en fri Forfatning. Tiden var ikke endnu kommen til, at en saadan skulde

gives Folket i en fuldstøbt Form som et afrundet Hele, — dette var den fuldmodne Frugt, som det store Aar 1848 rystede ned i det længselsfuldt ventende Folks Skjød. Et Udkast til en fuldt udarbejdet konstitutionel Forfatning laa maaske nok i Manuskript i en og anden dristig ung Politikers Skuffe eller som en udviklet Tanke i hans klare Hoved, men der var ingen Udsigt til en pludselig Omvæltning af den bestaaende Forfatning, der endnu var saa ung og uprøvet. Det gjaldt derfor mere for Øjeblikket at lappe lidt paa denne og faa de mest skrigende Mangler afhjulpne og de mest paa-trængende Forbedringer indførte. Man androg gjentagende paa at faa en Forandring tilvejebragt i Ständerforfatningens ydre Apparat, ved at faa de forskjellige Provindsialforsamlinger gjorde til en eneste Rigsforsamling, saa at man istedetfor at sprede Kræfterne og lamme det hele Maskineris Virksomhed kunde se Landets bedste Mænd virke i Forening. Man ønskede disse Folkerepræsentanters Forhandlinger førte offentlig istedetfor at man hidtil havde maattet nøjes med et kort af Regjeringen foranstaltet Udtog af dem, offentliggjort saa sent, at Interessen havde tabt sig derfor. Hvor naturlige og berettigede end disse Folkets Ønsker maatte synes, de bleve alligevel ikke bønørte.

Man blev dog ikke staaende ved disse Ønsker om Forandring af de ydre Former, man gik lige ind til Kjærnen af et Folks Delagtighed i sin egen

Styrelse, nemlig Fordringen paa Skattebevillingsret, det vil vel sige i Almindelighed: et Tilsyn med Statens Indtægter og Udgifter, som jo bedst kan udøves, naar ingen Skat kan paalægges eller indkræves, førend Folket har givet sit Minde dertil. Dette Ønske om Skattebevillingsret var vel ikke egentlig fremkaldt af Følelsen af haarde trykkende Skatter, thi disse vare efter Omstændighederne ret lempelige i Danmark i hine Tider, men snarere af Følelsen af en vis Umyndighed ved at blive holdt i Uvidenhed om, hvortil Landets Indtægter og de af dets Borgere ydede Skatter brugtes. Man havde en dunkel Mistanke om, at der enkelte Steder ruttedes vel meget med Statens Midler, og det var da ingen Hemmelighed, at enhver Ting kostede Staten det dobbelte af hvad den vilde koste en privat Mand. Man mente, og vist ikke med Urette, at der i mange Forhold og i mange Administrationsgrene, især i Militær-Etaterne, kunde indføres gjennemgribende Besparelser baade med Hensyn til Personel og Materiel; i alt Fald kunde den skatteydende Borger nok have Lyst til at se lidt detailleret Regnskab for de store Summer, der anvendtes til at holde Statsmaskineriet gaaende. Og saa begyndte man allerede i hine Tider at se lidt skævt til »Storbørgerne« : i den Tid: Kongen og Hoffet og dets Omgivelser. Borgeren og Bonden, som maatte leve yderst tarveligt for at faa Aarets smaa Indtægter til at slaa til, begyndte at undre sig over, hvorfor

de, der i Grunden ingen Nytte gjorde og ikke syntes at bestille meget, skulde leve i saadan Glands og Herlighed. Der hørttes Stemmer om gjennemgribende Indskrænkninger i Hofhusholdningen, som førtes paa Landets Regning. Skjøndt Landets Børn gjerne ønskede deres gamle Fader at have det rigtig godt, mente de dog, at der nok kunde spares lidt hist og her. Ingen troede, at salig Kong Frederik den Sjette ødte meget paa sig selv, nej han var tarvelig baade i Klæder og Mad og hele Leve- maade; man behøver blot at kaste et Blik paa hans Gingham-Paraply og hans Skrivepult, der opbevares paa Rosenborg, for at overbevises herom. Men derfor kunde der gjerne ødsles i den hele Hofholdning: der var jo en stor Mængde Hofembedsmænd, der alle skulde lønnes og saa oven i Kjøbet tildels bespises ved Hoffet; der var jo hver Dag en storartet Kogning og Brasning og Opdækning, og saa fortalte man endog, at de lode hente hele store Kurve fulde af Mad derfra til Familie og Venner! Og saa var der den store Kjøre- og den store Ridestald fulde af forskjellige Ottespand og kostelige Rideheste, og dertil udfordredes ikke alene Fourage, men Staldbetjente og Lakejer og Løbere og Beridere og Staldmestre af forskjellige Grader. De skulde alle lønnes og de skulde alle have Gratialer, og baade store og smaa Embedsmænd og Enker og Faderløse skulde have lidt Hjælp af Naadessekretariatet o. s. v. o. s. v. i det Uendelige! Se, det

var det, man gjerne vilde have standset lidt ved at faa Lov til at tale et Ord med om Landets Penge-sager. —

Der laa et hemmende Baand paa Trykkefriheden i Danmark for en Menneskealder siden. Denne Nød kom endda ikke saa meget fra selve Trykkefriheds-Anordningen af 27. Septbr. 1799: der maa jo dog selv i det frieste Land værnes om Rigets, Kongens, Regjeringens og den private Mands Ære, Frihed og Velfærd, om maaske endog ikke Misbrug af Pressen behøve at straffes med saa store Straffe som Tabet af Livet, Landsforvisning, Fængsel, betydelige Bøder o. s. v. Den i sig selv strenge og skarpe Trykkefrihedslov var imidlertid gjort endnu skarpere ved de i Tidens Løb udkomne forklarende og skærpene Tillægsbestemmelser, f. Ex. Plakaterne og Reskripterne af 1810, 1814 og 1837. Hvad der i hin Tid, hvorom vi her tale, især fandtes saa trykkende var Forbudet mod at optage politiske Efterretninger i Dagbladene, med mindre disse havde et særligt Privilegium derpaa; endvidere Tillægsstraffen til Fængsel og Bøder, at Forfatteren af en som lovstridig anseet Artikel blev sat under Censur for en kortere eller længere Aarrække eller maaske for Livstid; fremdeles det daglige pirrende Tilsyn med Pressen, at intet Dagblad eller periodisk Skrift eller Værk under 24 Ark turde omdeles eller forhandles uden først at være sendt til Eftersyn hos »Politiets Medhjælp«, der kunde tilbageholde et

Dagblad indtil 24 Timer og ganske undertrykke det eller stryge enkelte Dele deraf uden nogen videre Motivering og uden at lade Sagen gjøres afhængig ved Domstolene. Dog var maaske Plakaten af 1ste Novbr. 1837 den mest trykkende, idet dens første Paragraf bestemte, at om Domstolene end ikke mod den Paagjældendes Benægtelse turde dømme Forfatteren for Brud paa Loven, kunde de dog idømme ham en klækkelig Mulkt for »Mangel paa pligtskyldig Opmærksomhed«. Det var haarde Vilkaar, Pressen — og da ogsaa Dagspressen — virkede under i hine os saa nærliggende Tider. Trykket følte jo ikke, saa længe Nationen ikke var vaagnet til Erkjendelsen af Frihedens uskatterlige Gode, men da Vækkelsen skete og skete — som enhver Vækkelse — i urolige Tider, og da Gjæringen begyndte [og Tungen løstes, da mærkedes Trykket. Et Selskab havde dannet sig for at værne om Trykkefrihedens rette Brug og havde sin store Fortjeneste ved at vække Opmærksomheden for denne Friheds Gode og for den rette og værdige Benyttelse deraf. Ulykken var kun, at der var enkelte stridbare Medlemmer i dets Bestyrelse, hvilket bevirkede, at Opmærksomheden ofte droges fra dets egentlige Formaal og gavnlige Virksomhed hen til de evindelige Stridigheder i dets Midte. At det ukaldet opkastede sig til en Slags Censor fandt jo heller ikke Bifald allevegne og delte Pressen i forskjellige Lejre. Ondet laa langt dybere end at det

kunde læges ved Privatmænds forenede Bestræbelser, den hele Lovgivning maatte ændres; men dertil vare Udsigterne endnu i 1839 kun meget ringe og blev først lidt lysere ved Thronskiftet. Stønderforsamlingen, men imidlertid sukkede Pressen under det svære Aag: det ene Nummer af Oppositionsbladene beslaglagdes efter det andet, Pjecer og Flyveskrifter undertryktes, Forfatterne domfældtes til Fængsel og Bøder og sattes under Censur; baade Monrad og Claudius Rosenhoff og General-krigskommissær Neergaard kunde Intet lade trykke og udgive uden den betegnende Paaskrift paa Titelbladet: »Maa trykkes, Reiersen«. Det var først forbeholdt en senere Tid at forandre dette hele sørgelige Forhold. —

Af andre i hine Tider brændende Spørgsmaal, der drøftedes i Pressen og indbragtes til Behandling i Stønderforsamlingen, skal her kun nævnes Spørgsmaalene om Gavnligheden af almindelig Værnepligt, om Postvæsenets Forbedring og om Indførelsen af en ny Kommunalforfatning for Kjøbenhavn. Den sidste Gjenstand maatte navnlig ligge os Kjøbenhavnere særlig paa Hjerte og fandt jo ogsaa snart en for sin Tid ret heldig Afslutning. Af mere almindelig Interesse for hele Landet var derimod Tallotteriets Ophævelse. Den Indtægt, som Staten kunde have af denne Institution, var Blodpenge, hvis Udredelse af Folket medførte en almin-

delig Demoralisation baade i de lavere og højere Klasser, baade hos Arbejdsmanden, der lokket af gyldne Drømme bortspillede sin knappe Dagløn, medens Familien sultede, og hos den betroede Embedsmand, der laante af den offentlige Kasse, han havde i sit Værge, for at tilfredsstille sit Raseri og gjenvinde det Tabte. Vi have jo endnu stedse Lotterier nok, baade indenlandske og udenlandske, baade med Penge- og Vare-Gevinster, baade private og kongelige, og der er vel sagtens endnu dem, der paa denne Maade øde, hvad de bedre kunde have lagt til Side, men intet af vore nuværende Lotterier er dog saa fordærligt i sin Rod som Tallotteriet. Her var Anledning til hver Uge at kaste sine Smaaskillinger i det bundløse Dyb og Fristelse til at fordoble Indsatsen for at gjenvinde det Tabte. Hvem af os Ældre erindrere ikke den hele Scene, naar Lotteriet efter sin Tur blev trukket her i Kjøbenhavn hver tredie Tirsdag. En Estrade var oprejst foran et Hus i Raadhusstræde lige for Vandkunsten, og betrukket med rødt Klæde for at tildrage sig Opmærksomheden. Et Lykkehjul var opstillet paa den, hvori først nedlagdes de 90 hylsterbeklædte Nummere, hvorpaa en paa markskrigersk Vis udklædt Vaisenhusdreng førtes frem for med tilbundne Øjne at udtrække 5 af dem, medens Hjulet svingedes rundt mellem hvert Træk og den højre Haand pligtskyldigst visttes frem for at bevise dens Tomhed før Trækket. Hvilken Dødsstilhed i

den store Forsamling, der bevogtedes af Militær og Politi, naar det udtrukne Nummer oprulledes og fremvistes; hvilken Sorg og Græmmelse var at finde i mangt et skuffet Hjerte, naar den sidste Udsigt var spærret og maaske endog Tanken om Selvmord begyndte at røre sig; hvilken triumferende Glæde var at læse i dens Ansigt, der fik to, ja maaske endog tre af sine Nummere udtrukne. Det var en hel Mani hos Mange at spille i Tallotteriet: den Rige gjorde det for Piringens Skyld, den Fattige for paa en let Maade at blive rig. Enkelte studerede den hele Sag og mente ved Hjælp af hundredaarige Trækningslister at kunne anstille en Sandsynlighedsberegning over hvilke Nummere der maatte komme, og besatte dem højere og højere, indtil de kom eller — han selv blev sat i Tugthuset. Andre, og det vel de Fleste, lode Skjebnen raade, og den var altid villig til at forsyne med Nummere. Naar man gik med Tallotteriet i Tankerne, saa man Nummere allevegne: man læste dem i Skyernes særegne Dannelse, man tog dem af det tilfældige Antal af en Flok Køer paa Marken eller af Knapperne paa en Vens Kjole. Dog vare især Drømme velkomne til at forsyne En med det fornødne Stof: man saa enten ganske tydelig to eller tre Nummere for sine Øjne eller man saa et Hus, hvis Gade-nummer og Vindues-Tal da tjente som Vejleder, eller man sluttede fra Drømmegjenstandene til de Tal, som de nødvendig maatte antyde. Lykkelig

den, der som jeg allerede i sin Barndom væntes af med disse evige Nummer-Drømmerier baade ved Nat og ved Dag, og tidlig fik Afsky for det fristende Lotterispil. Jeg drømte, at jeg ved Indgangen til Frederiksberghave saa den gamle Konge lege med Svanerne inde paa Græsplænerne. Jeg vilde ind og lege med, men ved de to store Træer stode to gallonerede »Schweitzere«, hver med to Ildtænger i Hænderne, og truede med at klemme mig tildøde. (Jeg havde nemlig Aftenen før brændt mig paa et Strygejern.) Se, her var et Æmne for Lotterinummere: to Schweitzere, og to Ildtænger hver betød 2; deres samlede Ben var 12; Kongens Alder 49; altsaa 2—12—49. Heldigvis havde jeg 50 Skilling til at besætte Udtræk, Amber og Terne med, og var sikker paa næste Tirsdag Eftermiddag ved Trækningen i Vandsbæk at blive Ejer af mindst 10 Rd. Hvor længtes jeg Dag og Nat efter Postens Komme og hvor skuffet blev jeg, da slet intet af Nummerne kom. Dog skaffedes ved Laan et Beløb igjen tilveje til at fornye Forsøget ved Trækningen i Altona, men — samme Resultat. Nu maatte min kjære Pibe med Hjortetakken og den grønne Slange sælges for at forsøge Lykken tredie Gang. Hvor bankede det lille Hjerte nede paa Vandkunsten, medens Lotterimanden famlede med de af Drengen udtrukne Tal, og hvor brast det, da intet af mine Nummere kom! Det skulde være sidste Gang jeg saaledes lod mig narre! Andre gik

det dog langt værre, og Skandalen blev tilsidst saa aabenbar, at Regjeringen maatte lytte til de Røster, der gjorde sig gjældende mod dette Hasardspil. Dog endnu i 1840, da den lyse Tid var begyndt, kunde man kun trøste Stænderne med, at man vilde gjøre noget i denne Retning, naar man i sin Tid kunde faa det ved Lotteriet indkommende Beløb dækket ved en Forhøjelse af Afgiften paa Brændevin!!

Disse Spørgsmaal vare i hin Tid brændende, de ere nu kolde, Futstoffet er taget bort, thi de ere alle besvarede til Gunst for Folket. Vi have nu Alt hvad vi dengang længtes efter og kæmpede for. Der er nu een Forsamling af Landets udvalgte Mænd for det hele Rige, og deres Forhandlinger ere offentlige; Enhver kan gaa op at høre derpaa i Ro og Mag, naar han kun vil afholde sig fra at give sin egen Mening tilkjende. Vi have i Stedet for raadgivende Stænder en lovgivende Forsamling valgt paa den bredeste Basis og med Ret til at tale med om hver eneste Skilling, der føres til Indtægt og Udgift i Statsregnskabet. Vi have faaet en fri Kommunalforfatning for Kjøbenhavn og almindelig Værnepligt for hele Landet, vi have faaet Postvæsenet forbedret og Laugsvæsenet afskaffet. Der er givet os en ved Grundloven sikkert Trykkefrihed og Tallotteriet er afskaffet o. s. v. Kort sagt, Alt hvad vi Ældre i 1839 kæmpede for som et Folks bedste og herligste Ejendom er givet os i fuldt Maal,

Ere vi Kjøbenhavnere da nu fornøjede? Eller vender ikke mangan Gang netop nu for Øjeblikket vor Tanke med et vemodigt Suk tilbage til hine »gode gamle Tider«? Se vi dog ikke sommetider langt mere end vi ønske af lange Referater om kjedelige Forhandlinger om Smaating? Ønske vi ikke undertiden, at vi heller havde een eneste dygtig Mand til at skrive os en fornuftig Lov end hundrede Lovgivere, der alle ville have deres Andel i den? Vilde Mangan af os ikke i dette Øjeblik give lidt til, at der var sikkert Kjøbenhavn og Kjøbstæderne og de store Landejendomsbesiddere et vist Antal Pladser i vor Rigsforsamling, ligesom i de gamle Stænder? Trues vi Ikke-Agerdyrkere dog ikke ofte af et svært Greb i vore smaa Pengeposer netop ved den Skattebevillingsret, som vi i sin Tid saa længselsfuldt begjerede? Faa vi bedre Støvler efter Laugsvæsenets Afskaffelse og bedre Soldater efter den almindelige Værnepligts Indførelse? o. s. v. o. s. v. Nej, Tilstanden er ikke i Alt bleven saa lys og paradisisk, som vi i vor Ungdom drømte os; det er Altsammen Forfængelighed! Men dog se vi med Stolthed op paa den Bygning, vi have været med at lægge Grundvolden til og ville ikke tillade en Sten af den at blive rørt af en vanhellig, nedbrydende Haand. Der er dog en himmelvid Forskjel paa det danske Folk nu og for en Menneskealder siden. Det var sandt hvad Frihedens Talsmænd dengang paastode, men som man fra den modsatte

Side stemplede som upassende Opposition og illoyal Mistillid til Kongen, at det rette Forhold mellem Konge og Folk kun fremkommer ved at de begge staa frit overfor hinanden. Det var sandt hvad hine Mænd med det uhildede Blik lærte os Yngre, at Frihed er den nødvendige Grundvold for al aandelig og materiel Udvikling. Det har vist sig velbegrunder, hvad Folkets Ledere erklærede, at Folkets Deltagelse i Lovgivningen og Finantsernes Styrelse vilde bidrage til Afskaffelsen af mange Misbrug, en bedre Brug af Stadens Midler og en lykkelig Udvikling af alle gode Kræfter. Folket er dog nu vaagnet til Bevidsthed om sin naturlige Ret og vil ikke tillade Nogen at antaste den. Ingen turde dog i vor Tid offentlig foreslaa Laugsvæsenets Gjenindførelse og begrunde det med, at »som man ikke holder flere Kreaturer paa sin Mark end der kunne finde deres Føde der, saaledes bør der i enhver By normeres et vist Antal Bagere, Skomagere o. s. v. netop til Byens Behov«, eller erklære Petitioner fra alle Klasser af Folket om Borttagelse af trykkende Indskrænkninger for »Uting, der burde brændes«. Ve den, der nu vovede at kalde Trykkefriheden »et Onde, hvis Tryk Nationen ønsker afhjulpet«, og ve selv den mest folkelige Gejstlige, der nu i Adresse-Avisen vilde opfordre Folket til at underskrive en Petition om Absolutismens Gjenindførelse. (cfr. Stændertidenden og Adresse-Avisen 1839—40). Og et stort Fremskridt er det dog, at ikke Folkets

aandrigste, dygtigste og hæderligste Mænd af Regeringen nutildags befales til at skulle bruge al deres overlegne Dygtighed til at opponere mod Forslag om Fremskridt, som de i deres Hjerte kun kunne finde naturlige og berettigede.

Det danske Folk er nu i sin Helhed vaagnet til Bevidsthed om et Folks Rettigheder. Det har endnu sine Førere, sine Ledere, sine Koryfæer, men disse udtale dog kun hvad der rører sig i Folket og have kun forsaavidt nogen Berettigelse, som de give den i Folket boende Anskuelse et bestemt Præg. Det var anderledes for en Menneskealder siden; da toge vi Andre vore Ledere paa Ordet og fulgte den Fane, de opløftede. Mændene med det klare Blik og den frie Tanke, som Hvidt, Clausen, Schouw, Ussing, David, Drewsen, og blandt de Yngre: Mønrad, Lehmann, Grüne, Rosenhoff o. A., de maatte atter og atter søge at opklare Folkets Syn og vække dets slumrende Kraft, og saa fulgte vi Andre med, eftersom vi fik Søvnens gnedne af Øjnene. Det viste sig da ogsaa ved de i 1840 til Stænderne indgivne, med Tusinder af Underskrifter forsynede Petitioner, at Folket var begyndt at vaagne. Intet Under, at det derfor følte sig i en stor Taknemligheds-Gjæld til sine uforfærdede Ledere og søgte Lejlighed til at afbetale den. Derfor overrakte den 22de April 1839 Algreen-Ussing en prægtig Guldpokal fra »erkjendtlige og fædrelandssindede Medborgere«, derfor hædredes Drewsen og Schouw

og Flere ved Festmaaltider efter deres Hjemkomst fra Stænderne i 1840.

Det danske Folk var vaagnet til Bevidsthed som Folk, og det tilmed som et dansk Folk, der har en egen dansk Ejendommelighed og en særegen Rolle at spille blandt Nationerne. Den nationale Følelse, der navnlig i 1848 fik et saa mægtigt Stød fremad, var allerede begyndt at vaagne i Trediverne. Det holdt haardt at få vore Øjne aabnede for Faren fra Tydskland: vi havde indsugtet for megen tydsk Lærdom fra vor Ungdom, vi elskede tydsk Sprog, tydsk Digtekunst, tydsk Musik, tydsk Viden-skabelighed o. s. v., fordi vi ikke kjendte noget Andet og Bedre, men dog begyndte det at gaa op for os, at Dansk nok passede sig bedst for Danske. Stemmer rejste sig fra det stakkels fortydskede Slesvig, der saa sit danske Modersmaal forkuet og fortrængt i Skole og Kirke og Retssal, og disse Stemmer fandt Gjenlyd i hele Landet, dog især i Kjøbenhavn. De liberale Ledere bleve ogsaa den nationale Sags Talsmænd, og derfor skulle deres Navne endnu mere holdes i Ære, fordi det var dem, der først lærte os at sætte Pris paa at være Danske. Saaledes blev Spiren til al vor nuværende Frihed og vort nationale Sindelag lagt netop for en Menneskealder siden!

Skulde ikke noget Lignende ogsaa kunne siges

at være Tilfældet, naar Talen er om vore religiøse Tilstande. Blev ikke Spiren til vor nuværende Religionsfrihed og vor Tids religiøse Røre lagt netop for en Menneskealder siden, eller om ogsaa det første Sædekorn dertil allerede var udsaaet noget tidligere i dette Aarhundrede, var det dog ikke som om det skød sine første Blade netop i hin Tid, vi her tænke paa? Det danske Folk er i sin dybeste Grund et gudsfrygtigt Folk: selv med al den Lethed, der viser sig paa Overfladen, er der dog en vis Alvor i Hjertet; om ogsaa det egentlig specifik Christelige her som alle Steder bliver dunkelt for den store Mængde af Navnechristne, saa er der dog en almindelig Trang til at overgive sin Sag i den himmelske Herres Haand og en vis ubestemt Glæde over Christnavnet, som om der dog maa være nogen Velsignelse knyttet til at være døbt i den treenige Guds Navn. Men en saadan almindelig religiøs Stemning ytrer sig med forskjelligt Liv i de forskjellige Perioder: der er Tider som nu, hvor Livet slaaer i raske Slag, hvor de forskjellige Anskuelser staa skarpt overfor hverandre, hvor den ene Brydning afløser den anden, hvor kirkelige Spørgsmaal kunne spalte den hele Beholdning i forskjellige Lejre; og der er andre Tider, hvor Alt i det Mindste paa Overfladen synes saa dødt og roligt, hvor Menighedslivet synes slumret ind og al Interesse for det Kirkelige forsvunden; hvor der tilsyneladende hersker den dybeste Enighed, men kun

fordi en ligegyldig Kulde har bemægtiget sig Hjerterne. Det Sidste var vel for en Del Tilfældet i Kjøbenhavn for 30 til 40 Aar siden: der var kun meget faa Spor at finde af noget religiøst eller kirkeligt Liv og Røre, Alt var stille og tyst som i Graven. Et synligt christeligt Husliv var vel dengang en Sjeldenhed: Flid og Orden og Huslighed og Tugt og Ærbarhed vare vist ligesaa almindelige i den kjøbenhavnske Mellemstand dengang som noget andet Sted i Landet eller i Verden, men det egentlige christelige Moment i Huslivet var ikke kommen til sin Ret. Rationalismens Dødssøvn havde hvilet tungt over Landet et halvthundrede Aar; Dyd og Ærbarhed og Borgersind havde man ofte nok hørt tale om paa de hellige Steder, men kun meget lidt om en stakkels Synders eneste Frelse ved Christi Forsoningsdød. Frugten heraf var kjendelig nok baade i Hjemmet og i det ydre kirkelige Liv. Christi Navn nævnedes vel aldrig i det huslige Liv uden ved et pludseligt Udbrud af et forskrækket Hjerter; der taltes vel i det Hele sjelden eller aldrig i det daglige Liv om de hellige Ting, der holdtes ingen Husandagt og læstes saa at sige aldrig i den Hellige Skrift; Andagtsbøger vare faa og sjeldne, Bordbøn og Psalmesang ukjendte. Vilde Nogen have foreslaaet at læse til Bords eller ved en Samling af Husets Venner at synge en Psalme til Akkompagnement af Fortepianoet, vilde man have troet ham gaaet fra Sands og Samling eller i

det Mindste anseet ham for En af »de Hellige«. Thi med dette Navn stemplede man i hine Lige-gyldighedens Tider Enhver, der følte Trang til en større religiøs Tilfredsstillelse, end hvad det daglige Liv kunde skjenke, Enhver der holdt trolig fast ved Guds Hus og Ordet og Sakramenterne og ikke frygtede for at vidne for den store døde Mængde, at der behøves mere for at blive salig end Mad og Drikke og ydre Ærbarhed.

Hvor det christelige Hjerte og Husliv er saa tilbagetrængt, tør man ikke vente at finde mange Spor af christeligt Liv i det Ydre og Synlige. I en større By, hvor Enhvers særegne religiøse Trang kan blive særlig tilfredsstillet ved de forskjellige Prædikanter, afgiver Kirkebesøget altid en vis Maalestok for Trangen til at sysle med det Hellige. Kirkebesøget i Kjøbenhavn var derfor i hin Tid i Regelen sparsomt. Befolkningen var jo dengang vistnok betydelig mindre end nutildags, men der var dog altid 10—15000 Mennesker til hver Sognekirke. Der var imidlertid i Regelen altid Plads nok i Kirkerne og der følte aldrig nogen Trang til at forøge disses Tal. Ja, naar hin ærværdige Biskop med den ærefrygtindbydende Skikkelse i Slotskirken udlagde de christelige Lærdomme og fremtog Nyt og Gammelt af sin Forstands og sit Hjertes rige Forraad og ved sit forunderlige Kjendskab til det menneskelige Hjerte og sin rige christelige Erfaring og sin sjældne Veltalenhed vidste at trænge ind

gjennem Marv og Ben, eller naar Spang i Hel-
 liggejstes Kirke fængslede sine Tilhøreres Op-
 mærksomhed ved sit livlige Syn paa Christendom-
 men og sit flammende, blomstrende Sprog, eller
 naar den unge Katechet Paulli ved samme Kirke
 udøste sit Hjertes hele Mildhed og Kjærlighed og
 dulmede det sønderknuste Hjertes Sorg og Angst
 ved Evangeliets milde Trøst, — saa samlede der
 sig altid en talrig Skare af andægtige Tilhørere om
 dem. Og der var jo vel ogsaa andre af Kjøben-
 havns Præster, der dengang vidste at drage en
 Kreds til sig, En ved en mere lærd systematisk
 Udlægning af Ordet, en Anden ved en ham sær-
 egen populær Forkyndelse, men i sin Helhed var
 Kirkebesøget svagt i Kjøbenhavn; den hele dale-
 vende Slægt var ikke opdragen i den gode Skik at
 søge Herrens Hus paa Herrens Dag. Gik man saa
 derhen, saa var det da kun for at høre en Prædi-
 ken, eller rettere denne eller hin Prædikant; man
 havde ingen Ide om, at der var Andet at søge i
 Kirken eller at der er en særegen Velsignelse at
 finde i fælles Andagt, Bøn og Psalmesang. Hvis
 man var tilstede, overlod man til Drengchoret at
 svare Præsten paa hans Ønske til Menigheden og
 at sige Amen til hans Velsignelse; det var som om
 det slet ikke angik mig eller de Andre. Der var
 dengang — saa lidt som da endnu i vor Tid —
 nogen fælles Synds- eller Troesbekjendelse; Psalme-
 sangen var svag og kold som en naturlig Virkning

af den kolde Evangelisk-christelige Psalmebog og de alene brugte alvorlige Choralmelodier; saasnart Prædikenen var til Ende, skyndte de Fleste sig ud af Kirken uden engang at tage »Velsignelsen« med. Det er ikke underligt, at en saadan Kjølighed fra Menighedens Side maatte virke sløvende ind paa Præsterne, navnlig paa dem, der ikke turde glæde sig ved noget stort Kirkebesøg: en fuld Kirke giver Lyst til at prædike, en tom har netop den modsatte Virkning. Medens derfor nutildags en ung Kandidat næsten ingen Lejlighed kan finde i Kjøbenhavn til at øve sig i at prædike, var der i hin Tid hver eneste Søndag god Lejlighed dertil næsten i alle Byens Kirker. Saaledes prædikede Søndagen d. 28de Decbr. 1839 fire Kandidater og fem Studenter, og Søndagen d. 5te Octbr. s. A. syv Kandidater og fire Studenter!

Der var dengang ikke megen Trang til christelige Møder og Forsamlinger. Det var kun de saakaldte Hellige, der kunde ønske at samles med hverandre i et privat Hus til fælles Andagt, og saadanne Forsamlinger holdtes ogsaa en Tid ude ved Kalkbrænderiet under Lindbergs Ledelse. Vanskeligheden var imidlertid, at slige Møder vare forbudte og sprængtes af Politiet, hvis man ikke frivillig gav dem op af Frygt for Pøbelens Excesser. Politiet spillede dengang en vigtig Rolle paa det christelige Gebet og rakte en villig Haand til at tvinge Forældre til at faa deres Børn døbte i rette

Tid! Den christelige Stat mente nemlig at have samme Forpligtelse til at indpode det christelige Liv i sine Børn, som til at forsyne dem med verdslig Undervisning, selv om det kun kunde ske ved Anvendelse af Tvang, og selv højtbegavede, virkelig troende, christelige Mænd rakte i hine Tider villig deres Haand ud til at hjælpe Staten. Men her som altid fra de tidligste Tider gjorde Herren de Seende blinde og de Hørende døve, for at udføre sit evige Raad, thi netop i hin aandelige Tvangsperiode vaagnede det endnu slumrende Liv mange Steder til Bevidsthed, og Grundvolden lagdes til hvad senere skulde fremblomstre saa herlig. Grundtvig var endnu bestandig lyst i Band, men netop i hin Forfølgelsens Tid modnedes de gjærende Tanker for snart efter at bringe en saa forunderlig rig Høst af christeligt Liv, kirkeligt Røre, aandelig Glæde. — Bibellæsninger vare ukjendte eller rettere ude af Brug: man havde i en tidligere Periode prøvet at holde dem ved Aftentide i Kirken, men havde maattet opgive det tildels paa Grund af de Skandaler, de gave Anledning til. Missions- og Bibelsagen fandt kun megen liden Tilslutning dengang i Kjøbenhavn, og det Samme er vel for en Del Tilfældet endnu stedse; de nu saa talrig besøgte Møder af Venner af den indre og ydre Mission vilde slet ikke have passet for hin Tid eller fundet nogen Anklang, ligesom Pengebidragene til saadanne christelige Formaal kun vare sparsomme.

Ombæring til Salg af Hellige Skrifter i Husene og paa Skibene, der nu trives saa vel, kunde aldrig have været udført da; man vilde have haanet og udleet den, der vilde falbyde et Nyt Testament til Salg: man havde ingen Brug derfor, man havde jo et liggende oppe paa en Hylde! At give et Tjenestetyende et Testament eller en Bibel til Jul vilde være bleven daarlig optaget; til Nød da en Psalmebog, som dengang var Hus- og Rejse-Andagtsbogen! At en Soldat skulde tage et lille Testament med sig i sin Tornyster, en Matros i sin Skibskiste, en enlig Vandrer i sin Vestelomme, vilde Ingen falde paa at tænke sig, og der er jo endnu Mange blandt os Ældre, der ikke kunne begribe, at Sligt kan ske, eller ville gjøre noget for, at det kunde blive almindeligt!

Hvor der intet aandeligt Liv er, er der heller ingen aandelig Kamp og Brydning, og ingen Partier. Og saaledes var det dengang i den danske Folkekirke. Grundtvigianere og Skriftheologer stode ikke skarpt overfor hinanden; der var svage Rørelser, der vel antydede hvad der skulde komme, men der var endnu intet bestemt Dogma, hvis Antagelse eller Forkastelse gjorde Skjellet; vi levede sammen indenfor den samme Kirkes Hegn. Grundtvig og Lindberg, der vare ligesaa virksomme paa det politiske som paa det religiøse Omraade, betegnedes som »Gammeldags Christelige«, hvorved vel forstoddes, at de vilde oplive den gamle christelige Tro i

Modsatning til den nyere Tids Rationalisme, og de kunde derfor endnu bestandig vandre vel sammen med Mynster o. A., der virkede til det samme Maal. Det Eneste, der endnu adskilte dem, var de Førstes og deres Tilhængeres større Trang til Frihed paa det kirkelige Omraade. — Af andre christelige Bekjendelser havde den reformerte Kirke sin tyske og franske Gudstjeneste, og den katholske et Kapel, men ingen Skoler, Nonner, Munke, Seminarier og Opdragelsesanstalter; den spillede endnu en ganske ubemærket Rolle i Kjøbenhavn og talte sine Bekjendere næsten udelukkende blandt de fremmede Diplomater og andre Udlændinge. Den hernhutiske Brødremenighed, der i Begyndelsen af Aarhundredet blomstrede her, var i stærk Aftagen, Methodister, Luthersk Missionsforening, Evangelisk-lutherske Frimenigheder, de sidste Dages Hellige, den apostoliske Kirke og det nye Jerusalems Kirke med deres Menigheder vare ganske ukjendte; Baptister viste sig undertiden, men bleve snart standse i deres Virksomhed ved Politiet; Mormonerne ere en senere Tids Produkt. Af fremmede Troesbekjendere vare Jøderne de Eneste, der tolereredes; efterat de heftige Jødefejder vare bilagte, opførte de i Trediverne den smukke nye Synagoge i Krystalgade, og have siden den Tid naaet en Udvikling, en Velstand og Anseelse, som de vel aldrig da drømte om.

Maa man nu end kalde den hele Periode for

en Menneskealder siden en stille og temmelig død Tid i religiøs Henseende, saa maa man dog ikke overse, at netop i hin Tid fødtes de Rørelser, der affødte det nuværende aandelige og kirkelige Liv. Man begyndte dog at føle Trang til noget Bedre: Bibeloversættelsen med sit stive forældede Sprog trængte haardt til en Revision, og Tidens Trang fremkaldte Lindbergs saa meget forbedrede Oversættelse og gjorde Ønsket om en ny autoriseret Udgave ret levende; ligesaa utilfredsstillende var den da brugelige Psalmebog, og Stemmer hævede sig for Udarbejdelsen af et Tillæg eller en helt ny Psalmebog, hvilket jo ogsaa iværksattes snart efter; der gjordes ogsaa et Forsøg paa at udarbejde et nyt Kirke-Ritual. Det største Røre frembragtes dog ved Bestræbelsen efter at vinde mere Frihed indenfor Kirkens Omraade. I denne Henseende var Lindbergs Petition til Stænderne 1838 om Lærefrihed og Sognebaandets Løsning epokeyjørende. En Storm derimod rejste sig indenfor og udenfor Stænderne, og hyerken i 1838 eller 1840 kom det videre end til skarpe Forhandlinger og Komitebetænkninger, men Grunden lagdes dog dengang til den Frihedens Velsignelse, som en senere Tid indrømmede.

Naar vi nu saa ofte og med god Grund glæde os over vor Tids nye Liv og Røre og Friskhed og over den store Frihed, der allerede er indrømmet os paa mange Sider af det religiøse og kirkelige

Liv, da lader os ikke forglemme, at Grundvolder til den Bygning, hvorover vi nu glæde os, lagdes i hin stille og tilsyneladende døde Tid. Og lader os ved vor Dom over den svundne Tid og dens Brøst glemme Strengheden, naar vi betænke, hvor mange store iøjnefaldende Mangler, der endnu klæbe ved det kirkelige Liv i Kjøbenhavn selv i vor saa religiøst bevægede Tid, Mangler der ved lidt Omsigt og Handlekraft fra oven og lidt almindelig Interesse fra neden saa let kunde have været forbedrede, ja helt afhjulpne!

Medens Kirken af Princip holder paa, at de ved dens Hjælp udførte hellige Handlinger udføres saa vidt mulig i den fra Fortiden nedarvede højtidelige Form, kan der nok i de vxlende Tider være nogen Forskjel i den Maade, hvorpaa Menigheden viser sin Deltagelse i dem. Dette er saaledes Tilfældet med Konfirmationer og Begravelser, naar vi sammenligne Forholdene i Kjøbenhavn i 1873 med dem i 1839—40. Det vil ved en nærmere Betragtning snart vise sig, at Forskjellen ikke er begrundet i Kirkens vxlende Anskuelse, men ene og alene i den med Tiden vxlende Betragtning af Familienlivets Forhold. Naar Familielivet mere og mere taber sit strengt afsluttede Præg og mere antager Karakteren af Liv paa offentlig Gade, maa dette ogsaa komme tilsyne ved Festligholdelsen af to saa dybt deri indgribende Handlinger som Konfirmation og Begravelse. Ingen kan uden Sorg være Vidne

til, hvorledes Konfirmationen nutildags højtideligholdes i mange, grumme mange Familier af Københavns velstaaende Middelstand. Lad os blot tænke os hvorledes det gaaer til, naar en Datter af en større Kjøbmand eller Fabrikant, eller af en ret vel aflagt Kontorchef, Præst eller Officer bliver konfirmeret. Hvor er der dog en travl Bekymring og ængstelig Overvejen baade i en og to og tre Uger i Forvejen, ikke om »det ene Fornødne«, men om de »mange Ting«, ikke om hvorledes den unge Pige kan blive indlemmet i det evige himmelske Rige, men hvorledes hun nu bedst med eet Slag kan blive indført og anerkjendt i det forgængelige, jordiske Selskabssamfund. Den stakkels Pige, der har nok af egne Smaabekymringer: om Kjolen vil komme til at sidde godt, om den Fløjels Paletot vil blive smukt udstyret, om Frisørmadamen vil komme i rette Tid, om hun skulde faa et Uhr af Onkel, der dog gav Franciska et forrige Aar o. s. v., bliver hvert Øjeblik inddragen i den vigtige Familie-Deliberation, om man skal gjøre Selskabet til Middag eller til Aften, om man skal bede baade Gamle og Unge sammen eller heller lade de Gamle komme alene paa selve Dagen og saa om Mandagen gjøre et Bal for de Unge. Det Sidste synes maaske det mest Tiltalende for den unge ubefæstede Sjæl. Saa kommer da den længe forventede Dag med al dens Uro hjemme i Huset om Morgen med at faa Konfirmandinden og den hele Fa-

milie pyntet saa tidlig, og med al dens Mangel paa Ro i Kirken, hvor Folk strømme ud og ind som til et Skuespil. Endelig kommer det unge Barn hjem for i Stilhed at kunne overveje det vigtige Skridt, hun har gjort, men her er ingen Lejlighed til stille Betragtning. Her venter hende et Bord, bovnende fuldt af Presenter fra Familie og Venner og Bekjendte og Ikke-Bekjendte: her er endog to Uhre og fire Broscher og tre Armbaad, ja en fuldstændig assorteret Guldsmedbutik foruden Vifter, Albumer, Lorgnetter, broderede Lommetørklæder o. s. v. i det Uendelige. Dog kan der ikke idag blive Tid til at undersøge alle Herlighederne, der er Andet at gjøre, naar vi i Aften i den lille Lejlighed skal modtage henved firsindstyve Gjæster, og deriblandt baade Generaler, Biskopper og Præster og Konferentsraader, som vi rigtignok kjende grumme lidet til, men som dog give det Hele et vist fint Relief. — — — Ja, saaledes gaaer det til i alle de Familier i Kjøbenhavn, der ville tilfredsstille Tidens Fordringer; det snevre huslige Familie- og Venneliv har maattet vige for det vidtstrakte, til alle Sider aabne, fremmede Selskabsliv, der da ogsaa gjør sin Ret gjældende ved Konfirmationen. Saa var det dog langt bedre endnu for tredive Aar siden. Ganske vist udvidskedes Konfirmationens alvorlige hellige Indtryk ogsaa den Gang ofte noget af de mange verdslige Hensyn til Dragter, Gaver og Selskaber, der synes at være uadskillelige fra Familiens

Festligholdelse af den hellige Handling, men Tidens Fordringer vare endnu saa simple, saa at Forstyrrelsen blev langt mindre. Den unge Pige fik ogsaa den Gang et net lille Konfirmations-Udstyr, men den simple sorte Silkekjole og det franske Shavl for selve Dagen, og den uldne Andendagskjole voldte ikke ret mange Bekymringer. Fremfor Alt var dog ikke Haarfrisüren saa indviklet og kunstig, den kunde Moder let selv besørge, hvorved mangen ængstelig Venten paa Frisørkonen sparedes. Den nærmeste Slægt og en enkelt intim Ven af Familien vilde ogsaa da gjerne ved en Gave vise deres Hengivenhed, men ikke alene var Tallet paa Gaverne indskrænket, men baade de enkelte Guldstykker og de andre Foræringer vare som en Følge af hele Tidens Retning højst tarvelige. Man samlede ogsaa dengang ofte nogle Venner hos sig om Aftenen paa Konfirmationsdagen, men man indskrænkede sig til Familiens nærmeste Kreds og tænkte ikke paa allerede den Dag eller den næste at vise den unge Pige frem for den hele brogede Selskabsverden. I denne Retning kan vist den svundne Tid henregnes til »de gode gamle Dage«.

Med Hensyn til Begravelse er Forholdet noget anderledes. Vore smaa Lejligheder — og vor store Forvænthed — tillade os ikke at beholde Liget af den kjære Afdøde mange Timer i vort Hus og vort udstrakte Bekjendtskab fra Middags- og Aftenselskaber og forskellige Foreninger og frivillige Hjælpe-

Komiteer umuliggjør al Tanke om at kunne samle det store Følge om Baaren i vort eget Hjem. Derfor maa alt henvises til Kirken eller Kapellet, og i mange Henseender — navnlig da hvad den kirkelige Handling angaaer — er vist en saadan Ordning meget tilfredsstillende baade for den Ene og den Anden. Det hele nu saa almindelige Arrangement er imidlertid af en temmelig ny Datum: for en Menneskealder siden vilde en saadan Begravelse høre til det højst Usædvanlige i Middelstanden i Kjøbenhavn. Man vilde ikke skille sig saa snart fra det afsjælede Legeme, man rykkede heller endnu mere sammen for at kunne offre Salen eller et andet Værelse til at henstille Kisten i. Alle Møbler fjernedes og Vinduerne dækkedes med tætte hvide Gardiner. Her samledes paa Begravelsesdagen Familiens mandlige Medlemmer og nogle faa gode Venner og Bekjendte; istedetfor den tidligere brugelige solide Frokost bodes kun et Glas Sherry og et Stykke Krandskage. Hvis ingen Tale holdtes i Huset og Ingen efter Bedemandens Opfordring dertil ønskede »at se den salig Afdøde«, skruedes Laaget paa og een eller to Krands lagdes paa Kisten, som derpaa bares ned til den udenfor ventende »Fløjels«- eller »Klædes«-Ligvogn. De indbudne Familie-Medlemmer og Præsten bleve af Bedemanden rangerede og opraabte, som de skulde følges ad i de for dem bestilte Karreter, og dernæst søgte det øvrige Følge at finde de af dem

lejede tospændige Karreter eller lukkede Viernervogne, hvorpaa det hele Tog satte sig i langsom Bevægelse til Kirkegaarden. Kirkens Chordrenge sang her en Psalme, Præsten holdt en Gravtale og forrettede Jordpaakastelsen, hvorpaa Følget opløstes. — Uden Tvivl var den hele Akt besværligere og kostbarere for de Følgende, end naar man nutildags gaaer hen i Kirken eller kører i en Sporvogn til Kapellet paa Kirkegaarden, men det Hele havde dog i hin Tid et Hjemlighedens Familie-Præg, og de som kom med et sorgbetyngt Hjerte for at følge deres Kjære til det sidste Hvilested fritoges dog for at være Vidne til det hele forargelige Dyrehavsliv, der nu finder Sted hver Søndag mellem Kl. 12—2 i Nærheden af det nye Kapel paa Assistenskirkegaard. Saaledes har hver Tid sine Fortrin og sine Mangler!

Den i sig selv maaske lidt overraskende, om ikke just ganske nye eller originale Paastand, at enhver Tid har sine Fortrin og sine Mangler, hvilken synes at fremgaa med en vis Naturnødvendighed af de foregaaende Betragtninger over den svundne Tids religiøse Forhold, denne Paastand finder en stærk Bekræftelse ved en Sammenligning af de æstetiske Tilstande nu og da. Spørgsmaalet bliver vel kun, i hvilken af Perioderne Fortrinene vare mest tydelige og Manglerne mindst fremtrædende. Dog troer jeg nok, at man ved et roligt Overlæg

vil blive enig om, at Vægtskaalen synker til Gunst for den svundne Tid. Ganske vist er vor Tid ogsaa ret livlig i digterisk Henseende og rig paa Frembringelser af poetiske Hjerner, — vi have jo endnu stedse et velforsynet Efteraars- og Jule-Marked, — men man kan dog derfor gjerne villig indrømme, at med Hensyn til Æstetik og al anden Skjøn-Literatur saavel som til Kunst i det Hele stod den nærmest foregaaende Tid endnu højere. Og for at trøste os selv mod Tanken om, at vor Slægt skulde have udartet, saa lad os kaste Skylden paa Tiderne og deres vexlende Forhold. Det nuværende Øjeblik er ikke ganske gunstigt til at bringe Skjøn-Aanden, der vist slumrer inde i Mange af os, til at slaa ud i klare Flammer. Allerede den store borgerlige Frihed, som vi ellers i alle andre Henseender prise saa højlig som Kilden til alt Liv og Røre, synes ikke egnet til at fremkalde noget stort eller særegent Liv paa Poesiens og Kunstens Omraade, allermindst maaske, naar Friheden endnu er lidt ny og uvant og mest viser Livskraft paa det politiske Gebet. Verdens store uforgængelige og uovertræffelige Digter- og Kunstværker frembragtes i hine Tider, da Slaveriet blomstrede herligere end nogensinde, da Skarer af Trælle fyldte Huse og Gader og selv de saakaldte Fribaarne med deres tilsyneladende frie Stemmegivning vare afhængige af en despotisk Kejser, der atter var en Slave af et intriguant Fruentimmer eller en anden

Yndling, indtil denne fandt det paa Tide at tage Livet af sin Velynder og selv gribe Magtens Tøjler. Og se vi ikke den store, klare Modsætning, naar vi vende Blikket til det moderne Amerika: har det med al sin Republikanisme, al sin borgerlige Frihed, alt sit fremragende Handels- og Industriliv frembragt nogen fremragende Digter eller Kunstner. Nej, til Tider hvor vi Alle ville tale med om Politik og Alle ville raade for Statens Styrelse, der tie Poesiens Røster, de ere ikke skarpe og hvasse nok til at skaffe sig Ørelyd i den store Larm. Det er vel en af Grundene, hvorfor Digtere og Kunstnere trivedes saa vel for en Menneskealder siden i Enevældens Dage og under dens Skygger, ikke fordi man dengang havde flere Digtergager eller bedre poetiske Levebrød end nu, men fordi den enevældige Konge tog alle Regjeringens Byrder og Bekymringer fra sine Undersaatters Skuldre og Hjerter, saa at vi kunde med udelt Opmærksomhed sidde og lytte til hvad vore Skjalde sang. Dertil kom Tidens hele i aandelig Henseende saa velgjørende Rø: man gav sig Tid til Alting, til at gaa, til at kjøre, til at spise, til at nyde, til at tale, til at tænke. Nu have vi jo ikke ret Stunder til nogen Ting: det gjælder jo om at kunne blive Minister eller dog Rigsdagsmand, inden vi lukke vore Øjne, det gjælder om ved en heldig Spekulation i Kursk-Kjew-Smolensk Jernbane-Aktier i en Hast at skaffe os en Formue, det gjælder om — at

kunne spise 8 Middage i 7 Dage. I en saadan Periode har Ingen Tid til at læse Digterværker, med mindre de da ere meget korte, og heller Ingen har Tid eller Lyst til at skrive dem; til saadanne urolige Tider tie Skovens store Sangfugle, medens der maaske nok endnu hist og her høres lidt Smaakvidder.

Dog tør vi ikke klage. Der er dog endnu Fuglesang i Danas Have, især i den kolde Vinter-tid; vi have dog ikke nødig alene at lytte til de stærke Røster fra det norske Norge eller til Tonerne fra andre Lande, der synes os mere eller mindre fremmede. Selv i disse utaknemlige Politikens og Spekulationens og Livsnydelsens Tider have dog vore hjemlige Digtere deres Stemme og en Gang imellem udsende Mestere, som Paludan-Müller, Goldschmidt, Andersen, Evald o. Fl. deres Værker til almeen Glæde og Beundring. Og om de store Aander gruppere saa de mindre sig i en tæt Flok: der udkommer dog hvert Aar en Række smaa nette Noveller baade af Kvinder og Mænd, baade af Yngre og af ganske Unge; der er dog saa Mange i vor Tid, der rejse lidt ud i Verden og ere saa venlige ved deres Hjemkomst at meddele os deres Minder, Erindringer og Indtryk fra Steder, de have seet, og Folkeslag, de have levet iblandt; der er i vore Dage saa mange Anledninger til at skrive lyriske Digte baade ved glædelige og sørgelige Anledninger, baade ved offentlige og private Lejligheder og Fester, og

de afgive dog nette smaa Samlinger, naar de indbindes med Guldsnit og forgyldte Vignetter; og saa er der endelig den hele Samling af Rebus, Gaader, Charader og Springer-Opgaver o. s. v. o. s. v. Sandelig vor æstetiske Literatur er rig nok nutildags, og vi Smaa kunne saa vel komme med, uden at blive helt trykkede tildøde af de Store, men dog ville vi Alle — især vel Digterne og Forfatterne i vor Midte — villig istemme Lovprisningen af den svundne Tid som en Æstetikens Guldalder. Der behøves heldigvis ingen lang Bevisførelse for Grunden her-til: hin Tids store Forfatteres Navne leve jo endnu paa Alles Læber, og deres Værker findes endnu stedse ej alene »i Fyrsternes og Rigmændenes Palladser, men paa Borgerens og Bondens Hylder.« Lad os da engang glæde os ved at kaste et Blik paa de dyrebare Navne:

Adam Øhlenschläger,
 Johan Ludvig Heiberg,
 Henrik Hertz,
 Johannes Carsten Hauch,
 Hans Christian Andersen,
 Hans Peter Holst,
 Poul Møller,
 Christian Winther,
 Bernhard Severin Ingemann,
 Casper Johannes Boye,
 Emil Aarestrup,
 Carl Bagger,

Steen Steensen Blicher,
 Fru Gyllembourg,
 Carl Bernhard,

o. s. v.

Rækken er ikke saa meget lang, men der er Flere i den, hvem man med Sandhed kan betegne som »Een, der gjælder Ti«, og de stode Alle i deres fulde Kraft netop ved den Tid, hvorom vi her tale. Dette fremgaaer bedst af et Blik paa de Mesterværker fra disse Mænds Haand, der saa Dagens Lys i Aarene nærmest før 1840, nemlig:

Øhlenschlæger: Sokrates. — Slottet ved Ætna. —

Den lille Skuespiller. — Olaf den Hel-
 lige. — Knud den Store.

Heiberg: Alferne. — Nej. — Ja. — Fata Morgana.
 — Syvsoverdag.

Hauch: Vilhelm Zabern. — Guldmageren. — En
 polsk Familie.

Hertz: Debatten i Politivennen. — Sparekassen. —
 Svend Dyrings Hus. — Stemninger og
 Tilstande.

Andersen: Improvisatoren. — O. T. — Kun en
 Spillemand. — Mulatten. — Eventyr. —
 Billedbog uden Billeder.

Holst: Digte.

P. Møller: Noveller og Digte.

Winther: Digte. — To Fortællinger. — Sang og
 Sagn. — Haandtegninger.

Ingemann: Prinds Otto. — Tre Fortællinger. —

Dronning Margreta. — Morgen- og Aftensange.

Bagger: Min Broders Levnet. — Digtninger.

Gyllembourg: Ægtestand. — Extremerne. — Jøden. — Montanus den Yngre. — Nisida. — Marie. — Een i Alle.

Carl Bernhard: Et Aar i Kjøbenhavn. — Dagvognen. — Deklarationen. — Kommissiønen. — Børneballet. — Tante Franciska. — Skjødesynderne. — Lykkens Yndling.

Foruden disse mere fremtrædende Værker udkom naturligvis i de samme Aaringer en stor Række mindre Digte og Fortællinger og Noveller af de allerede nævnte eller af andre samtidige Digttere og Forfattere. Men selv om de fire eller fem Aar før 1840 slet ikke havde frembragt andre æstetiske Produkter end de ovenstaaende, saa var der sandelig rig Føde nok for den hungrige Aand baade for selve den daværende Tid og for kommende Slægter, der jo ogsaa med stor Paaskjønnelse glædede sig over denne Rigdom. Det var intet Under, at man i hine paa værdifulde æstetiske Frembringelser saa rige Tider offrede lidt af sin Tid til ret i Ro at nyde sine aandelige Livretter, eller at man ikke alene i Blade og Tidsskrifter, men ogsaa baade i private Selskaber og offentlige Foreninger drøftede og diskuterede de nyudkomne Værker, der endog undertiden, som f. Ex. Hertz's Stemninger og Til-

stande, gave Anledning til en heftig Polemik. Det er da ligesaa lidt at undre sig over, at vi unge Mennesker, der dengang vilde gjøre os lidt behagelige i en Familie, — istedetfor at spendere vore Penge paa at lære en ny Selskabsdands eller anstrengte vor Aand for at opspore en Række nye Forlovelser, — søgte at gjøre Udveje for at købe Christian Winthers Digte eller Carl Bernhards Noveller eller Andersens Eventyr samme Dag de vare udkomne eller sommetider laante dem hos den godmodige Beitzel, for om Aftenen at ile hen til den venlige Familie og berede dens Medlemmer en glædelig Overraskelse. Man kunde paa den Maade faa Lejlighed til at sidde en hel Aften ved Siden af sin Hjertes-Udkaarne og tillige vinde Moderens og Søstrenes Gunst. Nutildags gjør man sig nok mere behagelig ved et Par flinke Ben, end ved en livlig Tunge og lidt Færdighed i smagfuld Oplæsning. —

Udmærke vore nuværende unge Mennesker sig imidlertid ikke saa meget som Forelæsere af gode nye Sager, tildels ogsaa fordi disse ikke fremkomme i saa rigeligt Maal og fordi Tiden har ganske andre Interesser, saa er der en Vej, hvorpaa nutildags en ung Mand mere almindelig end tidligere baner sig Adgang til det gode Selskab, nemlig ved musikalsk Dannelse, enten Færdighed i at spille Fortepiano eller Stemme til at synge en god Tenor. Musiken var for en Menneskealder siden ikke trængt saa dybt ind i det københavnske Familie- eller

Folkeliv som nutildags. Man hørte ikke saa ofte virkelig godt Fortepianospil i en Familiekreds, ligesom hin Tids Instrumenter i visse Retninger stode langt tilbage for Nutidens, navnlig da med Hensyn til Styrke, Fylde og Omfang. En firstemmig Sang var en hel Sjeldenhed, et fuldtalligt Chor noget Ukjendt udenfor Theatret. Dog skulde alt Sligt ikke kunne have naaet allerede nu en saa kraftig Udvikling, hvis det ikke havde begyndt at røre sig i den Periode, vi her nærmest tænke paa. Man maa nemlig ikke tro, at det var en i musikalsk Henseende død og ufrugtbar Tid. Tvertimod, der var ogsaa dengang som altid i Kjøbenhavn Sands for og Kjærlighed til Musik; vi havde ogsaa dengang store Mestere og der rørte sig ogsaa da en Længsel efter at gjøre Musiken til Folkets Ejendom. Maaske har ingen anden Periode hos os havt et saadant Kløverblad at opvise som: Kuhlau, Weyse og Hartmann. Deres Navne ville staa med en evig Glorie i den danske Musiks Historie og ville altid have en god Klang langt udover vort Fædrelands snevre Grændser. Foruden den for Alle fattelige Skjønhed i deres større og mangfoldige mindre Kompositioner, hvoraf mange saa Dagen netop i det af os her betegnede Tidsrum, havde disse med deres nationale hjemlige Klang en forunderlig Tiltrækning for det danske Folk, der mangan Gang ved dem følte Erindringer vaagne om en svunden herlig Tid. De trængte derfor ind i Folket, levede

paa dets Læber, aabnede dets Øre for Musikens Skjønhed og fyldte dets Hjerte med Kjærlighed til den. Lysten til at tilfredsstille den herved vakte Trang ansporede atter Komponisterne til ny Virksomhed i denne Retning. Saaledes udgav Weyse en melodisk Behandling af 50 Kæmpeviser, medens Berggreen til samme Tid komponerede og udgav Musik til de af Trykkefrihedsselskabet udgivne fæderlandshistoriske Digte. Disse Værker i Forbindelse med Sangene af Elverhøj og Weyses Romancer afgave et rigt Æmne for musikalsk Nydelse i Familie- og Selskabskredse, og tjente til at afløse de hidtil brugelige Selskabssange til Vinens Pris, og bidroge til at fortrænge de mange tyske Sange, til hvilke man hidtil havde taget sin Tilflugt. Til samme Tid begyndte Berggreen at lære Studenterne paa Regensen at synge firstemmige Sange, hvorved Grunden lagdes til Studenter-Sangforeningen og de med den konkurrerende mangfoldige andre Sangforeninger i Kjøbenhavn og over hele Landet. Trangen til musikalsk Samkvem og Ønsket om at høre større klassiske Værker udførte gav Anledning til Dannelsen af Musikforeningen, der inden et Aars Forløb talte over et Tusinde aktive og passive Medlemmer og siden den Tid har kunnet glæde sig ved et stedse kraftigere Liv. Jo mere Sandsen for Musik vaagnede, desto mere maatte ogsaa Theatret anstrenge sig for at give Operaen en værdig Udførelse; Vanskeligheden var kun at finde Sangere,

der tillige kunde udføre Rollens dramatiske Del. Det var ikke alene Aubers Syngestykker, men ogsaa de uforgængelige klassiske Operaer, der kom til Opførelse og modtoges med Velvillie, idet man lukkede Øjnene for Manglerne ved Udstyringen og Chorenes Indstudering. Det store Publikum holdt dog dengang — og maaske altid — mest af den lidt iørefaldende, melodirige, livlige Musik, og det er vel et stort Spørgsmaal, om man da vilde have følt nogen Sympathi for Wagners Fremtidsmusik, selv om man kunde have hørt den udført saa vel som nutildags.

En anden Anledning til musikalsk Nydelse gavede ikke saa sjældne Aftenunderholdninger og Koncerter, ved hvilke egne og fremmede Kunstnere optraadte. Man indrømmede de mere fremragende Kunstnere Brugen af Theatret en enkelt Aften til at give en Aftenunderholdning, bestaaende af Deklamation og Musik, og vore egne og udenlandske Kunstnere enedes ofte om at foranstalte en Koncert. Mange af os Ældre erindre sig endnu med Glæde den Nydelse, som Madam Simonsen, Faaborg, Wexschall, (Fløjte-) Petersen, Amalie Rieffel, Ole Bull, Kellermann og mange andre Kunstnere beredte os ved saadanne Lejligheder. Ligesaa lidt ville vi nogensinde forglemme den Lykke, som Kunstnerparret: Sangerinden Madam Bishop og Harpenisten Bochsaa gjorde baade ved deres Fremtræden i Mellemakterne paa Theatret og ved deres

Soireer i »Mac-Evoys Palais« i Bredgade. Man sættes tilbage i hine Tider ved at læse følgende Anmeldelse af den første Soire i Datidens literært-artistiske Ugeskrift: Portefeuillen for 27de Oktober 1839:

I Onsdags gav Madam Bishop og Hr. Bochsa deres første musikalske Soire. Den smukke Stueetage i Mac-Evoys Palais var i denne Anledning særdeles smagfuldt arrangeret. Gjennem en Række af smukt oplyste Værelser bølgede fra Kl. 8¹/₂ til 11¹/₂ en talrig Skare af Damer og Herrer, medens Musikken tonede i den herlige Sal, hvor Størstedelen af Forsamlingen — navnlig flere Medlemmer af den kongelige Familie, Hoffet og Corps diplomatique — opholdt sig under hele Koncerten. Madam Bishop var naturligvis Aftenens Dronning. Koncerten aabnedes med en brillant »Fantasia concertante« for Pianoforte og Violin af Osborne og de Beriot, der udførtes med al den Smag og Præcision, som man kan vente sig af tvende Kunstnere som Hr. Wexschall og Hr. Courländer. Derpaa fulgte en Arie af Donizettis »Ugo Conte di Parigi«, som Madam Bishop sang med sin sædvanlige Virtuositet. Efter det tredie og fjerde Nummer, nemlig en Harpefantasi ved Hr. Bochsa og en engelsk Ballade ved Mad. Bishop, udførte Mad. Bishop, Jfr. Østerberg, Mad. Stage, DHrr. Sahlertz og Faaborg en Bøn af Rossinis »Mose in Egitto«, en herlig Komposition, hvori den harmoniske Effekt, som de

fem Stemmer, ledsagede af Pianofortets og Harpens Toner, frembragte, var beundringsværdig. — Den anden Del af Koncerten aabnedes med en Arie af Meyerbeers »Il crociato«, ved Mad. Bishop; derpaa udførte Hr. Wexschall et Solonummer af Mayseder. Perlerne i denne Afdeling vare dog den yndige franske Romance af den yngre Boyeldieus »Marguerite« med Violoncelakkompagnement, og en skotsk Ballade med Harpeakkompagnement, hvormed Mad. Bishop paa den mest glimrende Maade sluttede denne smukke Koncert. — Den næste Soire vil blive givet næstkommende Torsdag den 31te Oktober. —

Ligesaa enige vi ere i, at Musiken i vore Dage har naaet en større Udvikling og fører et kraftigere Liv iblandt os end for en Menneskealder siden, ligesaa villig ville vi vel ogsaa paa den anden Side indrømme, at derimod Maler- og Billedhuggerkunsten dengang indtog et Standpunkt i Danmark, der er uopnaaet i vor Tid. Det er med stor national Stolthed vi skue tilbage paa hin svundne Tid. Den havde en Række samtidige Kunstnere at opvise, hvis Navne ville være uforglemmelige og hvis Værker endnu stedse fryde vort Øje, — Kunstnere, hvis Ry trængte ud til andre Lande, ja af hvilke endog en Enkelt har kastet en Glands over sit Fædreland, som vel ingen anden af dets Sønner. Det var en vidunderlig Tid i kunstnerisk Henseende: medens Digtekunsten blomstrede og en Række fortrinlige Kunstnere prydede den danske Scene, levede

til samme Tid tildels indenfor Kjøbenhavns Volde en Samling ægte danske Malere og Billedhuggere. Man behøver blot at tage en Udstillings-Katalog i Haanden fra hine Aaringer for med Forundring at se, hvilken Samling af udsøgte Værker hver enkelt Aars Udstilling havde at opvise. Lad os saaledes gjøre et lille Uddrag af Katalogen for 1839:

Eckersberg: 1. Christian VI tager den nye Dok i Øjesyn. 2. Stavnsbaandets Løsning under Christian VII. 3. Thorvaldsens Ankomst den 17de Septbr. 1838.

I. L. Lund: Hyrdernes Tilbedelse.

I. P. Møller: Skovparti fra Vejen til Hammermøllen, og flere Landskaber.

C. A. Jensen: Portræt af Thorvaldsen og en Række andre Portræter.

I. L. Jensen: Syv Blomsterstykker.

Dahl: To nordiske Landskaber.

Rørby: Scene af det offentlige Liv i Orienten.

Blunck: 1. Noah i Arken. 2. Christus hos Martha og Maria.

Küchler: 1. Scene af Familielivet i Albano. 2. En Bedstemoder pynter en lille Dreng.

Eddelien: Christus i Emaus.

A. d. Müller: 1. Luther paa Rigsdagen i Worms. 2. Christus i Emaus.

Lor. Frølich: En Rudel Dyr.

Gertner: En Hyrdedreng.

Const. Hansen: Parti af Kirken St. Lorenzo i Rom.

Kjærshou: Tre Landskaber.

Kloss: Orlogsskibet Prinds Christian, og tre andre
Søstykker.

Marstrand: 1. St. Antoniusfesten i Rom. 2. En
Scene af det neapolitanske Folkeliv.

Monies: En Landsbypræst, som køber Blomster.
Portræter.

Roed: Templerne ved Pæstum.

Schleisner: En sovende Skomager.

Simonsen: Et venetiansk Kjøbmandsskib.

Skovgaard: Roeskilde Domkirke.

Sonne: Romerske Landfolk.

Thorvaldsen: Den hvilende Amor.

Amor med Lyren.

Kjærlighedens Aldere.

En Hyrdinde med en Amarin-Rede.

Amor tæmmende en Løve.

Amor ridende paa en Løve.

Amor og Anakreon.

Amor og Bacchus presse Druer.

Amoriner plukke Frugt.

Jupiter dikterer Amor Love.

Amor lovpriser Rosen.

Amor og Ganymed.

Amor og Hymen.

Amor og Bacchus.

Amor hos Pan.

Amor og Psyche.

Amor og Musen.

Ariadne spøger med en Satyr.

Hylas røvet af Najaderne.

Minerva tilkjender Ulysses Achils Vaaben.

De fire Aarstider.

Poesiens Genius.

De fire Evangelister.

Syngende Engle.

Musicerende Engle.

Partier af Alexanders Triumftog.

Den Tids Maler- og Billedhuggerkunst havde uagtet sin store Udvikling og skjøne Blomstring dog det tilfælles med Datidens Musik, at den stod lidt fjernt fra Folket. De store Kunstnere stode paa deres ophøjede Pjedestaler, og vi Smaafolk stode nedenfor beundrende og elskende dem og med dyb Længsel i vort Hjerter efter en nærmere og inderligere Berøring med deres skjøne Kunst, men uden at kunne øjne nogen Udvej dertil. Vi kunde betragte og glæde os over Kunstværkerne i den korte Tid, den aarlige Udstilling stod aaben, men forresten kom vi ikke i nogen videre Berøring med dem. Opførelsen af Thorvaldsens Museum var endnu kun et fromt Ønske; det kongelige Billedgalleri var dengang som altid lidt fjernt og utilgængeligt; kun faa Privatmænd havde Raad til at købe de bedre Kunstværker, og kun ganske enkelte vare de Billeder, der udstilledes i Kunstforeningen for dens Medlemmer eller som mangfoldiggjordes ved Litografiens Hjælp.

Hvor ganske anderledes dog nu i alle disse Henseender! hvor langt lettere er det dog nutildags at komme i Berøring med Kunstens udsøgte Værker! hvor langt mere tilgængelige ere dog nu de offentlige Samlinger, hvor langt videre spredes ypperlige Kunstværker blandt kunstelskende Rigmænd, men fremfor Alt, hvor langt lettere er Adgangen til at have gode Kopier af dem ved Hjælp af Fotografien, en af vor Tids vidunderligste Opfindelser paa Kunstens Omraade! Da Daguerre netop i 1839 forbavsedede Verden ved sin Opdagelse af Solens Magt til at frembringe Billeder, anede endnu Ingen, hvilken Udvikling den deraf udspringende Fotografi skulde naa. Nej, da vi i 1840 lode med stor Bekostning tage et enkelt Billede af os med Neger-Teint hos Daguerrotypist Alstrup paa Christiansborg Slot og glædede os over et saadant Kunstens Vidunder, da tænkte vi ikke paa, at vi om nogle faa Aar kunde for et Par Mark forevige os selv og lade hvert Kvar- tal tage et nyt Portræt af os i forskjellige Stillinger og Udklædninger; da anede vi ikke, at vi saa snart skulde kunne sidde med et helt Galleri af alle vore Venner og Bekjendte i vor Haand, og at selv vor Tjenestepige skulde dekorere Væggen i sin Stue med Billeder af alle sine Nærmeste. Og dog er Fotografien gaaet langt videre: den indskrænker sig ikke alene til at tage Billeder af Egne og Bygninger, Mennesker og Dyr, men giver for en billig Pris en tro og god Kopi af alle Verdens Mesterværker af

Kunst. Som jeg kan sidde hjemme i min Stue og fornye Erindringen om alle de Kunstskatte, som jeg glædede mig over i Vatikanet og Palazzo Pitti, saaledes kan jeg ogsaa nu for en Ubetydelighed faa en net lille Kopi af mange af de Billeder eller Statuer, jeg fik kjær ved den aarlige Udstilling.

Men ogsaa paa en anden Maade har den nyere Tid vidst at bringe Kunsten ind i det daglige Liv og derved at forædle dette, nemlig ved at lade den indgaa Broderskab med Haandværket. Det er jo Kunstnere, der nu give Ideerne til Damernes Broderier, der tegne Mønstret til Hjørnet i et Lommetørklæde og til et smukt Sæt Damaskes Dækketøj, til en Sukkerskaal og et Spisestue-Møblement. Sligt var saa godt som ukjendt i en tidligere Periode, hvor Haandværket paa Grund af trykkende Forhold ikke kunde komme til nogen livlig Udvikling. Men vi maa dog aldrig glemme, at den Mand, der i Danmark har givet det stærkeste Stød til Haandværkets Forædling, der har paatrykt alle mulige Grene af Haandværks-Arbejder et kunstnerisk og nationalt Præg, og hvis mægtige Aand derfor nu træder os imøde hver eneste Dag næsten i ethvert dansk Hus, nemlig Bertel Thorvaldsen, levede og virkede netop i den svundne Tid, fra hvilken den nuværende har modtaget den kostelige Arv. —

Videnskabelighed har altid trivedes vel i Danmark og da særlig i dets Hovedstad, og vil forhaabentlig altid gjøre det. Der er af Naturen i hele

Folket en dyb Respekt for højere videnskabelig Dannelse, som aldrig vil udslettes, hvor meget man end fra en vis Side vil lægge den for Had; der har fra Arilds Tid i Danmark været en livlig Syssel med boglige Kunster, der ingensinde vil uddø, hvor mange Lemmer der end skilles fra Statslegemet; der er henlagt til Kjøbenhavns Universitet særdeles rige Midler til Videnskabens Fremme, baade i Penge og i Samlinger, som dog vel ingen Tid vil være barbarisk nok til ganske at berøve det, om ogsaa hvert Aar bringer ny Trusel om deres Formindskelse. Heller ikke i den her omhandlede Periode stod Videnskabens Studium paa noget ringe Stadium hverken i Landet eller i Hovedstaden, men dog allermindst ved vort Universitet, der vel kunde hævde sin Plads blandt Europas andre Højskoler. En Række Mænd som Madvig, A. S. Ørsted, H. C. Ørsted, Clausen, Martensen, O. Bang, I. F. Schouw, Øhlenschläger og mange Flere maatte kaste en herlig Glands over ethvert Videnskabens Tempel. Ved en Skildring af »Livet« i Kjøbenhavn ville imidlertid hverken selve disse fremragende Mænd eller det af dem repræsenterede Universitet i begges mere indenfor visse Grændser i sig selv afsluttede Virksomhed saa meget blive Gjenstand for nogen særlig Betragtning, som de til Universitetet knyttede og under hine Mænds Vejledning studerende Ynglinge. Hvor der er Tale om »Liv«, maa der ogsaa tales om Studenter, navnlig da i en Universitetsby,

allermest naar det er Landets eneste. Studenterlivet har til alle Tider et vist særegent Præg og maa ogsaa paatrykke alt andet Liv omkring det et vist Stempel. Det vil derfor ogsaa sprede noget Lys over hvad der rørte sig i den her omtalte Periode, naar vi kaste et om end ganske flygtigt Blik paa Studenterlivet i Kjøbenhavn i Slutningen af Frederik den Sjettes Tid.

Kjøbenhavns Studenter dannede i hin Tid meget mere end nutildags en afsluttet Korporation. Der vil altid være et Baand, der binder de Studerende ved et Universitet til hverandre, selv om dette er beliggende i en Hovedstad med dennes mange adsplittende Elementer, men Tidens forskjellige Aand gjør meget til at stramme eller at løsne et saadant Baand. Der var meget i hin Tid, der vakte hos Kjøbenhavns Studenter Trang til at slutte sig sammen, og fremfor Alt de fælles literære Interesser. Al literær og videnskabelig, ja næsten al boglig Sysse — med Undtagelse af den, der var rettet paa den æstetiske Literatur — var som et særligt Arvegods, der var falden i den studerende Klasses Lod. Medens nutildags baade Handlende og Fabrikanter, baade Landmænd og Forstmænd og Gartnere, og fremfor Alt da Farmaceuter og Ingeniører føle ret levende, at de, hvis de ville hævde deres Stilling og deres Person baade i Selskabet og i Samfundet, maa have et godt Underlag af videnskabelig Dannelse og for at gjøre Fremskridt eller dog

følge med Tiden aldrig tør slippe den boglige Sys-
sel, saa var Forholdet maaske med en enkelt Und-
tagelse noget anderledes i den os saa nær liggende
Tid, vi her tænke paa. Der var dengang ingen ret
Fart i det hele Liv: man førte den gammeldags
Butikshandel og lavede enhver Ting i de gammel-
dags Former, man dyrkede Ageren og behandlede
dens Produkter og afleverede disse til Kjøbmanden
ganske i den tilvante Stil; man lod offentlige og
private Haver skjøtte sig nogenlunde selv; Farma-
ceuten frygtede ingen Konkurrence af Materialisten
og denne tænkte aldrig paa at blive Urtekræmmer
og Delikatessehandler; Polytechnikeren havde intet
Andet at gjøre end at gribe til Smedehaandværket
eller en anden Haandtering. Under saadanne For-
hold følte ingen Trang til literær Syssel og der
var ingen lettilgængelige Midler til at erhverve en
almindelig videnskabelig eller speciel Fag-Dannelse.
Man opdroges til alle Livets praktiske Stillinger i
højest tarvelige Skoler og nøjedes ofte siden i Livet
med de Kundskaber, man havde erhvervet sig her.
Intet Under derfor, at Studenterstanden til en saa-
dan Tid følte sig noget isoleret fra de andre Klas-
ser og henvist til sit eget Selskab for at fremme
de Interesser, der maatte ligge den nærmest. Stu-
denterstanden var jo dengang ligesom Ihændehave-
ren, ja den privilegerede Ihændehaber ei alene af
den klassiske, men næsten af al videnskabelig Dan-
nelse og ligesom Bæreren af det hele aandelige Liv,

der rørte sig i Nationen. Trangen til videnskabeligt og literært Samkvem og gjensidig Meddelelse om de fælles aandelige Interesser havde derfor allerede i en lidt tidligere Tid bragt Studenterne til mere at slutte sig sammen paa Regensen og i den derfra udgaaede Læseforening og den i hin Tid stiftede Studenterforening.

Foruden de videnskabelige Interesser var det ogsaa Trangen til selskabelig Omgang og livligt Samkvem, der bragte hin Tids Studenter til at slutte sig nærmere sammen. Der var dengang ikke meget af offentlige Forlystelser i Kjøbenhavn og heller ikke megen Selskabelighed i Mellemlasserne, og Studenten kunde heller ikke ret efter Hjertens Lyst deltage deri. Han var en fattig Sjæl, henvist til at komme ud af det med meget smaa Midler: Fader derhjemme i Præstegaarden og selv den ret velstaaende Proprietær kunde nok sende nogle Fødevarer, men de rede Penge kneb det med. Efter de nødvendige Udlæg til Kost og Logi, Bøger og Tobak, blev der derfor ikke meget tilovers til Klæder og Fornøjelser. Vor Tids stadselige unge Studenter med de moderne sorte Kjoler, fine Manschet-skjorter, elegante Slips og Gedeskinds-Dandsestøvler, Østergades Løver og Balsalenes Pryd, vare »ukjendte i Roms bedre Tider«. Den daværende Tids regelmæssige Student var en tarvelig klædt, i fint Selskab ofte lidt forlegen ung Mand, der befandt sig bedst blandt sine Kammerater og derfor

følte sig mest hjemme i »Foreningen«, hvor han ugenert kunde smøge sin Pibe og drikke et billigt Glas Punsch og til samme Tid — udvexle Ideer om Livets højeste aandelige Interesser med sine Ligesindede. Han tabte imidlertid ikke herved Sandsen for Livets øvrige Forhold og Glæder, og han var ogsaa dengang et ved sit friske Liv og gode Humør yndet Medlem af manges Familiekræds, der foretrak godmodigt Lune og lidt overgiven Lystighed for stivt Pedanteri og intetsigende Konversation.

Hvad der dog især gav Studenternes Sammenhold et mægtigt Stød fremad og lod dem føle sig mere som et særegent Samfund, der ønskede sine Anskuelser særligt repræsenterede, var den netop i Trediverne vaagnende Politiseren. Den fra Julirevolutionen over hele Europa udgaaende Bevægelse og dens Affødning i Danmark: Stænderanordningen af 1834 med alt det af den fødte Røre maatte saa naturlig gribe den unge livlige Student mere end nogen Anden. Den Unge var naturligvis paa den unge Friheds Side, skjøndt det endnu var ham halvt ubevidst, hvad det var han ønskede, thi han havde hidtil lige saa vel som den Ældre følt sig grumme vel under Frederiks faderlige Scepter. De videnskabelige, literære og æstetiske Samtaler, der hidtil havde været de eneraadende, begyndte nu at vige for politiske Debatter, i Drikkeviserne indblandes politiske Hentydninger, alle Forhandlinger fik et

parlamentarisk Tilsnit. Studenterstanden følte Trang til som saadan at træde op med en udpræget politisk Anskuelse: man viste Mænd som H. N. Clausen, David og Ørsted sin Hyldest ved offentlige Hurraer og Fakkeltog og var lige paa Veje til at give gamle Steman et Pereat, der vist vilde have gjort ligesaa lidt Indtryk paa ham som den store Kobbermark, en Gentleman ved en anden Lejlighed kastede ind gennem Ruden i hans Karret. Netop i de Aar, vi her nærmest tænke paa: 1839—40, kom dog denne ulmende Bevægelse i Studenterstanden til sit stærkeste Udbrud og brød ud i lyse Flammer. I Foraaret 1839 stiftedes nemlig en ny Studenterklub, den saakaldte „Akademiske Læseforening“. De Yngre havde i længere Tid følt sig utilpas i den gamle Studenterforening, der havde antaget et vist fornemt Sving, hvilket atter medførte stor Bekostning for den, der vilde deltage noget i dens Festligheder. Desuden følte den temmelig talrige faste Stok sig slet ikke opbygget ved al den Politiseren, der ved de Unge trængte sig ind i Foreningen, og trak sig derfor fornemt tilbage som en afsluttet Clique. Da nu den gamle Regens-Læseforening ved et Magtbud fra oven hævedes af Frygt for de der gjærende politiske Elementer, dannedes i et Øjeblik den akademiske Læseforening af alle de misfornøjede Elementer. Her viste sig nu snart et ægte Billede af den daværende Studenterstand i alle dens Ejendommeligheder. Her kunde man for et

maanedlig Bidrag af 2 Mark have Husly, Varme og Lys den hele Dag og en Del af Natten med; her kunde man gaa op i sine simple Hverdagsklæder og smøge ret af Hjertens Lyst, debattere Fædrelandets Trang til en Konstitution, høre paa »Vrøvlhovedets« vittige Udgydelser og for nogle faa Skilling drikke et stort Glas Punsch. Hvilket Liv var der dog fra Morgen til Aften oppe i de smaa Værelser paa Hauserpladsen med deres tarvelige Udstyring; hvor mangen heftig Debat blev der ikke ført tildels af Mænd, der siden skulde spille en fremragende Rolle i vort politiske Liv; hvor mangen Vittighed og munter Skjemt saa ikke der Lyset, hvor mangen Vise med skarpe Allusioner til Datidens Forhold blev ikke der digtet og sunget, og man kan ikke undre sig over, at den gamle hæderlige Bræstrup, selv med alt sit Hjertelag for en stakkels ung Student, nok kunde se lidt skjævt til den politiserende Studenterklub. Her var rigtig godt tørt Tønder samlet og der behøvedes kun en Funke for at tænde det, og den kom ogsaa den tredie December 1839, da Frederik den Sjette døde. Efter at vi paa Trommens Bud havde samlet os i vore Uniformer foran Universitetet for at sværge Trokabseden til den nye Konge, stormede vi op i Akademikum for at give vort uroligt bankende Hjerte Luft. Herfra gik det da om Aftenen til Hotel d'Angleterre, hvor vi med Begejstring hørte Lehmanns og Monrads beaandede Taler og for første

Gang deltog i en offentlig parlamentarisk Forhandling med dens Debatter og Afstemninger. Hvor følte vi unge Fyre os hævede over Hverdagslivets filisteragtige Trivialiteter, hvor indsugede vi med Begjærlighed — uagtet den frygtelige Tobaksrøg — som en Aande fra bedre Friheds-Egne, hvor villigt underskreve vi Medlemmer af Akademikum den med 426 Underskrifter forsynede Adresse, der allerede næste Morgen overbragtes den nye Konge, der neppe var kommen ud af sin kongelige Seng, før han skulde give gode Løfter om gennemgribende Forandringer. »Den der troer haster ikke«, siger det gamle hellige Ord, men vi hastede rigtignok grumme meget, og da Tiden i 1840 endnu ikke var moden til saaledes som i 1848 at sætte alle Ting paa Hovedet i en Haandevending, ja saa bleve vi meget utaalmodige og sluttede os ivrigt til Oppositionen mod den Konge, af hvem vi i vor barnlige Uforstand havde ventet langt mere, end han nogensinde ifølge sin Tidsaand og sine Omgivelser kunde give os strax i Øjeblikket.

Hin Tids Friheds- og Oppositions-Aand, der saa naturligt fæstede Bo i den unge Studenterstand, fik et livligt Udtryk i dens Samtaler og Debatter, Viser og Taler ved dens Gilder og Forsamlinger, og da ogsaa i Studenterkomedien, som netop dengang fødtes og i kort Tid naaede sin Glandsperiode ved de to Mestere: Poul Rytter og Jens Kristrup. Alle Datidens Rørelser baade i det offentlige Liv i Ho-

vedstaden og i den engere Studenterverden kom jo her til Orde og maatte ofte føle Satirens vittige, men skarpe Svøbe. Stærke Udfald mod den bestaaende politiske Tvang, og Karrikering af den selv i det private Selskabsliv nu stærkt indtrængende Lyst til parlamentariske Forhandlinger og til at holde Taler ved enhver Skaal der udbragtes og ved mange andre Lejligheder, gave Anledning til vittige og bidende Pointer, og Intet, der havde været debatteret i Pressen eller paa en særegen Maade havde tildraget sig nogen Opmærksomhed i Studenterverdenen, gik Ram forbi. Et kjærkomment og rigt Stof til vittige Udfald afgav saaledes den netop i hine Aaringer blandt mange Studerende, særlig da blandt de unge Theologer, overhaandtagende Lyst til at udtrykke simple Tanker i Hegelianske Former. I den unge aandrige Lektor Martensen havde den Hegelske Filosofi fundet en veltalende Ordfører ved vort Universitet, og vi Unge hang med vort hele Hjerte ved ham, der tilførte os et aandeligt Frihedspust. Men som altid den ydre Form lettere kan tilegnes eller i det Mindste efterlignes, end den indre Ide, der er indklædt i den, saaledes blev det ogsaa Tilfældet her med os Unge. Om ogsaa de dybeste Hemmeligheder i Filosofien og Theologien syntes at staa saa klare og gjennemsigtige for vore Øjne, naar de udtaltes af de begejstrede Læber i et formfuldendt flydende Foredrag, tog det dog Aar og Dag, inden de ret kunde komme til Gjæring og

selvbevidst Opfattelse i os; derimod kunde vi snart tilegne os de lidt afstikkende Udtryk, hvori Ideerne i den Tid indklædtes og meddeltes. Ord som Metafysik og Teleologi, Negation og Mediation, Floskler som: den subjektive Objektivitet og den objektive Subjektivitet, absolut Substantialitet, al-substantiel Ide, Jeg'ets Identitet, uendeligt Pleroma, det Esoteriske bagved det Exoteriske o. s. v. i det Uendelige, vare almindelige i unge Theologers Mund og trængte sig derfra langt videre ud i Livet. Sætninger som: »de kosmiske Existenser ere kunde transitoriske Accidenser«, eller: »af Endelighedens fuldendte Negation resulterer den absolute Evidens af det Uendeliges Realitet« o. s. v. o. s. v., der nu vilde synes os saa mystiske, kunde vi dengang med Lethed sluge i en eneste Mundfuld.

Der var i hine Aars Studenterverden en Rørelse, der havde en sundere og mere hjemlig Rod end den ofte tomme Efterabelse af tyske Filosofers Terminologi, og som derfor ogsaa havde et ganske anderledes blivende Værd. Det var Trangen til en nærmere aandelig Forbindelse mellem de tre Broderriger. Den skandinaviske Tanke, der fødtes ude paa den kolde Is, da i Vinteren 1837—38 Studenter fra Kjøbenhavn og Lund tilfældigvis mødte hverandre ude ved Tre kroner, opfostredes i varme unge Hjerter og gik snart en sund og frodig Udvikling imøde. I 1838 og 1839 besøgte Lunderserne og Kjøbenhavnerne gjensidig hinanden,

og Begyndelsen gjordes til de senere langt mere storartede Besøg i Nordens forskjellige Universitetsstæder, ved hvilke saa mange frie baade videnskabelige og politiske Ideer udvexledes og mangt et aandeligt Fostbroderskab blev indgaaet. Man dømme nu hvad man vil om den skandinaviske Ide; een Ting kunne vi dog Alle let blive enige om, nemlig den glædelige Kjendsgjerning, at den bittere hadefulde Aand, der endnu i Trediverne herskede mellem Danske og Svenske, nu ganske er forsvunden, og har maattet vige for et frisk aandeligt og materielt Samkvem mellem de forskjellige Nationer, der kun kan være til Velsignelse for alle Parter. Herfor skal man give den nu svundne Tid den største Del af Æren, og navnlig aldrig glemme den danske Studenterstand, der først undfangede den i saa mange Forhold frugtbringende skandinaviske Ide netop for en Menneskealder siden.

Der er nu talt saa meget om »Livet« i Kjøbenhavn, at jeg næsten frygter for, at den kjære Læser imidlertid er død af Kjedsommelighed. Hvilken Trøst er det da at høre, at nu er »Livet« snart til Ende, og at der nu kun er til Slutning et Par Ord at sige om Livets naturlige Afslutning: Døden. Det er nemlig om hin Tids Handel og Industri, Penge-, Bank-, Post- og Telegraf-Væsen, Blade og Aviser, at der nu skal tales, og det træffer sig saa,

at medens man nutildags kan skrive hele Værker om hver enkelt af disse Gjenstandes livlige Opsving i Kjøbenhavn, saa kan det Hele gjøres af med nogle faa Linier, naar Talen er om Perioden for en Menneskealder siden.

»Det ligger ikke i denne Bogs Plan at give nogen detailleret Udsigt over Handelens Tilstand i 1839«, d. e. med andre Ord: Forfatteren, der ellers ved god Besked om alt Muligt, har Intet at sige herom, og der er vel heller ikke saa meget at sige derom. Der hvilede en Dødens Stilhed over Kjøbenhavns og hele Landets Handel dengang. Uden at være Statsøkonom ved jeg dog fra salig Riises Geografi, at man deler Handel i aktiv og passiv 3: handlende og lidende Handel, og det var nok den sidste Slags, der blomstrede herhjemme for 30—40 Aar siden. Den tidligere saa storartede asiatiske Handel, der havde gjort Kjøbenhavn til en Stapelplads for slige Omsætninger, og hvorom vi endnu mindes ved Navnene: Asiatisk Kompagni, Blaa Pakhus o. s. v., var ved de skjæbnesvangre Forhold i Aarhundredets Begyndelse tagen ud af Hænderne paa os, og det tog lang Tid, inden vi igjen ret kunde besinde os og gribe Sagen an paa en anden Maade: nemlig ved at gjøre vore egne Produkter til en uudtømmelig Udførsels-gjenstand og Rigdomskilde for Landet. Vi førte et Par Ladninger Rug og Byg ud til Norge og solgte vore magre Stude til Marskboerne i Slesvig, medens vi

lode vore Hamborgske Brødre forsyne os med Kolonial- og Manufakturvarer. England var ved sine Kornlove lukket for os og vi havde heller intet smukt og vægtigt Korn, intet extra fint Smør, ingen fede Stude, intet Stjerne-Mel at forsyne det med. Prisen paa vort Korn, Smør og alle Livsfor nødenheder rettede sig efter vort eget lille Lands mere eller mindre gode aarlige Høst, men var altid lav, — til stor Baade for os enkelte fattige Individer, men til desto mere Skade for de Tusinder af Landboere, af hvem igjen Kjøbstadfolkene skulde leve. Der var ingen Dampskibsbro lagt over til Skaane, dette herlige Opland, der trænger til Møbler, Manufakturvarer, Mel, Dørlaase, Tandstikkere og alt Andet fra Kjøbenhavn, og hvis Befolkning baade Søndag og Hverdag fylder dens Gader, Butikker, Theatre og Forlystelsessteder. Der var ingen Omsætning i Provindserne, som let kunde forsynes med hvad de trængte til ved nogle Jagter, der Foraar og Efteraar fyldte Nyhavn og Kanalerne. Som en Følge af alt dette laa der ikke hver Ugedag et Par store Dampere nede ved Havnegade (bl. A. ogsaa af den Grund, at den slet ikke existerede) for ligefor vore Øjne at snappe Smørret og Kjødet fra os, saa at vi maa snart sende Bud at købe det i Leith. Man kunde ikke een eneste Gang om Ugen komme over til Malmø, end sige fire Gange om Dagen, og det nu saa livlige Parti ved Kvæsthusgaden var indviet til Dødens Stilhed, kun af-

brudt af de fra Kasernen uddragende Soldaters Fodtrin. Det var Altsammen stille og tyst: ingen Handel og Omsætning, ingen Skare af Handlende med 10,000—100,000 Rd. aarlig Indtægt — men paa den anden Side heller ikke de fabelagtig høje Priser paa Kjød, Smør og Brød!

Naar hin Tids Handel ikke var ret blomstrende, kan man da mindre undre sig over, at Industrien ikke indtog et meget højt Standpunkt. Thi dertil udfordres jo langt flere Betingelser, saasom: en ihærdig og opvakt Befolkning, der ikke finder altfor lette naturlige Livsvilkaar, Rigdom paa hjemlige Raaprodukter tjenlige til Forædling og paa fornødent Brændselsmateriale, store Kapitaler, lette Afsætningsforhold o. s. v., men Intet af alt dette fandtes dengang i Danmark. Naar nu i Øjeblikket Sagen stiller sig ganske anderledes og Industrien blomstrer livligt i Landets Hovedstad og mange andre Steder, naar Kjøbenhavn kan præstere en i de forskjelligste Retninger saa vel forsynet Industri-Udstilling som den i 1872, naar flere af vore kjøbenhavnske Industriprodukter kunne tildrage sig fortjent Opmærksomhed endog paa de overfyldte Verdens-Udstillinger, naar Nyrups Instrumenter bruges paa alle Europas Hospitaler og Mallings Skrivekugle drejer sig rundt paa alle dets Telegrafstationer, naar man i England nyder sin breakfast paa kjøbenhavnsk Porcellæn og snart i China ikke vil have andet end dansk-chinesisk Fajance, naar Chri-

stensens Sølvvarer og Ibsens Terrakottagjenstande finde Afsætning i den hele civiliserede og uciviliserede Verden, naar kjøbenhavnske Handsker snart ansees for de bedste »franske« Handsker i London og man i hele Sverrig helst vil sidde paa danske Sofaer og Stole, naar Kjøbenhavn forsyner Rusland med Bogtrykker-Hurtigpresser og kjøbenhavnske Værfter udsende hele Flaader af Koffardi- og Orlogs-Dampskibe, naar man allerede kan skimte Røgen af Sukkerfabrikerne Nr. 2 o. s. v. o. s. v. — ja, saa er alt dette underligt og stort i sig selv, men bliver dog endnu underligere og større derved, at det har Altsammen udviklet sig i den sidste Menneskealder. Der var saa godt som Intet af alt dette at finde i Kjøbenhavn i salig Frederik den Sjettes Tid. Der var et enkelt større Jernstøberi og Maskinværksted, knyttet til Navnene: Heegaard og Caspersen; der var det kongelige Porcellænsfabrik og det ligesaa kongelige litografiske Institut, der begge stode paa et højt Standpunkt; der var Deichmanns Chokoladefabrik, Urban-Jürgensens Uhr-Etablissement, flere Tobaksfabriker, Thieles Instrumentmægerværksted, nogle Garverier og større Møbelsnedkerier; der var Holmblads Lak og Spillekort, Weiss's Nysølv, Lorenzens Silkehatte, Dahlgreens Dania-Metal, Høys Kander, Frits Meyers og Irgens' lake-rede Varer, Hjorths Naale, Schwartz's drejede og udskaarne Sager, Maassenas Spermacetlys, »der ej behøve at pudses«, o. s. v., men det var dog Alt-

sammen ganske i det Smaa. Det var beregnet paa Kjøbenhavns og Landets egen Behov, der var ingen Tanke om at ville forsyne Sverrig, England og den hele Verden med vore Industriprodukter. Vi vare jo dengang »et stakkels lille« forknytt og fattigt Folk, der passede sig selv. Med 1840, med Christian den Ottendes Regjering begyndte en ny Tid for Danmarks Industri: den forøgede Afsætning paa Landets Naturprodukter bragte Penge ind i Landet, og den intelligente og kunstelskende Konge gjorde Sit til at opmuntre Industrien. De mægtige Frihedsrørelser begyndte allerede at vække Folket op af dets Døs og kalde det til ny Virksomhed, og Jorden var vel beredt til at modtage den nye Sæd, Aaret 1848 saa rigelig skulde udstrø over den. Det er fra dette Frihedens Aar, den egentlige blomstrende Udvikling af Danmarks Industri skriver sig; det er Frigjørelsen fra de gamle trykkende Baand, der har gjort det danske Folk til en industridrivende Nation, og derfor vil ogsaa i denne Henseende Frederik den Syvendes Navn være dyrebart for Enhver, der elsker sit danske Fædreland. Det var ogsaa derfor at vi i Tusindevis samlede os for med Jubel at hilse hans afslørede Statue paa Slotspladsen og Enhver af os maatte sande Talerens Ord, at »Frihedens sidste Maal er, at den skal bringe alle vore Evner til Blomstring og Frugt«. Dette er allerede for en stor Del skeet i Danmark, og derfor er Industriens Tilstand i hele Landet og da navnlig i

dets Hovedstad en hel ny og anden end for en Menneskealder siden.

Der er en naturnødvendig Vexelvirkning mellem Handel og Industri paa den ene Side og Penge paa den anden Side: Kapital er en nødvendig Betingelse for al Handelsomsætning og større industriel Virksomhed, men er ogsaa en ligefrem Frugt af dem — naar de lykkes. Naar der nu før en Menneskealder siden var saa meget lidt Handel og Industri i Kjøbenhavn, er det da intet Under, at der heller ikke var mange Penge blandt Folk, thi hvorfra skulde de vel komme? Hvor talrig end den af Staten lønnede Embedsklasse var, som havde Bolig i Hovedstaden, og hvor mange af Rigets Midler besoldede Soldater der end i hine Tider vare stadig indkvarterede her, det var dog Altsammen kun Smaapenge, der derved sattes i Omløb; de gode fuldvægtige engelske Pund og de prægtige smaa svenske Dalere og de ørnesmykkede »Preussere« havde endnu ikke ret fundet Indpas i Landet; nej, vi vare henviste til vore egne — ofte lidt smudsige og forkrøllede — Eenrigsdaler-Sedler, som Nutiden kun kjender fra det kongelige Theater, hvor Klokker Link endnu stedse har et lille Forraad af dem til at betale sin nye Hat med. Det var et besværligt Arbejde at tælle store Summer i disse smaa Sedler, og det var derfor en stor Lykke, at alle Summer vare saa smaa, navnlig de, der angave de aarlige Indtægter. Man havde ikke dengang saadant et

Værk, som den nutildags aarlig udkommende grønne Skattebog, men havde man havt en saadan, vilde det rigtignok have været grumme smaabitte Summer, der havde figureret i den, og en $1\frac{7}{8}$ p. C. Indkomstskat, som man dengang ikke trængte til og derfor ikke affordrede Byens Indvaanere, vilde have givet et yderst tarveligt Udbytte.

De til et udviklet Pengevæsen hørende Instituter, der nu ere saa mangfoldige og saa blomstrende, vare i hin Tid højst barnlige og uskyldige. Vi havde vor solide Nationalbank, der netop dengang var ved at se sine mangeaarige Bestræbelser for at faa Sølv og Sedler til at dække hinanden kronede med et heldigt Udfald, men alle de nu saa talrige Banker, særlig beregnede for Handlende eller Industridrivende eller Arbejdere eller Laanere eller Landmænd eller Privatister eller Hypothekarer o. A. med deres Afdelinger i Øst og Vest, der ere skudte op som Paddehatte af den med Guld og Sølv mættede Jordbund, de vare unødvendige i hine gode Tider. Man havde kun een Bank, nemlig den gamle velfunderede nationale, der havde sit Stenhus med sin Soldateske og sin om Dagen tomme Hundekasse bag Børsen: her kunde Forretningsmænd faa deres Vexler diskonterede paa første Sal, og vi Privatfolk, som dengang Intet havde at gjøre med Bankforretninger, vi kunde i en mørk Gravhvælving faa vore Sedler byttede med Smaapenge. Saa var der den gamle "Sparekasse", hvor Tjenestefolk og

andre Smaafolk kunde sætte deres Smaaskillinger paa Rente; vi Velhavende havde derimod Intet at gjøre der, vi kunde let finde Brug for de Smaasummer, vi havde, og tænkte aldrig paa at forrente for et Par Dage vor lille kontante Beholdning. Vi fløj derfor ikke som Bier daglig ud og ind af Kuben i Silkegade, hvor vi jo nu i Tusindevis summe og brumme om den snevre Indgang til »Indtægts«-Siden. Ja, hvem skulde have troet i min Ungdom, at man om nogle faa Aar skulde underkaste sig allehaande Besværligheder blot for at blive af med sine overflødige Pengebeholdninger! — Man havde ogsaa da den gamle ærværdige Børs med den underlige stramme Lugt og den store Samling af kuriøse Butiker med en alfar Vej igjennem, hvor man uanfægtet af Vejret kunde gaa og beundre Schubothes støvede Bøger og Alverdens andre Rariteter. Dengang havde vi Alle noget at bestille paa Børsen, thi istedetfor den snevre og fedtede Vej langsmed Kanalen gik vi op ad Rampen, ind igjennem Hvirveldørene i den store Sal, tværs over denne og gjennem alle Butikerne til Bygningens anden Ende. Hvilke uskyldige Tilstande dog! Nu har man nok andet at bruge Børsen til: i dens ene Ende privatbankes der jo, i den anden afgjøres vor Skjæbne, om vi idag have tabt eller vundet $\frac{1}{4}$ Procent paa vore Telegraf- eller Sporvogns- eller Sukker-Aktier, thi nu have vi jo Alle Aktier, nu spekulere vi jo Alle! Hvo kan modstaa Lysten til at faa $14\frac{1}{2}\%$ af

de hundrede Rigsdaler, han venter at faa tilovers næste Nytaar, allermest naar man derved kan op-hjælpe saa smukke Foretagender som at forsyne Byen med Is, Sukker o. s. v. og med gode Befor-dringsmidler. I tidligere Tider havde man Intet at spekulere med og Intet at spekulere i og derfor lod man det være. Det Eneste, der bragte lidt Uro i Lejren, var Bank-Aktierne, da Tiden nærmede sig til at de skulde give Udbytte, men det var dog kun nogle Enkelte, der grebes af Raseriet. Hvor tam var dog hin Tids Kursliste, der offentliggjordes hver Tirsdag og Fredag; f. Ex. Fredag den 29de Novbr. 1839:

4 ^o / _o Kongl. Obligationer	94 ¹ / ₄ Rd.—	” Rd.
Nationalkankens do.	101 ¹ / ₂ Rd.—	102 Rd.
Uopsigelige Rigsbankobli- gationer	103 ¹ / ₂ Rd.—	104 Rd.
4 ^o / _o Norsk Laan af 1828	101 Rd.—	101 ¹ / ₂ Rd.
4 ^o / _o Nye Norske Obligatio- ner af 1834	101 Rd.—	101 ¹ / ₂ Rd.
3 ^o / _o Nye Danske do.	71 ¹ / ₄ Rd.—	” Rd.
4 ^o / _o Svenske Hypothekkas- se-Obligationer	96 ³ / ₄ Rd.—	97 Rd.
4 ^o / _o do. do. do. af 1839	95 ¹ / ₂ Rd.—	” Rd.
Bank-Aktier	75 Rd.—	75 ¹ / ₂ Rd.

Det var det Hele; sammenlign nu hermed vor Tids daglige Kursliste, og det vil ikke være vanskeligt at forstaa, hvilken velsignet Ro der var udbredt over hin Tids Penge-Spekulationer. Man

kjendte endnu Intet til Aktie-Svindler, til »Konsortier«, »Delegationer«, »Kulisser« (undtagen de paa Theatret) o. s. v. Et Udtryk som en Milliard var ukjendt i min Ungdom, og jeg faaer endnu ondt i Hovedet hver Gang jeg prøver paa at virkeliggjøre for Tanken, hvad det egentlig er. Og ligesaa smaa vare alle andre Pengeforhold dengang i Sammenligning med Nutidens. Da Vandfloden i 1839 ødelagde en stor Del af Jyllands fattige Vestkyst, samlede man den uhyre Sum af 100,000 Rd. sammen til at hjælpe de Nødlidende; da den i 1872 rasede over de velstaaende Egne paa Øerne, fik man en hel Million sanket sammen. I vor Tid kan man ved frivillige Bidrag faa 20,000 Rd. til en Statue, 60,000 Rd. til at udsmykke et nyt Theater, 30,000 Rd. til at bygge en ny Kirke o. s. v.; i hin Tid tænkte man aldrig paa Sligt. Saa store, saa velstaaende, saa rige ere vi blevne i Løbet af nogle faa Aar; et saadant Opsving har Handel og Industri og Omsætning taget, og vi kunne ikke undre os over, om vor Tids Unge, naar vi Gamle med Henrykkelse fortælle om vor Ungdoms Trekløver: Thorvaldsen, Øhlenschläger og Ørsted, med Stoltthed svare os: Ja, men saa havde I ikke Tietgen-Suhr-Gedalia!

Man kan da nok tænke sig, at i en Tid, da Handel og Industri vare saa lidet blomstrende, heller ikke Postvæsenet var i nogen synderlig udviklet Tilstand. Det er hartad ubegribeligt, hvorle-

des man for 30—40 Aar siden fik sine Breve, sine Pakker og sine egne Personer befordrede; den eneste Løsning paa denne Gaade er nok, at man slet ikke trængte til at faa saadanne Sager befordrede. Endnu i 1833 var der kun to Gange om Ugen Brevpost til Hamborg og til Stæderne i det øvrige Monarki, med Undtagelse af Helsingør. Paa Hovedruterne var der Pakkepost een Gang om Ugen, til alle afsides liggende Byer derimod kun hver fjortende Dag eller hver Maaned; ja, til en lille By kaldet Lemvig oppe i det nordvestlige Jylland kunde man kun sende Pakker fire Gange om Aaret!! Til de fleste Byer paa Sjælland gik der et Par Gange om Ugen »Dagvogne«; udenfor Sjælland befordredes man med Pakkeposten paa aabne Holstenskivogne, hvis Agestole hang i Fjedre. Der befordredes omtrent 2 Millioner Breve aarlig: eet for hver af Rigets Indvaanere, — medens man nu kan regne 10 Breve paa hvert Hoved, — og c. 8000 Rejsende aarlig! Det var ingen storartede Forhold. Dog allerede i Slutningen af Trediverne skete en Forandring til det Bedre: der oprettedes en dobbelt daglig Diligencebefordring mellem Kjøbenhavn og Helsingør, en ugentlig mellem Kjøbenhavn og Nakskov, Kallundborg, Aalborg og Aarhus, og en dobbelt ugentlig mellem Kjøbenhavn og Hamborg. Til samme Tid udvidedes Postdampskibsfarten og paa de vigtigste Ruter etableredes fire Brevposter og to Pakkeposter ugentlig. Se, dermed var man den-

gang rigtig godt tilfreds, og Antallet paa de befordrede Breve, Pakker og Personer steg i nogle faa Aar til det dobbelte. For Kjøbenhavns eget Vedkommende havde man desuden Fodposten, paa hvilken en Enke havde Privilegium; hun udsendte et Par Gange om Dagen nogle Brevbærere, der forkyndte deres Nærmelse ved at ringe med en stor Klokke.

Korrespondance var og blev dog dengang en Pokkers dyr og indviklet Affære. Man maatte bringe alle sine Breve paa Posthuset, da der ingen Brevkasser fandtes, og dertil betale en meget høj Porto, der varierede for hvert enkelt Sted. Et Brev af $\frac{3}{4}$ Lods Vægt til Hamborg kostede 29 Sk., til Flensborg 22 Sk., til Aalborg 21 Sk., til Aarhus 18 Sk., til Odense og Nakskov 11 Sk., til Korsør 8 Sk. o. s. v., og saa kom dertil Bærepenge til Postbudet, der bragte dem. Pakker vare heller ikke billige at sende og Spørgsmaalet om Prisen for deres Befordring var vel nok saa indviklet som det slesvigholstenske eller orientalske. Taxten sammensattes af et Beløb for Afstanden, Vægten, Værdien og — Varernes forskjellige Kvalitet, hvortil kom et klækkeligt Tillæg af Skriver-, Veje-, Tælle- og Bærepeng! En almindelig Pakke paa 5 Pund, der nu koster 16 Sk. til hvilket som helst Sted i Riget, kostede dengang 15 Sk. til Helsingør og 42 Sk. til Odense og sagtens det dobbelte til Aalborg. Et Pengebrev med 500 Rd., der nu koster 28 Sk. for

alle Afstande, kostede dengang 46 Sk. til Helsingør og 88 Sk. til Odense. Intet Under derfor, at man i hine Tider økonomiserede meget stærkt med Afsendelse af Breve og Pakker, og det var da ogsaa kun den yderste Nød, der drev En dertil, Man vred sig som en Orm ved at skulle skrive et Brev og da endnu mere ved at skulle betale den høje Porto. Man var derfor heller slet ikke indrettet paa at skrive Breve. Kom man endelig mod sin Villie i den store Nød, sendte man Bud til Urtekræmmeren efter et Ark Bikubepapir, som man delte og foldede sammen i Kvartformat; man gned Rusten af Husets ensomme Staalpen eller tilsnittede Gaasefjederen, fortyndede det tykke Blæk med lidt Vand, nedskrev sine Tanker og forseglede det sammenlagte Brev med en Oblat eller med Lak. De utallige Gjenstande, der nu udfordres til et Skrivebord, som Brevpapir med og uden Navnechiffer og Krone, Konvoluter, Postmærker, Staalpenneæsker, Brevvægt, Gummiflaske, Svampekop, Pennevidsker o. s. v. vare ukjendte i hine gode gamle Dage. I denne Henseende er der jo skeet en gjennemgribende Forandring, men iøvrigt findes der dog endnu stedse i vor Tid kjendelige Spor af en tidligere Tids Ulyst til Brevskrivning. Derfor gaaer man jo endnu heller en hel Mil paa sine Ben end skriver et Par Linier til en Ven i Byen, derfor undlader jo endnu mangan En at give Svar paa en Indbydelse til Middag eller ved nogle faa Ord at sige Tak for en udvist Tje-

neste, en glædelig Underretning, en tilsendt Gave; man opsætter det, til man ved Lejlighed træffer hinanden. Saaledes er ingen Tid ganske fuldkommen selv med alle sine store Fremskridt. —

Hvad der i hine Tider sparede det kjøbenhavnske Postvæsen stort Besvær — og lettede os Andre vort daglige Arbejde betydeligt — var, at der dengang udgaves saa faa Aviser og var saa meget lidt Avislæseri baade i Hovedstaden og i Provindserne. Man kan neppe forestille sig nu, hvorledes man da kunde befinde sig endog ret vel uden daglig at sluge 5—6 Aviser foruden Pjecer og Tidsskrifter. Det ved jeg da nok, at jeg kunde ikke trives, ja ikke sige mig selv at leve, naar jeg ikke om Morgenen kunde læse det kvikke »Dagblad« og den mere omfattende »Dagstelegraf«, og siden om Formiddagen gennemløbe »Dagens Nyheder« for at se, om der skulde være noget Nyt, som jeg ikke vidste allerede i Aftes. Og hvorledes skulde jeg afslutte min Dag og begive mig trygt til Hvile, om jeg ikke havde haft min stadige »Berlingske« til min The og det ihærdige »Fædreland« til min Cigar? Jeg maa dog have daglig telegrafisk Underretning om Greven af Chambords Udsigter til at blive guillotineret som Henrik den Femte, om Gladstones Planer til at afskaffe Indkomstskatten og til dermed at foregaa vor Krieger med et godt Exempel, om Bismarcks og Roons Kappelstrid om den kongelige Oldings Gunst, om Carthagenas Belejring og Dronning Olgas Rejse

til Krim o. s. v. Men af endnu større Vigtighed for mig er det dog at vide Kl. 6, hvad A. B. C. D. E. F. o. s. v. Jensen har sagt Kl. 3 i Folke-thinget, eller Bjørnbak igaar har fortalt om sin Rejse til Wien og sit Forhold til Billetsalget i Kasino. Jeg kan dog heller ikke være bekendt ikke at vide Besked med hvad der forhandles i Kjøbenhavns og Frederiksbergs Kommunalbestyrelses Møder og paa Drikkehallernes, Isoplagets og Plantevins-Selskabets Generalforsamlinger, og er saa spændt som Nogen paa at kjende Dagens Pris paa Smør i Leith og Kaffe i Amsterdam, men fremfor Alt paa Telegraf-, Sukker-, Sporvogns-, Fajance-, Sprit- og Sirup-Aktier. Og endelig maa jeg da vide noget om, hvor mange Børn, Børnebørn og Børnebørnsbørn den brave Hans Olsen har, som idag fejrer sit Guldbryllup i Vestervig, eller hvor mange levende Grisse Jens Nielsens So ude i Smørurnedre har født i Løbet af 3 Maaneder.

For 30—40 Aar siden kunde man leve — ja endog leve godt — uden at faa daglig Efterretning om alt Sligt: man læste om Morgenen sin Adresseavis omhyggelig igjennem og kunde godt staa sig dermed, til man engang ved Lejlighed kunde faa fat paa den »Berlingske« eller »Dagen« for at se, hvad der rørte sig i Verden. De fleste Mænd kiggede vel sagtens lidt i et eller andet Blad henne i Klubben, men der var mangfoldige Familier, der ikke saa et Blad indenfor deres Døre, undtagen naar de

i Ny og Næ kunde laane et Nummer for at læse om en eller anden ganske mærkelig Tildragelse eller for med egne Øjne at se den slemme Artikel i den »uartige« Kjøbenhavnspost, hvorom de havde hørt saa meget.

Grunden til den liden Interesse, man i hin Tid viste Aviser, var vel for en stor Del, at disse paa Grund af de særegne Tidsforhold kun vare lidet interessante; de bleve baade i aandelig og legemlig Forstand udhungrede. Der var dengang kun forholdsvis lidt Nyt at berette, og dette havde man dels ondt ved at faa fat paa, dels ikke Lov til at lade trykke. Tænke vi f. Ex. paa Politiken, hvor var da et Dagblad dengang bunden til alle Sider. Den udenlandske Politik turde Ingen røre ved uden de to privilegerede Blade: den Berlingske Tidende og Dagen, som oversatte enkelte Artikler af franske, tyske og engelske Blade, men kun under Regjeringens skarpeste Kontrol, for at Folket ikke skulde faa nogen usund Føde, og uden selv at bearbejde Stoffet til et samlet Overblik over Situationen, Interessen for den udenlandske Politik kunde heller ikke være saa levende hertillands som nu, da Danmark ikke endnu var bleven til et Fængstof for alle europæiske Miner og man endnu ikke ret havde faaet Øjnene op for dets kostelige Krigshavne og dygtige Matroser, saa at der ingen Udsigt var til, at politiske Rørelser skulde have nogen Indvirkning paa vort lille Land. Interessen for indenlandsk Po-

litik var naturligvis heller ikke stor: naar man har en Konge, der tager hele Styrelsen paa sig, og Folket ikke er kaldet til nogen Medvirkning, saa er der ingen Lyst til at diskutere offentlige Forhold. Der kan under saadanne Omstændigheder existere en Oppositionspresse, men den bliver ved sin haabløse Kamp altid saa bitter og heftig, at manges velsindede Borger skræmmes derved bort fra den Vej, han ellers følte sig mest tiltrukket af at følge. Naar af disse Grunde det politiske Element i hin Tids Blade maatte blive saa meget tilbagetrængt og saa lidet egnet til at tildrage sig nogen livlig Opmærksomhed, saa skulde man tro, at Meddelelsen af Nyheder fra By og Land maatte træde saa meget mere i Forgrunden. Men Nyheder vare meget sparsomme i hine Tider, da der næsten ingen Provindsaviser gaves til at bringe dem til Torvs og der desuden ifølge Tidens hele Retning hvilede et vist Slør over alle kommunale, merkantile, videnskabelige og andre Forsamlings Forhandlinger. Der var heller ikke denne daglige Redegjørelse for alle Vare- og Pengemarkeders Tilstand, dels fordi man ingen daglig Underretning kunde skaffe sig derom, dels fordi Kjøbenhavns Handlende slet ikke ønskede slige Ting offentliggjorte for deres Kunder i Provindserne og i Byen. Og saaledes var det i Et og Alt; der var kun lidt af Interesse at fylde Bladene med, og dertil kom, at de vare hæmmede og bundne paa alle Maader. Naar en stakkels Redaktør endelig havde

faaet sine Spalter fulde af Nyheder og interessante Betragtninger, saa maatte han først vente med at sende dem ud i Publikum, til Politimesterens Medhjælp havde erklæret dem for passable, og maatte ofte i den ellefte Time stoppe et af denne foranlediget Hul med en eller anden ved Haanden værende Sandsæk. Hørte han saa ikke til de privilegerede, der kunde faa deres Blade sendte med de to ugentlige Brevposter og anden Postlejlighed, saa maatte han have den Græmmelse at vide, at alle hans Nyheder vilde blive gamle, inden de med den ugentlige Pakkepost kunde komme Provindslæserne tilgode, ikke at tale om, at han maatte give henved en Trediedel af Abonnementsprisen i Postpenge, selv naar han var begunstiget med nogen Nedsættelse i Porto. Det var svære Tider for Bladudgivere, og man maa undre sig over, at der endda kunde udkomme saa mange og adskillige endog saa gode Aviser under saadanne Forhold. De vigtigste i hin Tid udkommende Blade vare følgende:

»Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter allernaadigst »privilegerede« Berlingske politiske og Avertissements-Tidende«, der udkom hver Søndags Aften i trespaltet Folio og redigeredes af Nathanson; den indeholdt »Indenlandske Efterretninger«, »Udenlandske Efterretninger« og »Avertissementer«, navnlig da alle de officielle. De enkelte Redaktions-Artikler, der en sjelden Gang forekom,

vare servile Udgydelser for at svække Kjøbenhavns-postens Angreb.

»Dagen« var i Størrelse, Format og Indhold et værdigt Sidestykke til den Berlingske, med hvem den kappedes i ydmyg Smiger for Magthaverne til Tak for at den »med allernaadigst Tilladelse« forsendtes med Brevposterne. Den bragte Nyheder fra By og Land — Postefterretninger, undertiden i Forbindelse med et politisk Overblik — »litterariske« Meddelelser om Kunst og Æstetik. Den var altid blid og kjærlig og i Forbindelse med sin Tvillingbroder »Søndagen« ret velset af Datidens Kvinder. En fingeret Ildebrandshistorie fra Kallundborg, som en Skjelm fik den til at optage, berøvede den noget af dens Anseelse og gjorde den til Skive for megen Satire.

»Kjøbenhavnsposten«, redigeret af Grüne, var uden Modsigelse hin Tids bedst redigerede Dagblad. At dets Tone undertiden var skarp og bitter, var ikke uden Berettigelse under Tidens trykkende Forhold, der æggede til i det Mindste at rasle lidt med de tunge Lænker, der bandt Pressen og al Frihedsstræben. Det var ved sin frejdige Blottelse af alle Misbrug selv i de højere Kredse en Rædsel for Medlemmerne af disse, der frygtede mere for »at komme i Bladet« end for nogen Ting ellers i Himmelen eller paa Jorden. Naar man ved, hvor faa ledende Artikler der nutildags findes i vore Dagblade, paa et enkelt nær, og dernæst betænker, at et Blad som

Kjøbenhavnsposten ikke turde berøre udenlandsk Politik og ikke optage Avertissementer og heller ikke havde nogen Feuilleton, saa maa man nok undre sig over, at det kunde udkomme hver Aften og saa godt som altid bringe en velskreven ledende Artikel.

»Den Frisindede«, redigeret af Cl. Rosenhoff, udkom to Gange ugentlig. Den bragte hver Gang et smukt Digt, en eller flere stærkt polemiske Artikler og en Nyhedspost. Den førte en Kamp paa Liv og Død med »Politiets Medhjælp« og indeholdt mange Artikler, f. Ex. om Livet i Kjøbenhavn, Embeders Kombination, Testamentjægeri o. s. v., der fortjente at öptrykkes i 1873.

»Fædrelandet«, redigeret af David, og »Dansk Folkeblad«, udgivet af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, vare Tidsskrifter, der udkom, det første to Gange, det sidste fire Gange om Maaneden. De indeholdt begge en Række særdeles velskrevne udførlige Artikler af politisk, økonomisk, kirkeligt, fysisk, æstetisk og historisk Indhold, skrevne af David, H. N. Clausen, F. Olsen, Engelstoft, I. F. Schouw, Velschouw og andre af Tidens dygtigste Mænd.

»Adresse-Avisen«, redigeret af gamle Jetsmark, var ganske den samme som nu med sine særskilte og blandede Bekjendtgjørelser, sine Fremlysninger og Efterlysninger, sine Tilbud om Huslejligheder, og Efterspørgsler efter samme o. s. v. Den var allerede dengang smykket med et og andet Træsnit, f. Ex.

af Deichmanns Dampmaskine, der var en ypperlig Illustration for os Fysik-lærende Drengene. Thronskiftet og den paatrængende Konkurrent: Kommissions-Tidenden forvandlede for en kort Tid det uskyldige Blad og lod os se, at der indenfor den fromme Faarepelts skjultes rivende Ulve. Det begyndte pludselig at have Redaktions-Artikler i servil-loyal Aand, aftrykte alle Adresserne til den nye Konge, bragte daglig indenlandske Nyheder og Udtog af »Dagen« og »Berlingske« og hjemmelavede Anekdoter. Tilsidst blev det skikkelige Blad en Tumleplads for Sibbern, Grundtvig, Lindberg og andre krigslystne Absolutister. Hvor bevæget maa dog hin Tid have været, der kunde gjøre et penge-spekulerende Aktie-Avertissementsblad til et politiserende Dagblad, — men man fik vel sagtens ogsaa det godt betalt ved forskjellige Gunstbevisninger.

»Kommissions-Tidenden«, der udkom et Aar eller to, udgivet og redigeret af Brødrene Larsen, truede en Tid med at ødelægge den monopoliserede Adresse-Avis. Den udkom i et uhyre stort Folio-Format med 6 tættrykte Spalter paa Siden og indeholdt foruden alle mulige Slags Avertissementer, der indrykkedes for en billig Penge, tillige en »Nyheds-Post« fra Indlandet og »Blandinger« fra Udlandet. Da den var meget billig, fandt den snart en stor Udbredelse, og hele Kjøbenhavn jublede over denne nye Akkvision. Men Adressekontoret for-

stod Uret. Dette Kontor, der oprindeligt var et Portechaise-Kontor, hvis Skriver havde faaet Lov til at anvise Huslejligheder og Tjenestesøgende o. s. v., havde efterhaanden svunget sig op til et Aktieselskab, der ved mægtige Forbindelser monopoliserede sig al mulig Averteren i Kjøbenhavn, hvis Indvaanere vaandede sig under dets Svøbe. Man kan da nok vide, at det ikke godvillig lod sig rive det rige aarlige Bytte ud af Hænderne, og der begyndte nu en Krig paa Liv og Død mod den stakkels Kommissionstidende. Denne tabte sin Sag ved Overretten, men blev dog ved at udkomme, indtil Højesteretsdommen af 30te Oktober 1839 tvang den til at flytte sit Trykkested ud til Frederiksberg med Bibeholdelse af et Indleveringssted for Avertissementer inde i Byen. Dog blev ogsaa dette forpurret, og Adresse-Avisen straaledede atter i sin privilegerede Herlighed.

Der udkom maaske endnu et og andet Blad i hin Tid, men jeg tør ikke længer lægge Beslag paa Læserens Tid og forhindre ham i at studere den hele Bunke Nutidsblade, der har ophobet sig, medens han offrede et Par Timer til at løbe disse flygtige Skitser igjennem. Hensigten med dem er nu naaet: at opfriske de Gamles Ungdomserindringer og give de Unge en Forestilling om en nærliggende svunden Tid. Forfatterens Ønske er nu kun, at disse spredte, ufuldstændige og tørre Træk

af Livet i Kjøbenhavn maatte give en af vore
modnere nationale Stilister Lyst til at give os en
detailleret, fuldstændig og livlig Skildring af

Livet i Kjøbenhavn
for en Menneskealder siden.
